

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

SOMALİ HALKININ SÖMÜRGEÇİLER KARŞISINDAKİ
BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ (1895-1960)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdisalan ELMİ SH. ALİ

BURSA – 2018

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**SOMALİ HALKININ SÖMÜRGEÇİLER KARŞISINDAKİ
BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ (1895-1960)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdisalan ELMİ SH. ALİ

Danışman:

Prof. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ

BURSA – 2018

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim dalı, İslam Tarihi bilim dalında 701622006 numaralı Abdusalın Elmi Sh. Ali`nin hazırladığı “Somali Halkının Sömürgeciler Karşısındaki Bağımsızlık Mücadeleleri (1895-1960)” konulu Yüksek Lisans Tezi Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 12./09./2018. günü 12:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Mefail HIZLI
Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer ATEŞ
Bozok Üniversitesi

12./09./2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
BAŞKANLIĞI'NA

Tarih 28/08/2018

Tez Başlığı / Konusu: "SOMALİ HALKININ SÖMÜRGEÇİLER KARŞISINDAKİ BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ(1895-1960)"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, 28./08/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

12.09/2018
Elmish

Adı Soyadı: Abdisalan ELMİ SH. ALİ
Öğrenci No: 701622006
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

ASİM YEDİYILDIZ
Prof. Dr. M. ASİM YEDİYILDIZ

28/08/2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “SOMALİ HALKININ SÖMÜRGEÇİLER KARŞISINDAKİ BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ(1895-1960)” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve imza

12/09/2018
ELMİ SH. ALİ

Adı Soyadı: Abdisalan ELMİ SH. ALİ
Öğrenci No: 701622006
Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar adı ve Soyadı : Abdisalan Elmi Sh. Ali
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı : İslam Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : IX+90
Mezuniyet Tarihi : 2018
Tez Danışmanları : Prof. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ

SOMALİ HALKININ SÖMÜRGEÇİLER KARŞISINDAKİ BAĞIMSIZLIK MÜCADELELERİ (1895-1960)

Somali bulunduğu mevki itibarıyla oldukça stratejik bir noktadadır. Somali XVI. Yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmıştır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin bölgeden ayrılmasıyla Somali Avrupalı sömürgecilerinin tehditlerine karşı karşıya kalmıştır. 1884 yılından itibaren İngiltere, Fransa ve İtalya sömürgeciler Somali'yi işgal etmişlerdir. Fakat Somalililer, din âlimlerin liderliğinde sömürgecilere karşı direnmişlerdir. 1895'ta Şeyh Mohamed Abdullah Hassan Avrupalı güçlere karşı en büyük direnişi başlattı. Ancak sömürgeciler bu hareketi 1920'de hava harekâtıyla bastırmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkenin bağımsızlığını geri getirmek için Somali Gençler Birliği ve Somali Ulusal Birliği gibi modern cemiyetler kurulmuştur. Bu örgütler sömürgecilere karşı barışçıl yollarla ve siyasi olarak mücadele vermişler. Uzun bir kurtuluş savaşı ve siyasi mücadeleler sonrasında Somali 1960'ta bağımsızlığını kazanmıştır. Bu çalışma konuyla ilgili literatür ve kronikler kullanarak hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler:

Somali, sömürge, direniş, mücadele, hareketler

ABSTRACT

Name and Surname : Abdisalan Elmi Sh. Ali
University : Uludag University
Institute : Institute of Social Sciences
Field : Department of Islamic History and Arts
Branch : İslamic History
Degree Awarded : Master Degree
Page Number : IX+90
Degree Date : 2018
Supervisor(s) : Prof. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ

İNDEPENDENCE STRUGGLES OF THE SOMALİ PEOPLE AGAINST THE COLONİES (1895-1960)

Somalia is a very strategic place in terms of its position. From XVI to XIX century Somali was under the Ottoman rule. In the last quarter of the XIX century when the Ottoman leave from the region Somali faced treats from European colonials. Since 1884 British, France and İtaly occupied Somalia. But the Somalis resisted the colonialists under the leadership of religious scholars. In 1895, Sheikh Mohammed Abdullah Hassan initiated the greatest resistance to European powers. However, the colonial powers suppressed this movement in 1920 by bombing with warplanes.

After World War Two modern societies like the Somali Youth League and Somali National Union have been established to bring back the independence of the country. These organizations fought peacefully and politically against the colonialists. After a long war and political struggles, Somalia gained independence in 1960. This study was prepared by using related literature and chronicles.

Key Words:

Somali, colonialism, Resistance, struggles, Movements

İÇİNDEKİLER TABLOSU

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER TABLOSU	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİNDEN ÖNCE SOMALİ

A. COĞRAFİ KONUMU VE ÖNEMİ.....	3
B. SOMALİ HALKI	4
C. ANTİK SOMALİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ.....	5
D. İSLAMİYET'İN SOMALİ'YE GİRİŞİ	7
1. İslamiyet'in Somali'ye Yayılmasında Arapların Rolü	9
2. Somali Sahillerine Gelen Arap Tüccarlar.....	11
a. Berbere.....	11
b. Zeyla	11
c. Mogadişu	12
3. Somali'ye Gelen Din Âlimleri ve Sûfi Tarikatlar	12
E. SOMALİ'DE KURULAN MÜSLÜMAN DEVLETLER.....	14
1. Adal Sultanlığı	15
2. Mogadişu Sultanlığı.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİNDE SOMALİ (1884-1960)

A. AFRİKA SÖMÜRGEÇİLİĞİNE KISA BİR BAKIŞ.....	19
B. BERLİN KONGRESİ VE AFRİKA'NIN PAYLAŞILMASI	24
C. AVRUPALI DEVLETLERİNİN SÖMÜRGE FAALİYETLERİ	25
1. İngiltere'nin Kuzey Somali'yi İşgali	25

2. Güney Somali İtalya'nın Hâkimiyetine Girmesi	29
3. Fransa'nın Somali Sahillerine (Cibuti) Yerleşmesi	33
4. Etiyopya'nın Batı Somali (Ogaden) Bölgesi'ni İşgali.....	35
D. SÖMÜRGEÇİLERİN SINIR ANLAŞMALARI.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOMALİLERİN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

A. SOMALİLERİN SÖMÜRGEÇİLERE KARŞI TUTUMU	40
B. SÖMÜRGEÇİ İŞGALCİLERE KARŞI SAVAŞAN DİRENİŞ HAREKETLERİ	41
1. Şeyh Mohamed Abdullah Hassan ve Direnişi	41
2. Bimal Hareketi.....	50
3. Şeyh Hassan Barsane Hareketi	52
C. SÖMÜRGE KARŞITI SİYASİ PARTİLER.....	53
1. Somali Gençler Birliği.....	53
2. Somali'de Ortaya Çıkan Diğer Partiler.....	59

DÖRTÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIKTAN GÜNÜMÜZE SOMALİ

A. SOMALİ CUMHURİYETİNİN KURULUŞU	61
B. KUZEY VE GÜNEY SOMALİ'NİN BİRLEŞMESİ VE OLUMSUZ SONUÇLARI.....	66
C. SOMALİ VE ETİYOPYA ARASINDAKİ SINIR ÇATIŞMALARI.....	67
D. ABDİRASHADİ ALİ SHARMARKE'NİN CUMHURBAŞKANI OLUŞU	68
E. SİYAD BARRE YÖNETİMİNDE SOMALİ	69
F. OGADEN SAVAŞI VE SONUÇLARI.....	73
G. SOMALİ'DE İÇ SAVAŞA DOĞRU	77

SONUÇ.....	79
------------	----

KAYNAKÇA	81
----------------	----

EKLER.....	87
------------	----

EK.1. Somali Halkının Yaşadığı Bölgelerin Haritası	87
--	----

EK. 2. Sömürge Döneminde Somali Haritası	88
--	----

EK. 3. Somali Cumhuriyeti'nin Jeopolitik Haritası.....	89
--	----

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Bibliyografik Bilgileri
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.yer	Aynı yer
Bkz.	Bakınız
Bsk.	Baskı
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
H.	Hicri
Hz.	Hazreti
M.	Miladi
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
NFD	Northern Frontier District
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
SNM	Somali National Movement
SSDF	Somali Salvation Democratic Front
SYC	Somali Youth Club
SYL	Somali Youth League
USC	United Somali Congress
YDK	Yüce Devrim Komisyonu

GİRİŞ

Somali, bulunduğu stratejik konum nedeniyle uzun zamandır istikrarsızlık içinde olmuştur. Kızıldeniz ve Bâbü'l-Mendeb geçişini kontrol etmek isteyen Avrupalı sömürgeciler Somali'yi işgal etmiştir. İngilizler ilk önce 1839'da Aden'i işgal ederek daha sonra 1884'te Somali'nin Berbere Limanı'nı ele geçirmişlerdir. Aynı şekilde Fransa Cibuti sahillerine yerleşmiştir. İtalya ise Hint Okyanusuna bakan Benadir ve Güney Somali bölgelerini kendi müstemlekesini kurarak istila etmiştir. Bu güçler Somali'yi "böl ve yönet" mantığıyla aynı din ve aynı soydaş olan insanları parçaladılar. Aslında Somali bugünkü Somali'den ibaret olmayıp topraklarının bir kısmı Etiyopya, Kenya ve bugün bağımsız olan Cibuti'de kalmıştır. Avrupalı koloniler bütün ülkeye hâkim olduktan sonra Misyonerlik faaliyetleri yapmaya başladılar. Bunu fark eden Somalililer din âlimlerinin önderliğinde sömürgecilere karşı direniş gösterdiler. Kuzey Somali'de Şeyh Mohamed Abdullah Hassan İngiltere ve Etiyopya'ya karşı savaşırken güney bölgelerinde Şeyh Hassan Barsane başta olmak üzere birçok âlim İtalya'ya karşı direndi.

Somalililer uzun bir mücadeleden sonra istiklâlini kazanmış, Kuzey ve Güney Somali birleşerek bugünkü Somali Cumhuriyetini kurmuşlardır (1960). Somali'yi 1960-1969 arasında Demokratik seçimlerle gelen hükümetler yönetti. Bu istikrarlı dönemin ardından Somali Cumhurbaşkanı'nın suikast öldürülmesiyle ülke yeniden kargaşaya girdi (1969). Bunu fırsat bilen askeri bir cunta yönetime el koyarak iktidara geldi. Askeri rejimin lideri Mohamed Siyad Barre, ülkeyi 1991'a kadar yönetti.

İşte bu çalışmada Avrupalı sömürgecilerin Somali'yi işgal etme sürecini, bu sırada izledikleri siyaset, yaptığı faaliyetler ve söz konusu işgal girişimlerine karşı Somalililerin verdiği kurtuluş mücadelesi anlatılmaktadır.

Bu tez, giriş kısmı ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Somali'nin coğrafi konumu, Somali'nin antik çağ tarihi, İslâmiyet'in Somali'ye girişi ve Somali'de kurulan Müslüman Devletler kısaca anlatılmıştır. İkinci Bölüm'de

Avrupalı sömürgecilerin bölgedeki faaliyetleri ve işgali ele alınmıştır. nc Bölüm'de Emperyalist sömürgecilere karşı mücadele eden farklı grup ve direniş hareketleri üzerine durulmuştur. Dördüncü Bölüm'de ise 1890`lı yıllardan itibaren Somali'nin bağımsızlığı kazanması ve Somali Cumhuriyetinin kuruluu gibi konular incelenmiştir.

Bu tez çalışması boyunca yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. M. Asım Yediyıldız'a en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca tezimi okuyarak bazı düzeltmeler yapan arkadaşım Mehmet Vehbi Yavuz'a teşekkür ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİNDEN ÖNCE SOMALİ

A. COĞRAFİ KONUMU VE ÖNEMİ

Somali, Afrika'nın en doğu ucunda yer alıp Kuzeyden Aden Körfezi ve Cibuti, Doğudan Hint Okyanusu, batıdan Etiyopya ve güneyden Kenya ile komşudur. 637,657 km² yüz ölçümüyle Afrika'nın en büyük ülkelerinden birisi olan Somali, Afrika kıtasının 3,300 km'lik en uzun sahiline sahiptir.¹ Antik çağdan beri Somalililerin yaşadığı bu bölgeye farklı isimler verilmiştir. Eski Mısırlılar Somali'yi "Punt ülkesi" adıyla tanımlarken Romalılar "İyilik ve Parfüm toprakları" ve "Berberlerin ülkesi" gibi adlar vermişlerdir.

Ülkenin coğrafi yapısına bakarsak, Güney Somali bölgeleri düz ve ziraata uygundur. Ülkenin kuzey kısımları ise yüksek ve dağlık bir bölgedir. Somali'de Etiyopya dağlarından başlayıp Hint Okyanusuna kadar uzanan Cuba ve Şabele nehirleri bulunmaktadır. Ülkenin en önemli tarım bölgesi bu iki nehrin arasındaki muntikalardır. Somali halkının çoğu tarımdan ziyade hayvancılıkla uğraşmaktadır.²

Somali, bulunduğu konum itibariyle dünyanın en kritik ve en önemli suyollarından biri olan Bâbü'l-Mendeb boğazına uzun bir kıyısı bulunmaktadır.³ Bâbü'l-Mendeb, Kızıldeniz'i, Arap denizi ve Hint Okyanusu'na bağlayan tek geçiştir. Böylece Somali Hint Okyanusu ve Kızıldeniz'deki ticaret güvenliği için çok önemli bir ülke olmuştur. 1869 yılında Akdeniz ile Kızıldeniz'i birleştiren Süveyş kanalının açılmasıyla Bâbü'l-Mendeb Boğazının uluslararası ticaret için önemi daha artmış ve Doğu ile batı arasındaki mesafe yarı yarıya inmiştir. Mesela Kuveyt ve

¹ Diana Briton Putman, Mohamed Cabdi Noor, *The Somalis Their History And Culture*, Washington, DC: The Refugee Service Center, 1993, s. 9

² Ali Abdirahman Hersi, *The Arab Factor in Somali History*, University Of California, Los Angeles: 1977, s. 10

³ Roberto Lee Hadden, *The Geology of Somalia: a Selected Bibliography of Somalian Geology, Geography and Earth Science*, US Army Corps of Engineers, Virginia: 2007, s. 6

Liverpool arasındaki mesafe 13,500 mil iken bu oran Kızıldeniz yolu ile 7000 mile düşmüştür.⁴ Böylesine önemli bir yerde olan Somali'ye, Süveyş kanalı açıldıktan sonra Avrupalı sömürgeciler gözlerini dikmişler.

Bölgenin stratejik öneminin artmasına bağlı olarak güçlü devletler ticaret gemilerini ve kendi menfaatlerini korumak için Kızıldeniz'de sömürgecilik faaliyetlerine başladılar. Böylece 19. yüzyıldan itibaren Kızıldeniz'in kontrolü Avrupalıların eline geçmiştir. İngiltere doğu ve batı arasındaki ticaretini kontrol etmek için 1839'da Aden, 1884'te ise Somali sahillerini işgal etmiştir. Aynı şekilde Fransa Cibuti'yi işgal ederken İtalya, Eritre sahilleri ve Güney Somali'ye kendi müstemlekesini kurmuştur. Günümüzde de Bâbü'l Mendeb ve Kızıldeniz sularını kontrol etmek için rekabet eden dünyanın en güçlü ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Çin Cibuti'de askeri üsler bulundurmaktadır.

B. SOMALİ HALKI

Somalililer, Somali başta olmak üzere Etiyopya, Kenya ve Cibuti'de yaşayan bir millettir. Somali halkının neredeyse yüzde yüzü Müslümandır. Etnik bakımından Doğu Afrika'da yaşayan Kuşitik-Hamiyeye mensuptur. Somalililer yanında Oromo, Afar ve Saho gibi Afrika Boynuzu'nda bulunan birçok grup da Kuşitik etnik grubundandır.⁵ Aynı şekilde Somali halkı Kuşitik dil ailesine bağlı Somali dilini konuşurlar.

Somalililer geçmişte ve günümüzde stratejik bir mevkide buldukları için eski Mısır, Roma, Farslar ve Araplarla ticari ilişkiler geliştirdiler. Bu yüzden dünyada geçmiş bütün medeniyetler Afrika Boynuzu'nda yaşayan Somalililere farklı isimler vermişledir; Punt ülkesi, Zu mal, Beri-el-Acem ve Berberler. Eski Mısırlılar bu bölgeyi "Punt ülkesi" olarak tanımlarken Romalılar ve Araplar "Berberlerin ülkesi" adını vermişlerdir.⁶ M.S. 1. yüzyıldan itibaren yazılan eserlerde Somali Berberlerin ülkesi (The land of Berbers) olarak kayıtlara geçirilmişlerdir. Bu isim 15. yüzyıla kadar Kuzey Somali bölgesi için kullanılmaktaydı. Ayrıca Somali'yi ziyaret

⁴ Hussain Al-Yadoomi, *The Strategic Importance of Bab Al-Mandab Strait*, US Army of War Collage, Pennsylvania: 1991, s. 10

⁵ İ. M. Lewis, *Modern History of Somalia: Nation & State in the Horn of Africa*, Westview press, USA: 1988, s. 4

⁶ İbrahim Ali, *The Origin and history of the Somali people*, Punite Books, Cardiff: 1993, s. 42

eden İbn-i Batûta ve İdrisî gibi Müslüman seyyahlar bu bölgede yaşayan halk için Berber ismini kullanmışlardır.

Yukarıda belirtildiği gibi farklı çağlarda Somalililere farklı isimler veriliyordu. Son yüzyıllarda Somalililer ve ülkesi için kullanılan Somali kelimesinin kökeniyle ilgili araştırmacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kaynaklara göre Somali kelimesi, ilk defa 1414-29'da Habeş kralı Negus Yashaq tarafından kullanılmıştır. XII. yüzyıldan beri Afrika Boynuzu'nda Habeşistan ve bölgedeki Müslümanlar arasında inanca dayalı şiddetli savaşlar yaşanıyordu. Bu savaşlar sırasında 1414-29 yıllarda Müslümanları yenen Habeş kralı Negus Yashaq zafer konuşmasında Somalilileri mağlup ettiğini söylemiştir.⁷ Onlara karşı savaşan yerli Müslümanların çoğu Somalili kabileler olduğundan Habeş kralı Somalililerin yenilgiye uğradığını belirtmiştir. Bir başka görüşe göre Somali kelimesi Somalililerin atası olan Samale'den gelmektedir.⁸ Bazısına göre de Somalililer misafirperver bir millettir. Bir misafir geldiğinde evin babası, misafire ikram etmek üzere ailesine “git sütü getir” anlamında “So Mal” diyordu. İşte Somali adı “so mal” ismini duyan misafirlerce bu kelimedenden hareketle verilmiştir.⁹

Somali halkının tamamı Müslüman olduğu için dünyanın tek dinli ve çoğunluğu tek etnik unsurdan oluşan ülkelerinden birisidir. Bugün Somali ülkesinin resmi ve konuşma dili Somalicedir.

C. ANTİK SOMALİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Bazı araştırmacılar beşeriyetin başlangıcının Afrika Boynuzu'nda olduğunu ileri sürerler. Onlara göre ilk insan bugünkü Kuzey Somali'ye yerleşmiştir. Somali'de yapılan arkeolojik çalışmalar sırasında Laas Geel mağarasında Afrika'nın en eski sanatsal resimleri bulunmuştur.¹⁰ Araştırmacıları şaşırtan bu keşifler aynı zamanda dünyanın en eski medeniyetlerinin de buralarda kurulduğunu göstermektedir.

⁷ İ. M. Lewis, *Peoples of the Horn of Africa: Somali, Afar and the Saho*, Haan Associates, London: 1994, s. 13

⁸ Ali, a.g.e., s. 44

⁹ Lewis, *Peoples of Horn of Africa...* s. 13

¹⁰ Ahmed Ali İlmî, *The History of Social Movements in Somalia through the Eyes of Our Elders within Diasporic Context*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Toronto, Toronto: 2014, s. 24

Antik çağlardan beri Somali`de farklı medeniyetler kurulmuştur. Fakat bugün bunlardan çok azı bilinmektedir. Eski Mısır kaynaklarına göre Somali ve Afrika Boynuzu`nda hüküm sürmüş Punt krallığı vardı. Eski Mısır, Yunan, Roma ve Fars gibi antik uygarlıklar Somalililer ile güzel ilişkiler geliştirdiler.

Somali uygarlığı ile ilgili en eski ve sağlam bilgiler antik Mısır levhalarında bulunur. Bu da eski Mısır ve Somalililer arasındaki ilişkilerin olduğunun bir göstergesidir. Eski Mısır Firavunları Somali`yi Punt ülkesi olarak biliyordu.¹¹ Mısırlıların ticaret ve başka yollarla Somali`ye sürekli gittikleri o dönem kaynaklarından öğrenilmektedir.

Mısırlıların Somali`ye ilk girişi, V. Mısır hanedanının döneminde olmuştur. Asıl hedefleri de, kutsal toprak olarak bildikleri Punt ülkesinde ticaret yapmaktır. Hakikaten bu ülkeden o zaman en çok Mür, Abanoz, Buhur, Fildişi, Köpekler ve Maymun alıyorlardı.¹² Diğer yandan Mısır ve Somali arasında siyasi ilişkiler kurulduğu da söylenebilir. Nitekim bunu M.Ö 15. yüzyılda ünlü Mısır kraliçesi Hatshepsut`un Somali`ye gitmesi de göstermektedir.¹³ Onun bu ziyaretiyle ilgili bilgiler, eski Mısır yazıtlarında yer almaktadır.

Somali`nin, antik çağda Roma ve Fars gibi diğer medeniyetlerle de ilişkileri vardı ve oldukça güçlüydü. Bu münasebetler en çok ticaret üzerinden yürütülmüştür. Romalılar Somali`den aldığı maddeler başında daha çok buhur geliyordu. Somalililer Farslarla da ticaret ilişkilerini geliştirdiler. Bir rivayete göre Farslar, özellikle Sasaniler hanedanı bu ilişkiyi geliştirmek için Doğu Afrika sahillerinde 11 liman inşa etmişti.¹⁴

I. yüzyılda Doğu Afrika`ya gelen meşhur Yunan yazar Periplus, eskiden Aviletis adı verilen Zeyla`nın küçük bir ticari şehir olduğunu ve buradan Mür, Baharat, fildişi ve Maymunlar ihracat edildiğini, karşılığında da Mısır`dan buğday ve kıyafetler alındığını söyler. O ayrıca Afrika Boynuzu`ndaki bugünkü Somali`de

¹¹ Hersi, a.g.e., s. 45

¹² Hersi, a.g.e., s. 48

¹³ Hersi, a.g.e., s. 49

¹⁴ Hersi, a.g.e., s. 65

yaşayan halktan Berber olarak bahsetmiş, ülkeyi de Berberlerin ülkesi olarak tanımlamıştır.¹⁵

D. İSLAMİYET'İN SOMALİ'YE GİRİŞİ

Somalililer, önemli ve stratejik bir mevkide yerleştikleri için eski Mısır, Roma ve Güney Arabistan Araplarıyla ticari ve sosyal münasebetler geliştirdiler. Arap dünyasıyla ilişkileri, Arabistan'da yaşanan sosyal ve kültürel değişimler onları da etkiledi. Somali'nin dili, etnik ve kültürel yapısı, diğer Afrikalı komşu milletlerle büyük bir benzerlik teşkil etmektedir. Din ve İslâm kültürünü ise, tüm Müslümanlarla paylaşmaktadır. Somali halkı bugün tamamen Müslüman olup Şafi'i Mezhebine mensuptur.

İslâmiyet, ilk döneminden itibaren Afrika Boynuzu'na ulaşmıştır. Bu, Doğu Afrika'ya gelen Müslüman Arap tüccarlar ve göçmenler sayesinde gerçekleşmiştir.

Somali'nin İslamiyetle ilk tanışması bilinmemektedir. Fakat Somali ile ilk münasebetler Habeşistan hicretiyle kurulmuştur. Bilindiği üzere ilk zamanlarda, Mekke müşrikleri Peygamberimiz ve sahabelerine sürekli baskı ve zulüm yapmaktaydılar. Peygamberimiz, Mekke müşriklerinin zulmü ve işkenceleriyle bunalan Müslümanlara Habeşistan'a hicret edebileceklerini söyledi. Bunun üzerine bir grup Müslüman özgürce Allah'a ibadet edebilecekleri yer olarak gördüğü Habeşistan'a gittiler. Bu gidenler arasında Osman bin Affan, Zübeyr bin Avvam ve Cafer bin Ebî Tâlib gibi sahabiler de vardı.¹⁶ Aynı gerekçeyle Habeşistan'a ikinci bir hicret daha yapıldı.

Müslümanların Habeşistan'a hicret ettiğini haber alan Mekkeli müşrikler, Habeş kralına elçi göndererek onların iadesini istediler. Fakat kral bu isteklerini reddetti ve Müslümanlara Habeşistan'da istedikleri gibi yaşamalarına izin verdi. Müslümanlar ancak İslam güçlendikten sonra Medine'ye dönebildiler. Hicret eden bazı sahabelerin dönmedikleri rivayet edilir. İşte Müslümanların Habeşistan'a hicretleri sırasında bugün Somali şehri olan Zeyla'dan inerek Habeşistan'a

¹⁵ Periplus, Çev. Wilfred H. Schoff, *The Periplus of the Erythraean Sea: Travel and Trade in the Indian Ocean by Merchant of the First Century*, Longmans, Green and co, London: 1912, s. 25

¹⁶ İbn-i Hişam, *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2. bsk, c. 1, Dâru'l-Kütüb el-Arabî, Beyrut: 1990, s. 349

geçtiklerine dair rivayetler mevcuttur.¹⁷ Böylece Somali ve Afrika Boynuzu`ndaki toplum, Peygamberimiz Mekke`de iken İslamiyet`i tanıdılar. Müslümanların, Hicri I. yüzyılının ikinci yarısında Somali`de yaşadıklarına dair kesin delillere rastlanmaktadır. İslamiyet`in Somali`ye çok erken dönemlerde girdiğinin en büyük kanıtı Somali`nin başkenti Mogadişu`da yapılan arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkan kalıntılardır. Üzerinde Arapça yazılar bulunan levhalar, iki kadın kabrinde bulunmuştur. Levhalarda Arapça olarak iki kadının isimleri ve ölüm tarihleri yazılıdır. Kabirlerden birisi, H. 101`de vefat eden Fatima binti Abdussemed Yakub`a, diğeri de H. 138`da vefat eden Hacca binti Mikdam Mohamed`e aittir¹⁸. Levhalardaki yazılardan İslâmiyet`in Somali`ye çok erken bir zamanda girdiği anlaşılmaktadır.

Tarih içinde kurulan İslam devletleri, Doğu Afrika`ya, başka bölgelerde olduğu gibi fetihlerde bulunmamışlardı. İlk defa Hz. Ömer devrinde, Kızıldeniz`de korsanlık yapan Habeşistanlıları ortadan kaldırmak için bir birlik gönderilmiştir. Deniz güvenliğini sağlamak için giden bu ordu savaşmadan Dahlak adasına ulaşmıştır.¹⁹ Bu, aynı zamanda, Müslümanların Afrika Boynuzu`na gönderdiği ilk ordu idi. Müslüman askerler Dahlak adasında bir müddet kaldıktan sonra tekrar Cidde`ye dönmüştür. Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan, Habeşistanlı korsanların Kızıldeniz`deki faaliyetlerinin artması üzerine, denizde gemilerin rahatça dolaşmasını sağlamak için bir ordu göndererek Dahlak adasını ele geçirmiştir. Söz konusu ada alındıktan sonra Müslümanlar bölgede nüfuz sahibi olmuşlardır.²⁰ Bunun yanında bazı kaynaklar, Abbasiler döneminde de Doğu Afrika`ya ordu sevk edildiğini yazar fakat Afrika Boynuzu`na gelen Müslüman orduları sadece deniz güvenliği için gönderilmiş ordu olmasından dolayı savaş veya fetih yapmamıştır. M. XIII. yüzyıldan itibaren bölgeye sadece İslamiyet`i yaymak için gelen âlimler artmıştır. Genelde Doğu Afrika`da İslamiyet`in yayılışı barışçı yollarla sağlanmıştır. Arapların Somali halkı ile ticari münasebetleri İslâm`ın doğuşundan çok önceki

¹⁷ Christine Choi Ahmed, "God, Anti Colonialism & Drums: Sheikh Uways and Uwaisiyya", *Ufahamu: Journal of African studies*, c. 17, S. 2, University Of California, 1989, s. 97

¹⁸ Ali Abdirahman Hersi, *The Arab Factor in Somali History*, University Of California, Los Angeles: 1977, s. 113, Mohamed Ferid Sayid Haccac, *Safahat min- Târihi`s-Somal*, Dâru`l-Ma`arif, Kahire: 1983, s. 7

¹⁹ Hersi, a.g.e., s. 111

²⁰ Mohamed Abdullah en-Nukiri, *İntişâru`l-İslâm fi Şarki-İfrikiiyye ve Munâhezatu`l-Garbi leh*, Dâru`l-Marih, Riyad: 1982, s. 83

tarihlere kadar uzanmaktadır. Gittikçe gelişen bu ticari ilişkiler ve çeşitli dönemlerde Somali kıyılarına yerleşen Arap göçmenler, halkın İslamlaşmasını kolaylaştırmıştır. Afrika boynuzunda İslamiyet'in yayılmasında Müslüman Arap tüccarların, göçmenlerin ve sûfi tarikatların büyük etkisi olmuştur.

1. İslamiyet'in Somali'ye Yayılmasında Arapların Rolü

Emeviler devrinde yaşanan iktidar mücadelesi ve iç çatışmalar bazı Müslüman grupların Doğu Afrika kıyılarına göç etmesine yol açmıştır. Bu bağlamda İlk göç Abdülmelik bin Mervan döneminde gerçekleşmiştir. Bu göç Sa'id ve Süleyman bin Celendi'nin liderliğinde, H. 65/M. 684 yılında gerçekleşmiştir. Bunlar, Celendi kabilesine mensup olup Umman'da yaşıyorlardı. Kaynaklara göre bu göçmenler günümüzde Kenya sınırları içinde kalan Lamu ve Mombasa'ya yerleşmişlerdir.²¹

Bir müddet sonra, Emeviler ve Zeyd bin Ali taraftarları arasında iktidar mücadelesi kaçınılmaz olmuştur. Özellikle Hişâm bin Abdülmelik devrinde ortaya çıkan bu siyasi çatışma Zeyd bin Ali'nin liderlik ettiği Şii grubunun yenilmesi ve kendisinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Zeyd bin Ali'nin vefatından sonra, taraftarlarının aileleri ve çocukları ile beraber Güney Somali'deki Benadir sahillerine hicret ederek yerleşmişlerdir.²² Zeydiler, bölgede yaşayan yerel halk ile kaynaşarak birbirleriyle evlenmişlerdir. Yerel halk da böylece hem İslâm'ı tanımış hem de Müslüman olmuştur. Somali sahillerine ilk yerleşen Zeydiye Şii'leri olmasına rağmen günümüzde Somali'de Şii görülmemektedir.

Arabistan'da, Abbasiler döneminde ortaya çıkan dini ve siyasi çatışmalar H. 290-312 yılları arasında Doğu Afrika kıyılarına doğru büyük bir göçe yol açmıştır. Abbasiler döneminde, Bahreyn çevresinde ortaya çıkan Karmatiler fırkasına karşı güçsüz kalan Abbasi halifesinin taraftarı olan Beni Hâris kabilesi Afrika Boynuzu'na göç etmiştir.²³ Yedi kardeşin önderliğinde, kabilenin tüm aileleri yaşlı ve çocuk

²¹ en-Nukiri, a.g.e., s. 85

²² Abdullahi Salim Bazine, *İntişâru'l-İslâm fi İfrikiyye Cunûbi's-Sahra*, Daru'l-Kütüb el-Vataniye, Bingâzi: 2010, s. 93

²³ en-Nukiri, a.g.e., s. 88

demedi üç deniz filosu ile Somali kıyılarına yerleşmişlerdir.²⁴ Kalabalık olan bu kabile Benadir sahillerinde, Mogadişu şehrini kurarak yerel halk ile arasındaki münasebetleri güçlendirmiştir. Beni Hâris kabilesi yerlilerle kaynaşıp onlarla birlikte hareket ettikten sonra Mogadişu gelişti ve ticari merkez haline geldi. Daha önce bu kıyılarda yerleşen Zeydiler, onlardan daha kalabalık ve Sünnî olan Beni Hâris kabilesi ile anlaşamayarak daha güneydeki sahillere taşınmışlardır.²⁵ Bugüne kadar Arapların varlığını gösterdikleri Merke ve Brava gibi şehirler Müslüman Arap muhacirleri tarafından kurulmuştur.²⁶ Bu göçmenler yerel halk ile güçlü temasları olup İslâmiyet'in iç bölgelere kadar ulaşmasına vesile olmuşlardır. Afrika Boynuzu'nun iç bölgelerinde göçebe hayatı yaşayan Somali halkı da, Araplarla kurdukları ilişkiler sayesinde yavaş yavaş Müslüman oldular.

Doğu Afrika kıyılarına göç eden Müslüman kavimler arasında Farslar da vardı. Hassan bin el-Şirâzî, kendisinin hakkı olduğunu iddia ettiği taht, annesi aslen Habeş olması nedeniyle verilmeyince, kendi taraftarları ile beraber Doğu Afrika kıyılarına göç edip Kılva adasına yerleşmiştir.²⁷ Şirâziler burada güçlü bir devlet kurarak burayı Doğu Afrika'nın en büyük siyasi ve ticari merkezi haline getirdiler ve yerel halkın kadınlarıyla evlenerek İslamiyet'in kıtanın iç bölgelerine kadar yayılmasını sağladılar.

Hicri I. yüzyıldan itibaren Arap kabileleri, Somali sahillerinden başlayarak Mozambik sahillerine kadar yerleşmişlerdir. Bölgede Arapça ve yerel dillerden oluşan ve Svahili denilen yeni bir dil ortaya çıktı.²⁸ Svahilice bugün Doğu Afrika ülkelerinin ana dili olup Afrika'nın en büyük dillerinden biridir. Mogadişu ve Mombasa gibi sahil şehirlerinde ve aynı şekilde Zanzibar ve Komor adaları gibi Doğu Afrika adalarında Arap-Afrika karışımı toplumları görülebilir.

Doğu Afrika'ya yerleşen Arap göçmenleri ticaret amacıyla iç bölgelerdeki insanlarla ilişkiler kurarak İslamiyetin buralarda yayılmasında etkili oldular.

²⁴ Thomas Walker Arnold, *The Preaching of Islam*, 2. bsk, Constable & Company Ltd, London: 1913, s. 255

²⁵ Atiye Mehzum el-Feytûrî, *Dirâsât fi-Târih-i Şarki-İfrikîyye ve Cunûbi's-Sahra*, 1. bsk, Dâru'l-Kütüb el-Vataniye, Bingâzî: 1998, s. 194

²⁶ Ahmet Özel, "Afrika (Din/Doğu Afrika İslamiyet)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmalar Merkezi, 1988, c. 1, s. 436

²⁷ Bazine, a.g.e., s. 99, Arnold, a.g.e., s. 256

²⁸ Petersen, a.g.e., s. 71,

2. Somali Sahillerine Gelen Arap Tüccarlar

Somali sahilleri, sadece Müslüman Arap göçmenleri değil aynı zamanda bölgeye ticaret için gelen Müslüman Arap tüccarları da misafir etmiştir. Eskiden beri, Doğu Afrika ile Güney Arabistan`da mevcut olan ticari münasebetler İslam`ın gelmesi ile büyük bir güç kazanmıştır. Çoğu Umman ve Yemenli olan Müslüman tüccarlar, Doğu Afrika`yla fildişi, bakır, baharat ve altın ticareti yapıyorlardı.²⁹ Onlar, sahip oldukları bilgi, kültür ve güzel ahlakları ile yerlileri etkiledi ve kendilerinin Müslüman olmasını sağladı. Somali`nin iç kısımlarında durum pek farklı değildi. Bazıları yerel halktan evlenerek öz yurduna geri dönmedi. Tüccarların arasında fakih, muhaddis, siyasi ve din liderler bulunuyordu. Medreselerde hem Müslüman hem de Putperest yerli çocuklar birlikte okutuluyordu.³⁰

Gayrimüslim çocuklar, Müslüman olduktan sonra tüccarlar tarafından destek bulup Şam ve Kahire gibi şehirlerde ilim tahsil ettikten sonra memleketlerine geri dönmüşlerdir. Bu âlimler bölgenin İslamlaşmasında önemli roller oynadılar. Eski çağlardan beri, Somali sahillerinde kurulan en önemli ticari merkezler şunlardır:

a. *Berbere*

Berbere, Somali`nin kuzeyinde, Kızıldeniz`in Hint Okyanus`una açılan ve Aden Körfezi`nin karşısında olan bir şehirdir. Eski kaynaklara göre burada yaşayanlar “Berber” adıyla bilinmekteydi.³¹ Berbere aynı zamanda bir liman şehridir ve önemli bir merkezdir. H. IV/M. X. yüzyıldan sonra burada Arap tüccarların ve Müslümanların nüfusu çoğalmıştır.³²

b. *Zeyla*

Zeyla, Bâbü`l-Mendep girişinde bulunan bir liman şehridir. Burası, Yemen`den gelen tüccarların ilk durağı idi. Afrika Boynuzu`nda en eski ve en stratejik şehirlerden biridir. Yakut el-Hamevî burayı, Habeşistan sahillerinde bulunan ve ticaret ile meşgul olan Müslümanların yaşadıkları bir şehir olarak nitelendirmiştir.³³ Habeşistan`a hicret eden sahabilerin buradan geçtiği rivayet

²⁹ en-Nukiri, a.g.e., s. 66

³⁰ en-Nukiri, a.g.e., s. 144

³¹ M. Elfasi, *General History of Africa III Africa from Seventh Century to the Eleventh Century*, University of California Press, USA: 1988, s. 600

³² Bazine, a.g.e., s. 132

³³ Yakut el-Hamevî, *Mucemü`l-Büldân*, c. 3, Dâr Sedar, Beyrut: 1977, s. 164

edilmektedir. Zeyla, ticari ve siyasi bir merkez olup bölgede ortaya çıkan birkaç Müslüman devlete başkentlik yapmıştır.³⁴

c. Mogadişu

Bu şehir, Somali'nin güney tarafında yer almaktadır. Güney Arabistan Araplarıyla ve Farsların en çok göç ettiği şehirlerden biridir. Mogadişu, orta çağ döneminde Müslüman nüfus çoğaldıktan sonra çok önemli bir ticaret merkezi oldu ve altın ticareti yanında orta çağ dönemlerinde tekstil ürünlerini Mısır'a ihracat edecek hale geldi. Araplar, Farslar ve Hintliler Mogadişu'dan çeşitli ürünler ihraç ediyorlardı.³⁵ Mogadişu'da ilk dönemde bir sultan yoktu; kabile reisleri meclis halinde çalışıyorlardı ve acil durumlarda toplanarak birlikte karar alıyorlardı.³⁶ Daha sonraki dönemlerde ticaret ve şehrin kontrolü için meclis Fahrüddin'i sultan olarak seçmiş, o da Mogadişu'da bir şehir Devleti kurmuştur.³⁷

3. Somali'ye Gelen Din Âlimleri ve Sûfi Tarikatlar

Somali, Arabistan'a yakın bir bölgede olduğu için, buradan tüccar ve göçmenler yanında sırf İslâm dinini yaymak amacıyla âlimler de gelmişti. Bunlar, İslâm'ı yaymak için gruplar halinde veya bireysel olarak Arap yarım adasından Somali'ye geliyorlardı. Bazıları burada yerleşirken, bazıları da beş veya on yıl sonra öz yurduna dönüyorlardı. Somali'ye gelen âlimlerin çoğu Yemen'den özellikle Hadrami kabilesinden gelmişlerdir. Doğu Afrika'ya göç eden en meşhur grup, H.VII/M. XIV. yüzyılda Yemen'in Hadramut şehrinden çıkan 44 kişilik bir zümreydi. Bu grup Somali'nin kuzey kıyısında bulunan Berbere şehrine vardıktan sonra, şehir dışında olan bir dağda birbirleriyle vedalaşarak İslâm dinini yaymak için köylere dağılmışlardır.³⁸ Onlar arasında, Harar şehrinde tarikat kuran Şeyh İbrahim

³⁴ Roland Oliver, *The Cambridge History of Africa*, c. 3, Cambridge University Press, London: 1977, s. 139, Şihâbüddîn ibnü Fazlulah el-Ömeri, *Mesâlikü'l-Ebsar fi Memâlikü'l-Emsâr*, c. 4, 1. bsk Dâru'l-Kütüb'l-İlmiye, Lübnan: 2010, s. 33

³⁵ Oliver, a.g.e., s. 137

³⁶ Yakut el-Hamevî, s. 173

³⁷ Eydurus bin Şerif el-Eydurûsî, *Buğyetü'l-Âmâl fi-Târihi's-Somal*, el-Salam Press, Mogadishu: 1952, s. 70

³⁸ Arnold, a.g.e., s. 262

Ebu Zerbay vardı.³⁹ Aynı şekilde, Şeyh İdris Mohamed Ahmed, Şeyh Mohamed el-Mısırî ve Şeyh Hassan, Berbere`de uzun zaman kalan âlimlerdendir.⁴⁰

Afrika Boynuzu`nda İslâm`ın yayılmasında yerli âlimlerin de önemli rolleri oldu. Ezher, Aden, Mekke ve Şam gibi İslâm ilim merkezlerinde dini ilimleri tahsil ettikten sonra memleketlerine dönen bu âlimlerin en meşhurları, Osman bin Ali el-Zeyle`i, Cemalüddin Abdullah bin Yusuf bin Mohamed el-Zeyle`i ve meşhur Ali Cabertî`dir.⁴¹ Genelde Berber ve Zeyla gibi Kuzey Somali`deki şehirlerin talebeleri Mısır`a giderek orada okuduktan sonra memleketlerinde kadı, müftü ve dini önderler oldular.

Somali halkı genellikle Şafi`i öğretilerine bağlıdır. Bu mezhep bölgeye farklı zamanlarda çoğu Yemen`den gelen âlimler tarafından getirildi. Şeyh Fakih Ebû Bekir ve Şeyh Fakih Ebû Abdurrahman el-Huseyn bin Halif el-Mukibî bunlardan birkaçıdır. Bu âlimler camilerde talebelere dini ilimleri öğretiyorlardı.⁴² Mesela Mogadişu`da H. 637/M. 1269`da inşa edilen ve hâlâ hizmet veren Erba`a Rukun Camii onlardan birisidir.⁴³

İslâm dünyasında farklı dönemlerde ortaya çıkan sûfi tarikatlar, Arabistan`da olduğu gibi diğer bölgelere de nüfuz etmişlerdir. İslâmiyet`in yayılmasında etkin rol oynayan bu tarikatların çoğu Yemen tarafından gelmişlerdir. Irak`ta kurulan Kadiriye tarikatı Mısır ve Yemenden sonra Afrika Boynuzu`na ulaşan ilk tarikat olmuştur. Somali`deki en yaygın olduğu yerler Mogadişu ve Zeyla` idi. Abdullah el-Eydrûsî, XV. yüzyılda, Kadiriye tarikatını Harar şehrine taşındıktan sonra Bölgede taraftarlar bularak yaymıştır.⁴⁴ Somali`de güçlü taraftarları bulan tarikat, sonraki dönemlerde Şeyh İbrahim Hassan Yaraw tarafından iç bölgelere taşınmış ve Bardhere şehrinde yaygınlaşmıştır.⁴⁵ Onlar, öğrencileri daha fazla ilim tahsil etmek için Mısır ve Yemene gönderiyorlardı. Somali`de Kadiriye`ye mensup öne çıkan âlimler Şeyh

³⁹a.yer

⁴⁰ en-Nukiri, a.g.e., s. 150

⁴¹ en-Nukiri, a.g.e., s. 148

⁴² Abdulbasit Şeyh İbrahim Mohamed, *ed-Da`vetü'l-İslamiye ile's-Somal* (yayımlanmamış doctora tezi), Al-Madinah International University, Malesia: 2014, s. 51

⁴³ Neville Chittick, "Medieval Mogadishu", *Studies in History, Trade and Society on the Eastern Coast of Africa*, Frobenius-Institute, 1982, s. 54, Oliver, *The Cambridge History of Africa*, c. 3, s. 197

⁴⁴ Bazine, a.g.e., s. 204

⁴⁵ Mohamed,a.g.e., s. 64

İsmail el-Mekdişi, Şeyh Ebu Bekir bin Yusuf el-Kutubî, Şeyh Abdi Yusuf Farah ve Şeyh Abdü'semad Hacı Barkali idi.⁴⁶ Somali halkının çoğu bu tarikata mensuptu.

Son asırlarda, Ahmediye ve Salihye gibi yeni tarikatlar Somali'de yayılmışlardır. Ahmediye tarikatının kurucusu, Ahmed bin Edris el-Fasî el-Magribî'dir. Bu tarikatın Somali'de ne zaman yayıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Mekke'de Şeyh Mohamed Salah'tan icâzet alan Şeyh Mohamed Guled'in getirdiği rivayet edilmektedir. Bazı kaynaklarda, bu tarikatı Somali'ye Şeyh Abdulvahid el-Abgâlî getirdiğini yazılıdır. Ahmediye tarikatına mensup büyük diğer âlimler ise Şeyh İshak Muhamed Aliyow ve Şeyh Muhiyeddin bin Mukaram'dır.⁴⁷ Ahmediye tarikatının Bravi, Baydavo ve Mogadişu'da büyük camileri ve merkezleri bulunmaktadır. Mohamed bin Salah'ın kurucusu olduğu Salihye tarikatı XX. yüzyılda, Somali'de varlığını gösterdi. Şeyh Mohamed Abdullah Hassan tarafından Somali'ye getirilen bu tarikat, güçlendikten sonra Avrupalı sömürgecilere karşı direniş göstermiştir. Şeyh Mohamed ve taraftarları, İngiliz, İtalya ve Etiyopya'ya karşı 1895-1920'a kadar savaşmışlardır.⁴⁸

E. SOMALİ'DE KURULAN MÜSLÜMAN DEVLETLER

X. yüzyıldan itibaren, Afrika Boynuzun'a nüfuz eden Müslümanlar kendi kimliğini oluşturmak amacıyla farklı şehirlerde sultanlıklar kurmayı başarmışlardır. Bu kurulan devletler, bölgede İslâmiyet'i yaymaya çalışan tarikat ve âlimlere yardımcı olmuşlardır. Somali'nin güneyinde Mogadişu ve Ajuran, kuzeyinde ise Adal ve İfat gibi sultanlıklar kurulmuştur. Afrika Boynuzu'nda yer alan bu devletler İslâmiyet'i fetihlerle yaymışlardır. Yerli Müslümanların kurduğu zamanlarda Memluk ve Osmanlı devletleri tarafından desteklenmiştir. XVI. yüzyılda Habeşistan'da Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında yaşanan savaşlarda, o dönemdeki süper güç olan Portekiz ve Osmanlı Devleti tarafından yardım görmüşlerdir.⁴⁹

⁴⁶ Mohamed, a.g.e., s. 68

⁴⁷ Mohamed, a.g.e., s. 71

⁴⁸ A. Adu Boahen, *General History Of Africa VI Africa Under Colonia Domination 1880-1935*, University California Press, USA: 1985, s. 84-85

⁴⁹ Mehmut Şakir, *et`Tarih el-İslâmi*, c.16, 2. Bsk, el-Mektebe el-İslâmî Beyrut: 1997, s. 104

1. Adal Sultanlığı

Adal sultanlığı, Afrika Boynuzu'ndaki Müslümanların Hristiyan Habeş krallığına karşı kendilerini savunmak ve İslâm hükümlerini yaşatmak için kurulan devletlerden biridir. Adal Devleti'nin merkezi olan Zeyla, eskiden beri ticaret merkezi olan ve stratejik bir yerde bulunan bir şehirdir. Doğu Afrika'da kurulan en eski İslâm Devleti, Beni Mahzûm kabilesi tarafından bugünkü Etiyopya sınırları içinde kalan Şava şehrinde kurulmuştur. Bu kabile, İslâm'ın erken dönemlerinde Habeşistan'a göç edip yerleşmiş ve burada H. III/M. IX. yüzyılda kendi sultanlığını kurma imkânı bulmuştur.⁵⁰ Aynı şekilde, XIII. yüzyılda Kuzey Somali sahillerinde Ömer Walaşma tarafından kurulan İfat sultanlığı da Afrika Boynuzu'ndaki en eski İslâm devletlerinden biridir.⁵¹ Müslümanlar, hem sahil ticaretini kontrol ettikleri hem de bölgede İslâmiyet'i yaydıkları için, bunu hazmedemeyen Habeşistan krallığı Müslümanlara saldırılar düzenliyordu. XIV. yüzyılın ilk yarısında İfat sultanlığı Habeşistanlılar tarafından ortadan kaldırılmışsa da, yıllar sonra tekrar Ömer Walaşma soyundan gelen Saduddin tarafından eski ismi değiştirilerek Adal sultanlığı olarak varlığını sürdürmüştür.⁵²

XVI. yüzyılda Zeyla, Habeşistan ve Portekiz saldırılarına maruz kalarak birkaç kere yerle bir edilmiştir. Küçük yaşından beri Habeş kraliyetinin zulmüne uğrayan Ahmed İbrahim el-Gazi (Ahmed Gurey) cihada katılmak üzere Harar Emir'inin askerlerine katılmış, Kısa zamanda cesurluğu ile ordu arasında itibar kazanıp komutan olmuş, Emir'in kızı ile evlenen Ahmed Gurey, onun vefatından sonra Müslümanların yeni lideri olmuştur.⁵³

Ahmed İbrahim el-Gazi, Habeş kralının zulmünü durdurabilmek için, ilk önce bölgedeki tüm Müslümanları birleştirip kendi kontrolü altına aldıktan sonra ona karşı

⁵⁰ Mohamed Abdulahi Rirash, "Effects of Sixteenth Century Upheavals on The History of Horn" *In proceedings of the Third International Congress of Somali Studies*, edited by Anarita Puglielli, s. 251-56, Rome, Pensiero Scientifico, 1988, http://dspace-roma3.caspur.it/bitstream/2307/1026/5/34_M.%20A.%20RIRASH%20-%20Effects%20of%20sixteenth%20century%20upheavals%20on%20the%20history%20of%20the%20Horn.pdf, (Erişim 20-10-2017), Şeyh Ahmed Abdullahi Rirash *Keşfü's-Südül an Târihi's-Somal ve Memelikuhum's Sab'a*, Devlet Basım Ajansı, Mogadishu: 1974, s. 22

⁵¹ en-Nukiri, a.g.e., s. 201

⁵² Mervyn Hiskett, *The Course of Islam in Africa*, Edinburgh University Press, Edinburgh: 1994, s. 140

⁵³ el-Feytûri, a.g.e., s. 197

fetih hareketleri başlatmıştır. Uzun hazırlıklar sonrasında ilk mücadelesi 1529'da Shembere Kore denilen bir yerde vuku bulmuştur. Müslümanların askerleri 12 bin iken Habeşistan askerleri 60 binden fazlaydı. Savaş Ahmed Gurey'in başarılı bir taktiği ile Müslümanlar tarafından kazanılmıştır.⁵⁴ Müslümanlar 1531'de Şava şehrini feth etmiştir. Ahmed Gurey 1533'da fetihleri güçlendirerek Habeşistan toprakların çoğunu kendi hâkimiyeti altına almıştır.⁵⁵ Habeşistan kralı ise kuzey dağlarına kaçmıştır.⁵⁶ 1537'de ise Müslümanlar bütün Habeşistan'ı elde ettikten sonra Habeşistan kralı dağlarda saklanmak zorunda kaldı. Habeş kralı ve bazı askerler dağlarda susuzluk ve açlıktan hayatlarını kaybettiler.⁵⁷

Müslümanlar, fethettiği tüm bölgelerde medrese ve camiler açarak yerli insanlar arasında İslâmiyet'in yayılmasına büyük rol oynadılar. İç bölgelerde yaşayan yerliler, Müslümanlardan etkilenerek İslâmiyet'i kabul ettiler. Ahmet Gurey 1528-1543'e kadar fetihleri devam ederek bütün Habeşistan'ın tek hükümdarı oldu.⁵⁸ 1542'de Habeşlilere yardım etmek için gelen Portekizler, Müslümanlarla girdikleri mücadeleyi kaybettiler. Bu savaşta Vasco Degamo gibi en önemli komutanları öldürüldü. Ahmed Gurey, 1544'te, Portekiz ve Habeş askerlerin saldırısında şehit düştü ve Müslümanlar mağlup oldular.⁵⁹ Onun şehâdetinden sonra Müslümanların Emiri, Emir Nur Sultan olmuştur. Yeni lider, Somalilileri toparlayarak Devletin devamını sağladı ve yeniden fetihlere başladı. Fâtih el-Sânî unvanı verilen Emir Nur, Ahmed Gurey'in intikamını almak için Hristiyanlarla yaptığı savaşlarda Habeşistan kralını öldürüp onun başını Harar şehrine getirdi.⁶⁰

Ahmet Gurey'in Habeşistan'daki fetihlerinde Müslümanlar, Habeşistan'ın iç kısımlılarına kadar nüfuz ettiler. Adal Devleti zayıflayınca, Zeyla ve Harar şehirleri Osmanlı hâkimiyetine girdi. Uzun dönem Somali'ye hâkim olan Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda bölgeden ayrılırken, buraları Mısır Hıdivlerine devredildi. Mısırlılar,

⁵⁴ Faarax Maxamed Jaamac, *Garbaduubkii Gumeysiga*, Wasaarada Hidaha iyo Tacliinta Sare, Mogadishu: 1978, s. 50-51

⁵⁵ Fethi Geys, *el-İslâm ve'l-Habeşe Abra't-Târih*, Mektebetü'n-Nehze el-Mısıryye Neşriyâti, Kahire: 1998, s. 152

⁵⁶ Bazine, a.g.e., s. 194

⁵⁷ Bazine, a.g.e., s. 195

⁵⁸ Arnold, a.g.e., s. 92

⁵⁹ Haccac, a.g.e., s. 34

⁶⁰ Mohamed, a.g.e., s. 35-36

1884'te Kuzey Somali'den çıktılar ve bölgede Avrupa sömürgeciliği dönemi başlamış oldu.⁶¹

2. Mogadişu Sultanlığı

Mogadişu'ya farklı dönemlerde, farklı Müslüman Araplar göç etti. Burası Doğu Afrika sahillerinde bulunan bir Müslüman şehriydi.⁶² Burada, yerlilerle beraber, Zeydiler ve Beni Hâris gibi Arap kabileler yaşıyordu. Sünni olan Beni Hâris Mogadişu'ya geldikten sonra Şii Zeydiler daha güneydeki sahillere taşındılar. Araplar yerel Somali halkı ile birleşerek Mogadişu ticaret merkezini geliştirdiler. Mogadişu ilk dönemlerde kabile reisleri ile yönetilmekteydi, kabile reisleri bir araya gelerek şura şekli ile karar veriyorlardı. M. XI. yüzyılda kabile reisleri ortak karar alarak Ebu Bekir Fahrüdin'i sultan seçmişlerdir.⁶³ Böylece Mogadişu sultanlığı kurulduktan sonra Mogadişu siyasi bir merkez haline gelmiş. M. XII. yüzyıl başlangıcında Mogadişu'da Mohamed Şah el-Hilvani hükmü başladı.⁶⁴

İbni Battuta 1237'nde Mogadişu'yu ziyaretinde, Sultan olarak yerli insanlardan olan Ebu Bekir ibn Şeyh Ömer ile karşılaştı. Mogadişu kadısı ise aslen Mısırlı olan İbn Burhan'dı.⁶⁵ İbni Battuta'ya göre Mogadişu halkı ticaret ile meşgul oluyordu. Mogadişu'da üretilen kıyafetler Mısır başta olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine ihraç ediliyordu.⁶⁶ Mogadişu sultanlığı İslâm tebliğcilerine destek vererek İslâmiyet'in yayılmasını sağladı. Ülkenin iç bölgeden gelen yerli tüccarlar Mogadişu'daki Müslüman tüccarlar ile münasebetlerini güçlendirdiği için İslâm dinini yakından tanıdıkça Müslüman oluyorlardı.

Mogadişu sultanlığı zayıf olunca Ajuran sonra Zanzibar sultanlığının hâkimiyeti altına girmiş oldu.⁶⁷ İngilizlerinin etkisi altına giren Zanzibar sultanlığı, 19 Yüzyılın sonunda Somali sahillerini İtalyanlara bıraktı.⁶⁸ Aynı şekilde Kuzey

⁶¹ G.W. Prothero, *British Somaliland and Socotra*, H.M. Stationery Office, London: 1920, s. 20

⁶² Mohamed Haji Mukhtar, *Historical Dictionary of Somalia*, the Scarecrow Press, USA: 2003, s. 151

⁶³ el-Eydurusi, a.g.e., s. 70

⁶⁴ el-Eydurusi, a.g.e., s. 93

⁶⁵ İbni Battuta, *Rihletü İbni Battuta*, c. I, 1. bsk., Dâru'l-İhya-i Ü'lûm, Beyrut: 1986, s.263

⁶⁶ İbni Battuta, a.g.e., s. 261

⁶⁷ Mukhtar, a.g.e., s. 151

⁶⁸ İ. M. Lewis, *Modern History of Somalia: Nation & State in the Horn of Africa*, Westview press, USA: 1988, s. 51

Somali bölgelerin İngiltere hâkimiyetin altına girmesiyle Somali`de Avrupalıların Sömürge dönemi başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE DÖNEMİNDE SOMALİ (1884-1960)

A. AFRİKA SÖMÜRGEÇİLİĞİNE KISA BİR BAKIŞ

Sömürge Latince'de koloni anlamına gelen bir sözcüktür. Sömürgecilik, bir Devletin başka bir ülke üzerinde sosyal, kültürel ve siyasi egemenlik kurup onun her türlü imkânını kendi çıkarları için yağmalaması şeklinde tanımlanabilir.⁶⁹ Bu anlamda sömürgeciliğin kökeni Roma ve Yunan uygarlıkları gibi eski uygarlıklara kadar götürülebilir. Ancak Avrupalı devletlerin Afrika, Amerika ve Asya topraklarını sömürgeleştirme kapsamında değerlendirilebilecek olan faaliyetleri XV. ve XVI. yüzyıllara denk gelmektedir. Bu dönemde Avrupalılar okyanusları aşarak sömürgeciliğin ilk adımlarını oluşturmuşlardır. Bunun etkisi günümüze kadar uzanacak bir sürecin de başlangıcını teşkil etmiştir.⁷⁰ XV. yüzyılda Portekizliler ve İspanyolların Afrika ve Amerika kıtalarında başladıkları koloni faaliyetleri, diğer güçlü Avrupalı devletleri etkileyip onlar da sömürgecilik oluşturacakları toprakları aramaya girmişlerdir.

XV. yüzyılda Müslümanların Endülüs'ten çıkarılmalarıyla İspanyollar ve Portekizliler kendilerini kahraman ilan etmişler ve Endülüs Devleti'nin düşmesinin hemen akabinde Batı Afrika'da koloni oluşturma girişiminde bulunmuşlardır. Afrika'da sömürgecilik ve köle ticareti yapmaya başlayan ilk Avrupa ülkesi Portekiz idi.⁷¹ Portekiz kralı, Prens Henry'nin komutası altında deniz donanmalarını hazırlayarak ilk keşif askerlerini Afrika'ya yollamıştır. Bunların en büyük hedefi Batı Afrika'da koloni kurulmadan önce, bölgedeki Müslümanların gücünü öğrenmek ve

⁶⁹ Ahmet Kavas, "Sömürgecilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İslam Araştırmalar Merkezi (İSAM) 2009, c. 27, s. 394

⁷⁰ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi, Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. Muna Cedden, İmge Kitabevi yayınları, 1. bsk., İstanbul: 2002, s. 19

⁷¹ J. Scott Kaitie, *The Partition of Africa*, 2. bsk, Edward Stanford, London: 1895, s. 39

Afrika’da Hıristiyanlığın nasıl yayılacağına dair bilgi sahibi olmaktı.⁷² Prens Henry Hıristiyanlığa sadık birisi olduğu için onun Afrika’yla ilgili en büyük hayali kendi dinini bölgede yaygınlaştırmaktı.

XV. yüzyılda Afrika’da başlayan sömürgecilik faaliyetleri sadece sahillerle sınırlıydı. XIX. yüzyıla gelindiğinde kolonici ülkeler kıtanın iç kısımlarını da kendi hâkimiyetleri altına almışlardır. XVIII. yüzyılda Avrupa’da sanayi devriminin başlamasıyla, Avrupalılar kendi ekonomilerini büyütme amacıyla dünyayı sömürme yarışı içerisine girdiler. Afrika halkı bu ülkeler gibi sanayi ve ekonomide ileri olmadığından, sömürgeciler bu bölgeleri kolay bir şekilde işgal edebildiler. Bu dönemlerde Müslümanları temsil eden Osmanlı Devleti’nin zayıf duruma düşmesi, emperyalist ülkelerin koloni faaliyetlerini rahatlıkla hızlandırmalarına neden olmuştur. Sömürgeciler son model ateşli silahlar kullanırken, onlara karşı direnen Afrika halkı artık Avrupa’da kullanılmayan -kılıç gibi- eski silahlar taşıyorlardı.

Afrika’da kendi kolonisi kuran en eski Avrupa ülkesi Portekiz, XV. yüzyıldaki ilk keşifleri Batı Afrika’dan başlatarak Hindistan’a kadar ulaştı. Portekizlilerin en büyük amacı, keşif yapacağı ülkelerde ticaret yapmak ve Afrika halkını Hıristiyanlaştırmaktı. Uzun hazırlıklardan sonra ilk işgali 1460’ta Cape Verde’den Batı Afrika’ya kadar uzanan kıyıları ele geçirmekle başladı ve 1487’de ise Vasco De Gama liderliğindeki Portekiz donanmaları Hindistan’a ulaştı.⁷³ Gine Bissau gibi bazı bölgelerde halk onlara karşı dirense de, elindeki yeni model silahlar olan bu ülkelere karşı mücadelede başarılı olamadı. Batı ve Güney sahillerden sonra 1505’te Doğu Afrika kıyılarında olan Sofala, Portekiz hâkimiyetine girdi.⁷⁴

Portekiz Afrika’yı işgal ettikten sonra ilk işi halkı Hıristiyanlaştırmak oldu. Kıtada yürüttüğü misyonerlik faaliyetlerinden etkilenen Kongo Kralı Hıristiyanlığı kabul etti. Avrupalı koloniler, dini kullanarak kendilerinin doğuştan efendi olduklarını, Afrikalıların ise doğuştan köle olduklarını söyleyerek inananları kandırıyorlardı.⁷⁵ Portekizlilerin Gana ve Gine sahillerinden çaldıkları altınlar

⁷² Katie Genva Cannon, “Cristian Imperialism and the Transatlantic Slave Trade”, *Journal of Feminist Studies In Religion*, c. XIV, S. I, 2008, s. 128

⁷³ Kaltie, a.g.e., s. 40

⁷⁴ Kaltie, a.g.e., s. 43

⁷⁵ Cannon, a.g.m., s. 131

sayesinde Lizbon XVI. yüzyılda dünyanın önemli ticari merkezlerden biri oldu. Ayrıca Portekiz Afrika'dan elde ettiği servet ile dünyanın en güçlü devletlerinden biri haline geldi. Portekiz donanması XVI. yüzyılda Kızıldeniz'e kadar gelerek Cidde ve Zeyla gibi Müslüman şehirlerine saldırmıştır.

Bu yıllarda Habeşistan'da Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında şiddetli savaşlar yaşanıyordu. Bütün Habeşistan toprakları Gazi Ahmet Gurey liderliğinde Müslümanların eline geçmişti. Fakat Portekizler Hristiyanları kurtarmak için, o dönemin son model silahlarına sahip olan ordu göndermiş ve savaşa katılmışlardır. Adal Emiri Gazi Ahmet Gurey Portekizlere karşı mücadele ederken 1544'te şehit düşmüş ve Müslümanlar yenilmiştir.⁷⁶

Afrika'nın sömürgeleştirilmesinde Portekiz'den sonra İspanya, daha sonra Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkeleri rol oynamışlardır. Amerika'nın keşfinin ardından emperyalist güçler sömürgecilik faaliyetlerini artmışlardır. XV. yüzyıldan itibaren Amerika ve bazı Afrika sahillerini işgal eden Avrupalı ülkeler XIX. yüzyılda tüm dünyayı sömürmek için rekabete girişmişlerdir. Afrika'da koloni kuran en eski Avrupa ülkesi Portekiz olsa da, Fransa'nın Senegal'i işgali 1625'e, Madagaskar'ı işgali ise 1642'ye kadar uzanmaktadır.⁷⁷ Eskiden sömürgecilik faaliyetleri sadece kıyılarda idi. Fakat XIX. yüzyılda ise sömürgeci devletler tüm kıtada kendi kolonilerini oluşturmak düşüncesiyle Afrika'nın kültürünü, siyasetini, dinini ve insanların araştırmak üzere kıtaya keşifçiler ve casuslar göndermişlerdir. Bunlar ziyaret ettikleri yerlerde kendilerini hoca ve din âlimi olarak tanıtıyorlardı. Yerli halkın içine girerek, dinlerini, olumlu ve olumsuz yönlerini öğrenmekteydiler. İngiliz keşifçisi Richard Burton gibi bazıları Müslüman kimliğini kullanarak tüm kıtayı gezmişlerdir. XIX. yüzyılda Afrika'da dolaşan en meşhur keşifçiler; Samuel Baker, Joseph Thompson Cicchi ve Richard Burton'dur.⁷⁸

İngilizlerin Hindistan'ı işgali ve 1869'da Süveyş kanalının açılmasıyla, Afrika kıtası doğu-batı arasındaki ticaret için önemli ve stratejik bir konum kazanmıştır. Süveyş kanalı sayesinde deniz yolu uzunluğu kısaltılarak Kızıldeniz dünyanın en önemli geçiş yolu olmuştur. Bu yüzden İngilizler, Hindistan üzerindeki

⁷⁶ Haccac, s. 34

⁷⁷ Raoul Aglion, "French Colonial Policy", *World Affairs*, c.107, S. 2, 1944, s. 79

⁷⁸ Vincent B. Khapoya, *The African Experience*, 4.bsk, Routledge, USA: 2016, s. 101

hâkimiyetlerini korumak maksadı ile 1839'da Aden, 1884'te ise Kuzey Somali sahillerindeki Berbere şehrini işgal etmiştir. Aynı şekilde, 1896'da Mısır İngilizlerin hâkimiyetine girerken 1898'de Sudan'da onlara karşı direnen Khalif Abdullah'ın da içinde olduğu yirmi bin kişiden fazla insanı öldürüp ülkeyi işgal etmiştir. Batı Afrika ülkelerinde ise 1900'de Gana, 1901'de Astante, 1889'te de Nijerya'nın Yoraba toprakları İngilizlerin himayesine girmiş oldu.⁷⁹ İngilizler, Güney ve bazı Orta Afrika bölgelerinde ise Cecil Redes'in İngiliz Güney Afrika Şirketi (British South Africa Company) adıyla sömürgecilik faaliyetleri yürütüyordu.

Afrika'nın birçok ülkesinin kendi kolonisi yapan Fransa ise 1830'da Cezayir'i, 1839'da Gabon'u hâkimiyeti altına almıştır.⁸⁰ Fransa sömürgecilik faaliyetlerini artırarak 1854'te Moritanya, 1855'te Gine ve Fildişi Sahillerini, 1859'da Kongo Cumhuriyeti, 1881'de Tunus, 1886'da Kamer Adaları, 1885'te Madagaskar, 1890'da Mali, 1898'de Benin, 1901-1913 arasında Orta Afrika ve Çad, 1912'de ise Fas'ı işgal etmiştir.⁸¹ Fas ve Tunus sömürgeciliği himaye şeklinde iken diğer ülkeler direk Paris'ten atanan valiler tarafından yönetiliyordu.

Fransa, Avrupa sömürgecilerinin en acımasız ve en çok şiddet kullanan ülkesiydi. Fransa, yukarı Nijer'den askeri hareket başlatarak aşağı Nijer'e kadar ilerlemiştir. Bu bölgede yerel halk Lat Dior liderliğinde Fransızlara karşı mücadele etmiştir. Aynı şekilde Fransızlara karşı direnen Müslüman lider Samori Ture 1890'da onların ellerine düşerek Gabon'a sürgün edilmiştir.⁸² Fransa'nın Afrika'daki kolonileri; Fransa'nın sahra altındaki kolonisi, Batı Afrika, Ekvatorial Afrika, Kamerun, Somali sahilleri ve Madagaskar gibi parçalara ayrılarak yönetiliyordu.⁸³

Sömürgecilik faaliyetlerine sonradan dâhil olan İtalya ise 1885'te Eritre, 1889'da Somali, 1912'de ise Libya'yı işgal etmiştir. Belçika, 1879'da Kongo'yu işgal ederek Özgür Kongo Ülkesi adını vermiştir. Sömürge faaliyetlerine sonradan katılan Almanlar ise Namibya, Togo ve Kamerun'da kendi kolonilerini

⁷⁹ Adou Boahen, *General History of Africa, VII- Africa under colonial domination 1880-1930*, California University Press, USA: 1985, s. 36

⁸⁰ Erdogan Uygur, Fatma Uygur, "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine bir Araştırma", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 17, S. 3, 2013, s. 275

⁸¹ Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika İlişkileri*, Kitabevi yayınları, İstanbul: 2011, s. 210

⁸² Boahen, a.g.e., s. 36

⁸³ Aglion, a.g.m, s. 79

oluşturmuşlardır. Almanlar Namibya'da direnen insanları gözyaşlarına bakmadan katlettiler.

Avrupalılar Afrikalıları tehdit ederek onlarla ticaret ya da himaye anlaşmaları imzalıyorlardı. Siyasi ve askeri alanda onları başka devletlerden koruyacakları sözünü vererek veya perde arkası tehditlerle onları kendi hâkimiyetlerine alıyorlardı.

Emperyalist ülkelerin kendi aralarında Afrika toprakları üzerinde anlaşmazlıkları artınca Afrika halkının haberi ve inisiyatifi olmadan kendi menfaatlerini korumak için aralarında anlaşmalar yaparak yeni sınırlar çizmişlerdir. Bu anlaşmalar yoluyla binlerce yıl beraber yaşayan halkın birbiriyle olan ilişkilerini koparmışlardı. 1890'daki Angola Germen Anlaşması ve 1891'deki Angola İtalyan Anlaşması, Yukarı Nil bölgesi'ni ve üzerini İngilizlere bırakmıştır. 1891'deki Angola Portakal Anlaşması ile Angola ve Mozambik Portekiz'e devredilmiştir. Batı Afrika'yı etkileyen en önemli anlaşmalardan birisi 1890'daki Say Buruwa Anlaşması'dır. 1898'deki Nijer Kongresinde ise Fransa ve İngiltere Batı Afrika'daki anlaşmazlığı çözüme kavuşturmuştur.⁸⁴

Afrika'da en büyük sömürgeci devletler olan İngiltere ve Fransa, sömürgecilikle ilgilenen bakanlıklar kurmuşlardır. Tüm dünyadaki koloni işlemleri bu bakanlığa bağlıydı. Fransa sömürgecilik tipi İngilizlerden daha acımasızdı. Fransızlar, koloni kurdukları ülkeleri doğrudan yönetiyorlardı. Cezayir doğrudan Fransa'nın içişleri bakanlığına bağlı iken diğer ülkeler dışişlerine bağlıydılar ve buraları Paris'ten atanan valiler yönetiyorlardı. Almanya, Belçika, İtalya ve Fransa gibi ülkeler sömürgeleştirdikleri ülkeleri doğrudan yönetiyorlarken İngilizler ise sömürdükleri ülkeleri dolaylı şekilde yönetmiştir.

Avrupalı koloni devletleri, Afrika'yı işgal ettikten sonra Hıristiyanlığı yaymak için misyonerler göndermeye başladılar. Okulları misyoner şirketlere vererek yerli halkın çocuklarını Hıristiyanlaştırmaya çalışıyorlardı. 1827'de Sierra Leone'da Fourah Bay Collage gibi okulları açarak yerel dinlere mensup olan insanları Hıristiyanlaştırmaya gayret ettiler. Eski Kenya Cumhurbaşkanı Jomo Kenyatta, Avrupalı misyonerlerin Afrika'yı nasıl değiştirdiğini anlatırken şu ifadeleri

⁸⁴ Boahen, a.g.e., s. 34

kullanmıştır: “Avrupalı Hıristiyan misyonerler Afrika’ya geldiklerinde Afrikalıların ellerinde toprakları vardı, Misyonerlerin ellerinde ise kutsal kitapları vardı. Bizim gözlerimizi kapatarak nasıl ibadet edileceğini öğrettiler, gözlerimizi açtığımızda ise bizim ellerimizde İncil, onların ellerinde ise topraklarımız vardı.”⁸⁵ Asıl amacı para olan emperyalist devletler Afrika topraklarını, önemli ticari limanları işgal ederek yeraltı zenginliklerini yağmalamışlardır. Ayrıca tüm değerli varlıkları da Avrupa’ya götürmüşlerdir.

B. BERLİN KONGRESİ VE AFRİKA ’NIN PAYLAŞILMASI

XV. yüzyıldan beri Avrupalılar sadece Afrika’nın birkaç sahil bölgesinde sömürgecilik yaparken, XIX. yüzyıla gelindiğinde Avrupa’daki ilerleme ve sanayileşme dolayısıyla ihtiyaç duydukları hammaddeyi Afrika’dan temin etmek niyetiyle kıtayı işgal faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Afrika’da koloni oluşturma rekabeti içinde olan sömürgeci güçlerin arasında çeşitli zamanlarda anlaşmazlıklar ortaya çıkıyordu. Kıtanın en zengin ve en verimli topraklarına sahip olan Kongo, Afrika’nın yeraltı zenginliklerine hücum eden batılı sömürgecilerin anlaşmazlıklarının çıktığı en önemli bölgelerdendir. Berlin Kongresi ilk defa Portekiz’in başvurusu ile gündeme geldiye de Almanya Başbakanı Bismark’ın daveti ile Avrupalı ülkeler, 15 Kasım 1884’te Berlin’de toplanmışlardır.⁸⁶

Berlin Kongresi’nin bir diğer özeliği ise İsviçre hariç bütün Avrupa ülkelerinin temsilcilerinin toplantıya katılması idi. 15 Kasım 1884’te başlayıp 30 Ocak 1885’te biten kongrede Avrupalı ülkeler, kendi aralarında çatışma çıkmadan barışçıl bir şekilde Afrika’yı nasıl paylaşacaklarını tartışmışlardır.⁸⁷ Katılımcı ülkelerin imzaladığı bildiriye göre tüm Avrupalılar Kongo başta olmak üzere Afrika’nın batı sahillerinden doğu kıyılarına kadar serbest dolaşabileceklerdir. Ayrıca tüm Avrupalı tüccarlar için, Kongo havzasında ticaret serbest olacaktır.⁸⁸ Anlaşmanın 34. maddesine göre Afrika’da koloni oluşturacak veya kıtanın herhangi bir parçasını işgal edecek yeni Avrupalı ülkeler, bu isteklerinin onaylanması için

⁸⁵ Khapoya, a.g.e., s. 103

⁸⁶ Boahen, a.g.e., s. 29

⁸⁷ Kaltie, a.g.e., s. 208

⁸⁸ Kaltie, a.g.e., s. 209

Berlin Kongresi'nin katılımcılarına bunu bildireceklerdir.⁸⁹ Ayrıca Afrika sahillerinde koloni oluşturan bir ülke, o sahillerin iç kısımlarının da sahibi olacaktır. İşte emperyalist devletler böylece Afrika'nın iç kısımlarını da sömürgeleştirmişlerdir.⁹⁰

Berlin Antlaşması'nın ardından Avrupalı emperyalistler, yerel halkın inisiyatifine bakmadan kendi aralarında sınır anlaşmaları yaparak Afrikalılara yaptıkları zulmü resmileştirdiler. Bu anlaşmalar, ülkeler bağımsızlığını olsa bile geçerli kalmaktadır.⁹¹ Avrupalıların yüz yıl önce imzaladıkları bu anlaşmalar bugüne kadar Afrika halkını olumsuz yönde etkilemiştir. Onların çizdikleri sınırlar yüzünden şimdiye kadar Afrika'da savaşlar durmadı. Berlin Kongresi, bir kıtanın başka kıtayı sömürmesi için emperyalist güçlerin bir araya gelmeleri bakımından sömürgecilik tarihinde unutulmayacak noktalardan biri olmuştur.

C. AVRUPALI DEVLETLERİNİN SÖMÜRGE FAALİYETLERİ

1. İngiltere'nin Kuzey Somali'yi İşgali

Avrupalı sömürgecilerin en güçlülerinden biri olan Britanya İmparatorluğu, XIX. yüzyılda dünyayı etkilemeye başlamıştır. Kuzey Amerika'dan Doğu Asya'ya kadar değişik ülkelerde koloni oluşturan İngilizler, Hindistan ve Avrupa arasındaki ticareti ellerinde tutup, kendi ekonomi ve sanayilerini geliştirmişlerdir. Ayrıca İngiliz Doğu Afrika Şirketi (British East Africa Company) gibi şirketler, İngiltere adına koloni ve ticaret faaliyetleri yürütüyordu. Aynı şekilde koloni ülkelerinin bağlı olduğu sömürgecilik bakanlığı da bulunuyordu.

İngiltere, Avrupa'dan Hindistan'a giden ticaret yolunu korumak için Kızıldeniz'deki faaliyetlerini artırmıştır. Kuzey Somali XVI. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır. Fakat XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti zayıfladıktan sonra İngilizler bölgede faaliyet yapma imkânı bulmuş ve 1887'de Osmanlı'nın bölgedeki etkisini azaltmak maksadı ile Kuzey Somali'de Mısır'ın hâkimiyetini tanımıştır.⁹² Onlar yakın gelecekteki planları için bu bölgenin Mısır Hıdivliğine bağlı kalmasını

⁸⁹ Robin Brooke -Smith, *The Scramble for Africa (Documents and Debates)*, Macmillan Education LTD, London: 1987, s. 38

⁹⁰ Boahen, a.g.e., s. 29

⁹¹ Ferro, s. 136

⁹² G. W. Prothero, G.W, *British Somaliland and Socotra*, H.M. Stationery Officer, London: 1920, s. 19

tercih ediyorlardı. Böylece Kızıldeniz'deki ticareti kontrol etmek üzere 1839'da Aden'i işgal etmişler, ardından da Aden Körfezi'nin Afrika tarafında bulunan Somali'nin Berbere Limanına gözlerini dikmişlerdir.⁹³

1925'te Berbere Limanına yanaşan Mary Anne gemisine yerel Somali halkı tarafından saldırı düzenlenerek iki İngiliz vatandaşının öldürülmesi, onların Somalilileri kontrol etme yönündeki ilgilerini uyandırmıştır. Bu olayın hemen ardından İngilizler yerel halkı cezalandırmak üzere Berbere'ye iki savaş gemisi sevk ederek Somalililere saldırmışlardır. Daha sonra kabile reislerine, öldürülen İngiliz vatandaşlarının tazminatını ödemelerini kabul ettirmiş ve zorla İngiltere ile Somali arasında barış ve ticaret anlaşmasını imzalatmışlardır.⁹⁴ Bundan sonraki dönemlerde hiçbir siyasi merkeze bağlı olmayan Berbere Limanı'nı önemsemeye başladılar. Çünkü Onlar, Aden'in işgalinden sonra Berbere'ye gelip ticaret yaptıkları için şehrin önemini fark etmişlerdir.⁹⁵ Bölgede, 1851'de ticareti etkileyen Aşiret Savaşı çıkınca, Zeyla Emiri Şeyh Şarmarke, Hudeyde'de bulunun Osmanlı valisini yerli halk arasında barışı sağlaması için Berbere'ye davet etmiştir. Ancak bu haberi alan Aden'deki İngilizler, iki savaş gemisi göndererek Osmanlı valisinin Berbere'ye ulaşmasını engellemiştir.⁹⁶

Aden Limanı'nın gelir vergisinin çoğunun Somali'den gelen ticaret kervanlarından alındığını gören İngilizler, Kuzey Somali sahillerindeki ticareti kaybetmemek için Berbere Limanı'nı işgal etme çabalarını artırmış ve bölgeye gizli kâşifler yollamışlardır. Farklı zamanlarda gönderilen ve özel yetiştirilmiş bu casuslar, Somali halkının tarihi, kültürü, dini ve siyasi yönleri hakkında araştırmalar yapmışlardır. Bunların bazıları İslâm kimliğini kullanmaktaydılar. Meşhur İngiliz kâşif Richard Burton, İlk önce Arabistan'da dolaşıp Arapçayı iyi öğrendikten sonra el-Haji Abdullah ismini kullanarak Doğu Afrika'da keşifler yapmıştır.

1833'te Somali kıyılarına sevk edilen askerlerden biri olan Frederick Forbes, bölgeden rapor hazırlayan ilk İngiliz kâşiflerden biridir. Forbes, Berbere Limanı'nın

⁹³ İ.M. Lewis, *Modern History of Somalia*, Westview press, USA: 1988, s. 40

⁹⁴ Mohamed Osman Omar, *Somali Past and Present*, Somali Publication PVT, Mogadishu: 2006 s. 1-2

⁹⁵ Omar, *Somali Past and Present*, s. 6

⁹⁶ Omar, *Somali Past and Present*, s. 4

öneminden bahsederek, Somali'den tüm Kızıldeniz limanlarına koyun ve diğer bazı hayvanların ihraç edildiğini vurgulamış ve Hindistan İngiliz Valisi'ne Berbere'nin vakit kaybetmeden işgal edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁹⁷ Ayrıca 1884'de bölgeyi ziyaret eden Rochet D'Hericourt, Berbere'de Hint, Arap ve İngiliz tüccarların bulunduğundan özellikle bahsetmiştir.⁹⁸ William Christopher ve Captain Charles J. Cruttenden, Somali'de keşif yapanlar arasında yer almaktaydılar. Özellikle Christopher 1843'ta Güney Somali'deki Geledi Sultanlığı'nı ziyaret ederek bölgede araştırmalar yapmıştır.⁹⁹

Doğu Afrika'ya seyahat edenler arasında en çok bilinen isim ise Richard Burton'dır. O, 1854 yılının Ekim ayında Aden'den yola çıkıp Zeyla'da bir ay kalmış ve ardından Harar ve Berbere'ye geçmiştir. Burton, Somali halkının tarihini, kültürünü ve kabilelerini araştırarak hazırladığı raporu İngiltere Devleti'ne sunmuştur.¹⁰⁰ O da Forbes gibi İngiltere'nin çıkarları için Somali'de koloni oluşturmanın gerekliliğinden bahsetmiştir.

Fransızların Afrika boynuzunda hâkimiyet kurmalarından hiç hoşlanmayan İngilizler, Somali sahillerine başka keşifçilerin geldiğine dair ihbar alınca hemen bölgeye hâkim olabilmek için faaliyetlerini hızlandırdılar ve bölgedeki çıkarlarını korumak amacıyla Aden ve Somali kıyılarına Captan Moresby ve Barker'ı gönderdiler. İngilizler, Tojoura Sultanı ile anlaşma yaparak Musa adasını onlara vermişlerdir. Aynı şekilde onların haberi olmadan başka Avrupa ülkesi ile anlaşma yapmayacaklarına dair bir anlaşma imzalamışlardır.¹⁰¹

İngiltere Devleti Somali sahillerinde faaliyetler yapsa da 1884'ten önce ülkede tam hâkimiyeti sağlayamamıştır. Onlar gelmeden önce Zeyla ve Harar Mısır Hıdiviliği'nin kontrolü altındaydı. Fakat Mısır 1884'te Somali'den çıkmak zorunda kalmıştır. İngilizler, Hewitt komutasında onların çıkışına yardımcı olacak ve yol

⁹⁷ Roy Bridges, "The Visit of Frederick Forbes to Somali Coast", *The International Journal of African Historical Studies*, c. XIX, S. 4, 1986, s. 14

⁹⁸ Durmuş Akalın, "Somali'de Berbera Limanı ve Osmanlı Devleti'nin Bölge Üzerindeki İddiaları (1839-1894)", *Tarih İncelemeler Dergisi*, c. 29, S. 1, 2014, s. 6

⁹⁹ Abdisalan M. İsse Salwe, *The Collapse of Somali State: The Impact of Colonial Legacy*, Haan publishing, London: 1996, s. 15

¹⁰⁰ Jon, R.Godsall, "Richard Burton's Somali Expedition, 1854-55", *Journal of Royal Asiatic Society*, c. XI, S. 3, 2001, s. 137

¹⁰¹ Omar, *Somali Past and Present*, s. 3

güvenliğini sağlayacak bir ordu göndermiştir. Mısırlıların bölgeden ayrılmalarıyla Harar yönetimi yerel halktan olan Abdullah Mohamed'e bırakılmışlardır.¹⁰² Ne yazık ki asırlarca Doğu Afrika'nın İslâm İlim Merkezi olan Harar, 1887'de Avrupalı sömürgecilerin desteği ile Etiyopya'nın işgali altına girmiştir.

İngiltere, Mısırlıların ayrılmalarının hemen ardından Bâbü'l-mendeb ve Süveyş Kanalı'nı Hint Okyanusuna bağlayan Aden Körfezi'nin güvenliği için Somali'yi işgal etmeye karar vermiştir. 1884'ten 1886'ya kadar Somalili kabileler ve Toujura Sultanı ile anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmaların hepsi, yerel halkın iradesi ve özgürlüğü olmadan tehdit ve zorla yapılmıştır. Anlaşma maddelerinin hepsi İngiliz çıkarları doğrultusunda tasarlanmıştır. Somali halkının üzerinde batı sınırlarından Harar'ı işgal eden Etiyopya Krallığı'nın tehdidi varken, sahil tarafından ise Avrupalı sömürgecilerin tehdidi artıyordu. İngiltere Devleti 1884'te ve 1886'da Somali sahillerine Major Hunter'ı göndererek Somali kabile reislerine tehditler yoluyla antlaşmalar imzalatmıştır. Antlaşmanın maddeleri şu şekildedir:

- Antlaşmayı imzalayan tüm kabileler ve toprakların İngiltere Devleti'nin himayesi (protectorate) altına girecektir.
- Kabileler, İngilizlerin haberi olmadan hiçbir dış güçle hiçbir şekilde antlaşma imzalamayacaklardır.
- İngiliz ticari gemileri ülkenin tüm limanlarına ticaret maksadı ile gelerek ticaret yapabilir; bunun için ihtiyaç duyulan tüm kolaylıklar sağlanacaktır.
- Köle ticareti kaldırılacaktır.
- İngiltere Devleti ülkede istediği herhangi bir yerde görevli tayin edebilecektir.¹⁰³

İngilizler Somalililer ile Himaye Antlaşması'nı imzaladıktan sonra Somali'deki koloni sınırlarını genişletmişlerdir. Ayrıca diğer Avrupa sömürgecileriyle arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için yerli halkın haberi olmadan onlarla sınır anlaşmaları yapmıştır.

¹⁰² Lewis, a.g.e., s. 49

¹⁰³ Mohamed Osman Omar, *The Scramble in the Horn of Africa: History of Somalia (1827-1977)*, Somali Publications, Mogadishu: 2001, s. 529

İngiltere Devleti, Harar ve Batı Somali topraklarının Etiyopya'nın eline geçmesini sağlamıştır. İngiltere'nin Doğu Afrika Şirketi (British East Africa Company) 1891'de Güney Somali'ye hâkim olan Zanzibar sultanlığı ile anlaşma yaptı ve bu suretle Somali'nin Kismayo Limanı'nın işletilmesi devredildi. İlk önce ticari anlaşma ile gelen İngilizler, Somali'nin Juba bölgesinde ve şimdiki Kenya sınırları içinde bulunan NFD (Northern Frontier District) bölgesi koloni oluşturdular.¹⁰⁴

İngiltere, Somali'de koloni kurduktan sonra, yönetimi genişleterek Berbere, Hargeysa, Borama, Erigabo, Bur'o ve Las-anod olmak üzere altı vilayet oluşturdu. Somali sömürgeciliği 1884'ten 1898'e kadar İngiliz Hindistan Vali'sine bağlı iken 1898'den sonra direkt onların sömürgecilik bakanlığına bağlanmıştır.¹⁰⁵ İkinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın yenilmesi sonucunda İngilizler, 1941'de tüm Somali topraklarının kontrolünü elde etmişlerdir. İngiltere bilinçli bir şekilde 1944'te Somali'nin Ogaden bölgesi'ni Etiyopya'ya vermiştir.¹⁰⁶

2. Güney Somali İtalya'nın Hâkimiyetine Girmesi

İtalya Devleti, Afrika'daki sömürgeciliğe en son katılan Avrupalı emperyalistlerden biridir. Afrika'da yarışan Fransa ve İngiltere gibi güçlü olmayan İtalya, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Afrika'da koloni oluşturma hedefini güçlendirmiştir. Fransızların Afrika'da, özellikle kuzey kısmında istilada bulunmasından rahatsız olan İtalya, bu bölgelerin kendi milli güvenlikleri adına kendi kontrollerinin altında olması gerektiğine inanmaktaydılar. İtalya Devleti uzun zamandır Kuzey Afrika'da koloni oluşturma çabası içinde olsa da bunu ancak 1911'de Libya'nın işgali ile gerçekleştirmiştir.

İtalyanların Doğu Afrika'da sömürge faaliyetleri yapmak için ilk hedefleri Etiyopya, Eritre ve Somali ülkeleriydi. Bu bölgelerde en büyük rekabet ise İngiltere ve Fransa arasındaydı. Fransa'nın 1830'da Cezayir'i işgal ederek Akdeniz'in kontrolünü ele geçirdiği gibi Kızıldeniz'de de güçlenmesine hiç tahammül edemeyen İngilizler, İtalyanları davet ederek Eritre'de onların kendi kolonilerini oluşturmalarını

¹⁰⁴ Salwe, a.g.e., s. 17

¹⁰⁵ Mohamed Abdu'l-Munim Yunus, *es-Somal Vatana ve Şaban*, Dar-el-Nahze el-Arab, Kahire: 1962, s. 199

¹⁰⁶ Ahmed Sura, *es-Somal el-kebir*.ed'dârü'l-kavmî li Tab'a ve'Neşr, Kahire: 1959, s. 27

teşvik etmişlerdir. Böylece iki büyük Devletin rekabetinden faydalanan İtalya 1885'te Masava şehrini işgal etmiştir¹⁰⁷. Aynı zamanda Masava İtalyanların Afrika'da hâkimiyet kurduğu ilk toprak olmuştur.

İtalyanlar, Afrika'da kurdukları kolonilerin çoğunu, Fransızların bölgedeki etkisini azaltmak niyetinde olan İngilizlerin yardımı ile gerçekleştirmiştir. Onların Afrika sömürge ideolojilerine göre, birinci hedefleri kendi ülkelerinin çıkarları ve ekonomiyi büyütmek için ticaret yapmak, ikincisi ise İtalya'nın siyasetini genişletmekti.¹⁰⁸ Masava'nın işgalinin hemen ardından Somali'de koloni oluşturma çabalarını hızlandırmışlardır. İtalyanlar, bölgeye gelmeden önce Kuzey Somali Fransa ve İngiltere'nin elinde idi. Somali'nin doğu ve orta bölgeleri ise zayıftı ve buralarda hala Avrupa'nın işgali altına girmemiş şehir sultanlıkları bulunmaktaydı. Benadir sahilleri ise bağımsız olan Zanzibar Sultanlığı'na bağlı idi. Zanzibar'ın bağımsızlığı, 1886'da İngilizler, Fransızlar ve Almanlar tarafından tanınmışsa da gerçek olarak bağımsız değildi.

İtalyanlar ilk defa Mayıs 1885'te Somali kıyılarına gelerek kabile reisleri ile ticari anlaşmalar imzalamışlar ve aynı yıl Somali'de koloni oluşturmak için Benadir sahilleri ve Cuba nehri çevresinde keşifler yapacak olan Barbarigo gemisini Somali'ye göndermişlerdir.¹⁰⁹ Ayrıca Antoio Cecchi, Güney Somali'de keşif ve araştırmalar yapmak üzere İtalya tarafından görevlendirilen en eski seyahatçilerden birisidir. Robecchi Bricchetti ise Mogadişu'dan başlayarak Hoby'a'ya kadar dolaştı. Ardından Ogaden bölgesinden Berbere'ye kadar keşifler de bulundu. Baudidi Vesme ise Ogaden bölgesinde gezerek araştırmalar yapmıştır. Aynı şekilde Prince Ruspoli, Berbere'den çıkarak, Somali'nin güneyinde bulunan Berdere şehrine kadar giderek bölgedeki yerli halk ile İtalya Devleti adına anlaşmalar imzaladı.¹¹⁰ İtalya bölgedeki keşifleri tamamladıktan sonra Güney Somali'ye girmek istediklerini İngilizlere bildirmiş ve onayını almıştır.

¹⁰⁷ Paolo Tripodi, *The Colonial Legacy in Somalia: Roma and Mogadishu from Colonial Administration to Operation Restore Hope*, Macmillan Press LTD, London: 1999, s. 18

¹⁰⁸ Revigilo Della Veneria Martino, *The United Nations Italy And Somali Relation 1948-1969*, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Utrecht University, 2014, s. 15

¹⁰⁹ Omar, *The Scramble in the Horn of Africa*, s. 245

¹¹⁰ Lewis, a.g.e., s. 52

İtalyanlar, Somali'deki ilk sömürge girişiminde askeri güç kullanarak 1887'de Alula'ya saldırmışlar, saldırıyı gerçekleştiren orduları ise yerel halk ile girdikleri savaşta mağlup edilmiş ve bu sömürge girişimi sonuçsuz kalmıştır. Bu yenilgi İtalya'nın iç siyasetini etkileyerek Başbakan'ın istifa etmesine dahi neden olmuştur. Yeni gelen başbakan, İtalyan sömürgeciliğinin askeri güç kullanmadan genişletilmesini savunuyordu.¹¹¹ İtalya bundan sonra sömürgeciliğin barışçıl yollarla yayılmasına yönelik siyaset izlemiştir. İtalya'nın bu dönemdeki ilk sömürge faaliyetleri, Somali kıyılarında bulunan Hobyö ve Mejertnya sultanlıkları ile anlaşmalar imzalamak olmuştur. Etiyopya ve diğer Avrupa ülkelerinin tehditleri karşısında oldukça zayıf olan bu sultanlıklar kendilerini kurtarmak için İtalyanların himayesine girmek zorunda kalmışlardır.

Hobyö sultanı, 1888'de İtalya'nın Zanzibar Konsolosluğu'na bir mektup göndererek onların himayesi altına girmek istediğini belirterek, onları Hobyö'ya davet etmiştir. Zanzibar konsolosu, Hobyö'ya gelerek 8 Şubat 1889'da Hobyö Sultanı ile Himaye (protectorate) Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre el-Merek'ten RasHawd'a kadarki bölge İtalya'nın himayesi altına girmiştir.¹¹²

Birkaç ay sonra Nisan 1889'da Mejertnya Sultanlığı da İtalya Devleti ile himaye antlaşması imzaladı. Antlaşmada yer alan en önemli maddeler şunlardır:

- Mejertnya Sultanlığı ve ülkenin tamamı İtalyan bayrağı altında ve İtalya Devleti savunması altında olacaktır. İtalya bayrağı tüm sahil limanlarında dalgalanacaktır ve muhafaza edilecektir.
- Sultanlığa ait tüm deniz filoları İtalya tarafından kaydedilecektir ve Mejertnya Sultanlığı'na ticaret için gelen İtalyanların güvenliği sağlanacaktır.
- İtalya Devleti'nin izni ve haberi olmadan hiçbir şekilde hiçbir silah indirilmeyecektir.¹¹³

Bu antlaşmaya göre İtalya, Somalilileri diğer düşmanlardan koruyacak, onlara da toprağı teşerrüf hakkı verilecektir. İtalya Devleti, Somali'de yaptığı himaye

¹¹¹ Tripodi, a.g.e., s. 20

¹¹² Omar, *Somali Past and Present*, s. 253

¹¹³ Omar, *The Scramble in the Horn of Africa*, s. 606-607

antlaşmasını Berlin Kongresi gereğince hemen diğer sömürgeci devletlere bildirmiştir.

Somali'nin Benadir kıyılarına gelince; İngilizler, Zanzibar Sultanlığı'na baskı yapmak suretiyle onları sahildeki şehirlerin İtalya'ya verilmesine ikna etmiştir. 1892'de İngilizler ve İtalyanlar, Zanzibar Sultanlığı ile antlaşma imzalamışlar ve Güney Somali yirmi beş yıl süre ile İtalyanlara kiralanmıştır. Antlaşma gereğince Mogadişu, Brava, Warshekh ve Merke şehirleri İtalyanlara devredilmiştir.¹¹⁴ İtalya'nın Zanzibar konsolosu Filinardo, kurduğu Filinardo şirketi ile bölgede ticarete başlayarak ilk istasyonu Güney Somali sahillerinde bulunan Adele şehrinde kurmuştur. Burada yerel halk ile himaye antlaşması yaparak kabile reislerini ikna etmiş ve kendi hâkimiyetini genişletmiştir. Böylece İtalya, İngiliz Somali sömürgesinden Cuba Nehrine kadar kendi kolonisi oluşturmuştur. 1924 yılının temmuz ayında İngiltere ve İtalya'nın yaptığı antlaşma ile İngiltere bölgeden tamamen çıkmış ve Kismayo bölgesi İtalyanlara devredilmiştir.

İtalya Devleti, Somali'de oluşturduğu yeni sömürgesinin işletmesini Filinardi şirketine (Societa Filinardi) vermiştir.¹¹⁵ Filinardi az bir müddet Adele'de kaldıktan sonra başkent Mogadişu'ya taşınarak merkezini orası yaptı. 1898'de sömürge yönetimi Benadir şirketine verilmişse de 1905'te Somali sömürge yönetimi doğrudan İtalya Devleti'ne bağlandı. İtalyanlar ilk yıllarda yumuşak güç kullanarak dolaylı sömürge siyaseti izlerlerken, ülkede iyice hâkimiyet kurduktan sonra doğrudan bir sömürge yönetimi uyguladılar.

İtalyanlar, 1925'e kadar sadece Somali sahillerini kontrol etmekteydiler. 1925'te Cesare Maria De Vecchi vali olarak atanmasıyla birlikte ülkenin tamamını kendi kontrolleri altına almayı başarmışlardır. O, kendi hâkimiyetini genişlettikten sonra, ülkenin en verimli ve ziraate uygun topraklarına İtalya'dan getirilen insanları yerleştirmiştir.¹¹⁶ Somali'yi sömürme amaçlarından biri olan kendi ticaretini geliştirme gayesi doğrultusunda, tarım bölgelerini işgal ederek büyük bir gelir elde etmiştir. Ülkeden muz gibi çeşitli meyve ve sebzeleri kendi ülkesine ihraç etmekteydi. 1930'dan sonra İtalya'dan düşük gelir sahibi ve fakir insanlar getirilerek

¹¹⁴ Lewis, a.g.e., s. 51

¹¹⁵ Sawle, a.g.e., s. 20

¹¹⁶ Revigilo Della Veneria, a.g.e., s. 18

ülkedeki sömürgeci nüfusun büyük bir artış göstermesi sağlandı. Getirdikleri azınlık İtalyaları yerel halktan korumak üzere de yasalar çıkarmaktaydılar. Yerli insanlardan sadece kendi dillerini bilenleri tercüman olarak kullanmak için istihdam ediyorlardı.¹¹⁷

Somali'deki bütün ticari işlemleri İtalyan firmalar ve iş adamları yürütüyordu. İtalyan kolonilerinin Somali'de elde ettikleri gelirler sadece tarımdan değildi; aynı zamanda ülkenin tüm ihracat ve ithalat ticareti de onların elinde idi. Somali'de kazandığı geliri Eritre ve Libya'da bulamayan İtalya Kralı, ülkesinin ekonomisinin gelişmesini sağlayan bu zengin toprakları görmek için 3-16 Kasım 1934 tarihleri arasında Somali'ye bir ziyarette bulunmuştur. Kral, Mogadişu ziyareti sırasında Mogadişu'da bulunan tarihi yerleri ziyaret etti ve daha sonra tarım zenginliği ile bilinen Afgoye şehrini gezdikten sonra Merke, Baydhabo, ve Beledweyne gibi büyük şehirlere seyahatte bulundu.¹¹⁸

İtalya, maddi ve manevi sömürgeciliğinin yanında Mogadişu'da büyük bir Katolik kilisesi açarak Hıristiyan misyonerliği de yapmaktaydı. İtalyan Misyonerler, yetim ve fakir ailelerin çocuklarını alarak eğitim ve yaşam imkânı sunma gerekçesi ile kendi yatılı okullarına götürüyorlardı. İtalya Devleti'nin Mogadişu, Merke, Kismayo, Baydho ve Ras Hafun'da açtığı tüm okullar misyonerler tarafından idare ediliyordu.¹¹⁹

3. Fransa'nın Somali Sahillerine (Cibuti) Yerleşmesi

Fransa, Batı Afrika ülkelerinin çoğunu işgal ettiyse de dünyanın en önemli deniz geçiş noktalarından biri olan Bâbü'l mendeb boğazı çevresinde bir merkez arayışı içindeydi. İngilizler 1839'da Aden'i işgal ettikten sonra, Fransa da bölgede işgal edeceği bir yer bulmak için tüm Doğu Afrika'ya Charles Guillain gibi keşifçiler göndermeye başlamıştır. Carles Guillain bölgeye gelen en eski Avrupalı keşifçilerden biridir. Charles 1846-1848 tarihleri arasında birkaç kere Somali sahillerini gezerek araştırmalar yapmıştır.¹²⁰ O, bölgede yaşayan Somalilerin ve

¹¹⁷ Yunus, a.g.e., s. 73

¹¹⁸ Omar, *The Scramble in The Horn Of Africa*, s. 273

¹¹⁹ Lewis, a.g.e., .s. 97

¹²⁰ Lee Gassanelli, "Writing Local Somali History In The Travel Narrative Of Charles Guillain(1846-48)", *Journal Of African Cultural Studies*, c. XVIII, S. 1, 2006, s. 57

diğer toplumların tarihleri hakkında ön araştırmalar yaparak raporlar hazırlamıştır. Fransa'nın ilk girişimi, 1859'da Bâbü'l mendeb boğazı çevresinde bulunan ve Obock denilen bir mevzide yer alan boş bir araziyi satın alması ile başlamıştır.¹²¹

Fransa üç yıl sonra, bölgedeki hâkimiyetini genişletmek için 11 Mart 1862'de Danakil kabilesi ile barış ve dostluk anlaşması imzalamıştır. Kabile reisleri ile anlaşma yapan Fransa'ya Obeck'te büyük bir arazi verilmiştir. Aynı zamanda Obeck'te istedikleri yerlere yerleşebileceklerine ve binalar inşa edebileceklerine dair garantiler verilmiştir. Yerel halk Fransa Devleti'nin izni ve haberi olmadan diğer güçlerle hiçbir şekilde anlaşma yapmayacaklar ve anlaşmanın üçüncü maddesine göre Fransa da kabile reislerine 55.000 dolar verecekti.¹²²

Fransa, bölgedeki ticari faaliyetlerini artırmasıyla birlikte Obock'te bir liman inşa ettirmiş ve Cibuti ile Etiyopya arasındaki ticareti hızlandırmıştır. Bölgede faaliyet gösterecek olan bir Fransız-Etiyopya ticaret firması kurulmuş ve böylece Obock, Etiyopya'nın en önemli ticari limanı olmuştur. Ayrıca Obock ve Harar'ı bağlayan yeni ticaret yolu, şehrin önemini artırmıştır. 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile Fransa'nın bölgedeki ilgisi büyümüş ve Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Bâbü'l mendeb dünya ticaretinin yönü değiştirmiş; böylece Kızıldeniz dünyanın en önemli deniz geçiş noktası haline gelmişti. Bu gelişmenin hemen ardından İngiltere ve Fransa, bölgedeki hâkimiyetlerini güçlendirmeye başlamışlardır. Ayrıca Fransa, Obock'ta Madagaskar ve Uzak Doğu'daki kolonisi için bir geçiş güzergâhı inşa ederek Bâbü'l mendeb geçişini kullanmayı planlanıyordu.

Fransa bölgedeki varlığını güçlendirerek kendi sömürgesini oluşturdu. 1884'te Zeyla ve Mosava arasında yaşayan Somali ve Afar kabile reislerine zorla ve tehditle antlaşmalar imzalatarak bölgedeki kolonisini yasalaştırdı. 1884'te Tocoura Sultanı Hamid b. Mohamed ve Fransa Devleti arasında imzalanan antlaşmanın en önemli maddeleri şunlardır:

- Bundan sonra Fransa Devleti ve Sultan Hamid arasında dostluk olacaktır.
- Sultan Hamid topraklarını Fransa Devleti'ne verecektir. Fransa Devleti Sultan Hamid ve topraklarını diğer dış güçlerden koruyacaktır.

¹²¹ Ahmet Kavas, *Osmanlı Afrika İlişkileri*, s. 385

¹²² Omar, *Somali Past and Present*, s. 24

- Sultan Hamid, Fransa Devleti'nin haberi olmadan diğer dış devletlerle hiçbir şekilde anlaşmalar imzalamayacaktır.
- Fransa'nın toprakları satın almasında yardımcı olunacaktır.
- Bir anlaşmazlık çıkarsa sadece Fransa Devleti'nin kuralları dikkate alınacaktır.¹²³ Böylece Fransa, Somali'nin en kuzey sahillerinde kendi sömürgesini kurarak bu bölgeye Fransa Somaliland adını vermiştir. 1888'te ise İngiltere ile sınır antlaşması yapılarak Zeyla'nın batısı Fransa'nın sömürgesi olarak tanınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Fransa kolonisi altında yaşayan devletler kendi bağımsızlıklarını geri kazanmak için, örgütlenmeye başladılar. 1955'te Mahmut Harbi liderliğinde Cibuti'de Demokratik Kurtuluş Partisi kuruldu.¹²⁴ Uzun bir bağımsızlık mücadelesi sonrasında sonunda 1977'de yapılan reformda Cibuti halkı istiklalini elde etmişlerdir. 27 Haziran 1977'de ülke Cibuti Cumhuriyeti olarak dünya devletlerine katılmıştır.¹²⁵

4. Etiyopya'nın Batı Somali (Ogaden) Bölgesi'ni İşgali

Habeşistan, Afrika'nın eski bir medeniyete sahip olan ülkesi olsa da, daima Afrikalıları sömürmek için kıtaya gelen Avrupalıların yanında yer almıştır. Habeşistan Devleti, XV. yüzyılda Portekizlerin Afrika işgalinden XX. yüzyıla kadar her zaman Avrupalı sömürgecilere yol gösteren ülke idi. Avrupalı sömürgecilerin kıtaya yolladıkları bütün keşifçi ve casuslar Habeşistan'a uğrayıp onların yardımı ile tüm kıtayı dolaşıyorlardı. Habeşistanlılar ile Afrika Boynuzunda bulunan diğer Müslümanlar arasında uzun bir tarihi geçmişe dayanan inanç savaşları vardı. Bu nedenle onlar Müslümanlara galip gelmek için, aynı inancı paylaştıkları Avrupalı Hıristiyanlar ile beraber hareket ediyorlardı. Ayrıca, Habeşistan kraliyeti, kendi çıkarlarını korumak için Hıristiyanlığı kullanarak Avrupalılardan destek talep etmiştir. 1878'de Habeş kralı Menelik, ülkesini genişletmek için, yani o da Afrika'nın paylaşımından kendi payını almak için Avrupalı sömürgecilere mektuplar göndermiştir. Menelik'in İngiltere'ye gönderdiği mesaj şu şekildeydi:

¹²³ Omar, *The Scramble in the Horn of Africa*, s. 583

¹²⁴ Riraash, *a.g.e.*, s. 225

¹²⁵ Omar, *Somali Past and Present*. s. 32

“Benim ülkem, sizin ülkenizden çok uzaktadır. Zeyla ve Tajoura gibi sahile giden yollarım Müslümanlar tarafından kapatılmıştır. Bu yollarımı açtırabilmem için güçlü kudretinizle bana yardımcı olabilir misiniz?”¹²⁶

Avrupalılar, iki ayrı kraliyete sahip olan Habeşistanlıların (Etiyopya) her ikisine de silah ve mühimmat yardımları yapıyorlardı. Sadece bu yardımla kalmayıp aynı zamanda Habeşistanlıları birleştirip bölgedeki Müslümanların gücünü kırmak istiyorlardı. Johannes Mayer ve John Greiner adlı iki İngiliz misyoner, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderdikleri bir mektupta, Habeş kralı Menelik'in, Galla Müslümanlarının topraklarını işgal etmesi için silahlara ihtiyaç duyduğunu belirtmişlerdir.¹²⁷ Avrupalı sömürgeciler, yaptıkları anlaşmada bütün Afrikalılara silah satılmaması konusunda mutabık olmuşlar; fakat Habeşistan'ı bu anlaşmadan ayrı tutmuşlardır. Bunun nedeni ise Hıristiyan kimliğinden faydalanması ve onlara Afrika'yı işgallerinde yardımcı olması idi. 1885'te Habeşistan kralı John, Habeşistan ile İngiltere arasındaki tarihi ilişkilerini hatırlatırken şu ifadeleri kullanmıştır:

“İngiltere'nin eski kralları ve bütün Hıristiyan dünyasındaki krallar Habeşistan ile dost idiler ve bunlar Müslümanları Hıristiyanlaştırmak için birlikte gayret etmişlerdir. Ama onlar hiçbir zaman Habeşistan'ın iç işlerine karışmadılar. Çünkü hepimiz aynı inanca sahibiz ve birbirimize güvenmiştik.”¹²⁸

1880'li yıllar Somalililerin en acılı yılları idi. Çünkü bu dönemde ülkenin bütün sahilleri İngilizler, Fransızlar ve İtalyanların işgali altına girmişti. Somali'nin batı bölgelerinde ise Habeşistanlılar batılı sömürgecilerin yardımı ile sınırları yaklaşıyorlardı.

1885 yılına gelindiğinde Mısırlılar, İngilizlerin baskısı ile Harar'dan çıkmışlardır. Ardından bölgedeki sömürgeciler, stratejik bir mevkide bulunan bu şehri işgal etmek için hazırlıklarına başladılar. Habeş kralı Menelik, İtalyan birliklerinin yardımı ile 1887'de Harar'a saldırmış, Harar Emiri, Emir Abdullahi ve diğer Somalililer, saldırgan kolonilere karşı direnmişlerdi. Fakat düşman hazırlıklı ve

¹²⁶ Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, Government Publications, Mogadishu, 1974, s. 7

¹²⁷ *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, s. 8

¹²⁸ Omar, *Somali Past and Present*, s. 43

modern silahlarıyla donanmış halde geldiği için şehri koruyamamışlar ve böylece Doğu Afrika'nın en büyük ilim merkezi olan şehir 1887'de işgalcilerin eline düşmüştür.¹²⁹ Afrika Boynuzundaki Müslümanların en büyük şehri konumunda olan Harar, Adal Sultanlığı gibi birçok Müslüman devletlere de başkentlik yapmıştır. Habeşistanlıların Harar'ı işgal etmeleri, onlara en büyük sevinci yaşattı. Çünkü Harar, XVI. yüzyılda bütün Habeşistan'ı fetheden el-Gazi Ahmed Gurey'in başkenti idi. Menelik, şehri işgal ettikten sonra Müslümanlardan intikam alarak birçok masum insanı öldürmüştür.¹³⁰ Ayrıca Habeşistan kralı bütün Avrupalı sömürgecilere mektuplar yazarak sevinicini paylaşmıştır.

Habeşistan, Harar'ı işgalinin ardından diğer Somali bölgelerine girmeye başlamıştır.¹³¹ Avrupalı sömürgecilerin silahları sayesinde diğer Afrika milletleri içerisinde ön plana çıkan Habeşliler de Avrupalılar gibi komşu bölgeleri işgal etme politikasını izlemiş ve kendi sınırlarını genişletmişlerdir. Kral Menelik, 1891'de Avrupalı ülkelerin başkanlarına gönderdiği meşhur mektupta şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Habeşistan 14 asırdır Putperestlerin içinde olan bir Hıristiyan adası idi. Gücü bulursam topraklarımı daha da genişleteceğim. Eğer uzaktan gelen güçler Afrika'yı kendi aralarında paylaşıyorlarsa ben de seyirci kalmayacağım."*¹³²

Kral Menelik bu mektuptan sonra Somali'nin Ogaden bölgesinde hak iddia etmeye başlamıştır. Menelik, 1894'te Avrupalı sömürgecilerin desteği ile Somalililerin Ogaden bölgesi'ni istila etmiştir.¹³³ Emperyalist güçler, Habeşistan ile muhtelif antlaşmalar yaparak, işgal ettiği Somali topraklarını tanımışlardır. Habeşistanlılar bu işgalin hemen ardından insanlardan sınırsız vergi almaktan çekinmediler. Ayrıca bölge halkını daha sıkı kontrol etmek için, toplumun önde gelenlerine işkence de ediyorlardı.

¹²⁹ Mohamed İbrahim Mohamed, *Taariikda Soomaaliya: Dalkii Filka Weynaa ee Punt*, Mogadişu: 2002, s. 65.

¹³⁰ Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, s. 11

¹³¹ Yunus, a.g.e., s. 87

¹³² Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, s. 12

¹³³ Ahmed Sur, a.g.e., s. 63

1936'da Batı Somali bölgesi, İtalya'nın hâkimiyetine girmiştir. Fakat bu uzun sürmedi. İkinci Dünya Savaşı'nda İtalyanların yenilmesi ile Somalililerin tamamı İngiltere'nin kontrolü altında toplamıştır. Somalililerin ve bütün Müslümanların ülkelerinde böl ve yönet politikasını izleyen İngiltere, 1948 ve 1954'te Etiyopya ile yaptığı anlaşmalarda Ogaden bölgesi'ni tekrar onlara devretmiştir.

Somali, Avrupalı kolonilerin Habeşistan'a verdiği toprakların uluslararası arenada barışçıl bir şekilde geri verilmesini talep etmiştir. 1957'de Somali ve Etiyopya arasındaki sınır problemlerini çözmek için Birleşmiş Milletler'den bir heyet geldi.¹³⁴ Fakat bu heyet kalıcı bir çözüm üretememiştir. 1960'ta Somali Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Habeşistanlılar, işgalleri altında bulunan bölgelerde Somalililere yaptıkları işkence ve katliamları artırmışlardır.¹³⁵ Bölgedeki Somalililer, 1962'de işgale karşı kurtuluş savaşları başlatmışlardır.¹³⁶ Kendi topraklarından hiç vazgeçmeyen Somali Devleti, 1977'de Etiyopya ile girdiği savaşta buraları geri almıştır. Fakat 1978'de Etiyopya ile beraber savaşa katılan Sovyetler Birliği, Somalililerin geri çekilmelerine neden olmuştur. Sovyetler Birliği; Rusya, Küba, Yemen ve Libya'nın aralarında bulunduğu yedi ülkenin askerlerini Somali Devleti'ne karşı savaşmaları için bölgeye büyük ordu halinde sevk etmiştir. Somali Devleti, Batı Somali bölgesi'ni geri kazanmak için her şey yapmalarına rağmen, muntaka bugüne kadar Etiyopya'nın elinde kalmıştır. Bu bölge, geçmişten şimdiye kadar iki ülke arasındaki en büyük problemdir.

D. SÖMÜRGEÇİLERİN SINIR ANLAŞMALARI

Emperyalist güçler, Somali topraklarında kendi kolonilerini oluşturduktan sonra 1884'teki Berlin antlaşması gereğince anlaşmazlıkları çözmek için kendi aralarında antlaşmalar yaptılar. Somalililerin tamamı Müslüman bir tek millet olarak huzur içinde yaşarken, Avrupalıların gelmeleri ile ayrışmalar ortaya çıkmıştır. Onlar, her şeyi paylaşan insanlara gelip, kendi çıkarlarını korumak amacıyla yeni sınırlar çizmişlerdir. Somali toprakları, Fransa, İngiltere İtalya ve Etiyopya tarafından işgal edilerek beş bölgeye ayrılmıştır. Ardından bu bölgeleri de ayıracak sınırlar

¹³⁴ Yunus, a.g.e., s. 93

¹³⁵ Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, s. 34

¹³⁶ FaaraxMaxamedJamac, *GarbaduubkiiGumeeyisiga*, Wasaarada Hidaha iyoTacliinta Sare, Mogadishu: 1978, s. 162

koyulmuştur. Kuzey Somali İngiliz işgali altındayken, Fransızlar da onların hemen yanında olan Cibuti'de kolonilerini oluşturmuşlardır. İki ülke arasındaki toprak tartışması 1887'deki anlaşmaya çözümlenmiştir. Anlaşmaya göre, Zeyla ve Ras Cibuti arasında bulunan Abasweyne köyü, İngiltere ve Fransa arasındaki sınır bölgesi olacaktır.¹³⁷ Aynı şekilde İngiltere, Güney Somali'yi işgal eden İtalya ile 5 Mayıs 1894'te sınır anlaşması yaparak Güney ve Kuzey Somali bölgelerinde yaşayan Somalilileri birbirlerinden ayırmıştır.¹³⁸ Avrupalılar, sadece Somalililerin topraklarını paylaşmakla yetinmemişler, Etiyopya'nın da Batı Somali'yi işgal etmesini sağlamışlardır. İngiltere, 1884'te Kuzey Somalililer ile yaptığı himaye anlaşmasını yok sayarak 1897'de Etiyopya ile imzaladığı bir anlaşmayla Batı Somali bölgelerini Etiyopya'ya vermiştir.¹³⁹

Somali sahillerini (Cibuti) yöneten Fransızlar, 1897'de Adisababa'ya bir heyet göndererek Menelik ile sınır anlaşması (Franco-Abssinyian Treaty) yapmışlardır. Antlaşmada Cibuti topraklarını kaybederken Etiyopya sınırlarını genişletmiştir.¹⁴⁰ Avrupalı güçler, Etiyopya'yı kendi din kardeşleri olarak görmüşler ve diğer Müslümanların topraklarını işgal etmesini sağlamışlardır. Sömürgeci güçlerin Somali'de ortaya koydukları yeni sınırlar, bugüne kadar Somalilileri olumsuz yönde etkilemiştir.

¹³⁷ Omar, *The Scramble in the Horn of Africa*, s. 530

¹³⁸ G. W. Prothero, G.W, *Italian Somaliland*, H.M. Stationery Officer, London, 1920, s. 11

¹³⁹ Ahmed Sur, a.g.e., s. 63

¹⁴⁰ Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, s. 17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOMALİLİLERİN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

A. SOMALİLİLERİN SÖMÜRGEÇİLERE KARŞI TUTUMU

Somalililer Emperyalist Avrupalı sömürgecilere karşı tepki göstererek hiçbir şekilde boyun eğmemiş ve onlara karşı ciddi bir direniş göstermişlerdir. Nitekim bölgede faaliyetler yapan İngilizlere ait bir deniz filosu ilk defa 1927`de Berbere sahillerine gelince Somalililer tarafından saldırıya uğrayarak bölgeden uzaklaşmıştır. Tarihte bu, Somalililerin İngilizlere karşı göstermiş olduğu ilk duruş olmuştur. Yerli halk bölgede gördükleri Avrupalı keşiflerden rahatsız olup onları bölgeden uzaklaştırıyordu. Büyük İngiliz kâşif Richard Burton, Berbere yakınlarında keşif faaliyetleri yaparken yerliler tarafından saldırıya uğramıştır. Saldırıda yol arkadaşını kaybederken kendisi de yaralanarak Aden`e kaçmıştır.¹⁴¹ Aynı şekilde 1886`da Harar ve Zeyla arasında keşif yapan İtalyalı Pietro Porro, Harar yakınlarında Somalililer tarafından öldürülmüştür.¹⁴²

Avrupalı sömürgeciler, Somalililerin tüm bu direniş ve tepkilerine rağmen XIX. yüzyılın son çeyreğinde Somali`yi işgal etmeyi başarmıştır. Buna karşı halk, din âlimlerin liderliğinde onlara karşı direnmeye devam etmiştir. Şeyh Mohamed Abdullah Hassan 1895-1920`ye kadar İngiltere ve Etiyopya`ya karşı mücadeleye devam ederken Mogadişu`daki Fehruddin Camii`nin imamı Şeyh Ahmed Haji Mohaddi ise verdiği bir Cuma hutbesinde, Zanzibar Sultanlığı`nın İtalya ile anlaşma yaparak Mogadişu başta olmak üzere bütün Benadir sahillerini İtalya`ya devretmesini eleştirerek karşı çıkmıştır.¹⁴³ 1890`da sömürgeci işgallerin ilk yıllarında, Şeyh Ahmed İbikar, Gabyow Warşeh`te insanlara hitap ederek İtalyanlara karşı savaşarak dinimiz ve vatanımızı savunmamız gerektiğini belirtmiştir. Şeyh

¹⁴¹ John R.Godsall, “Richard Burton`s Somali Expedition, 1854-55: İts Wider Historical Context and Planning”, *Journal of Royal Asiatic Society*, c. 11, S. 2, 2001, s. 138

¹⁴² Mohamed İbrahim Mohamed, *Taariikda Soomaaliya: Dalkii Filka Weynaa ee Punt*, Mogadişu: 2002, s. 65.

¹⁴³ Mohamed Haji Mukhtar, *Historical Dictionary of Somalia*, The Scarecrow Press, USA: 2003, s. 205.

Ahmed liderliğinde, Somalililer 1890`da İtalyanlara saldırarak iki İtalyan askerini öldürmüş, sömürgecileri şehirden çıkarmışlardır.¹⁴⁴

Avrupalı koloniler ülkeden ayrılana kadar Somalililer farklı hareket ve örgütler kurarak onlara karşı direniş göstermişlerdir. Ülke genelinde emperyalistlere karşı en büyük direnişi cihat ve kurtuluş hareketleri kurarak âlimler yapmıştır. Nitekim Merke şehrinde din âlimleri İtalya işgalcilerine karşı çok büyük direnişler gösterdiler. Bu yüzden İtalyanlar Mogadişu`ya ilk geldiklerinde yerli insanlarla iletişime geçmeyi bile sağlayamamıştır. İlk yıllarda Mogadişu ve Merke`de birçok İtalya askeri suikast ile yerliler tarafından öldürülmüştür.¹⁴⁵ İtalyanlar, sahil dışındaki bölgeleri ancak 1925`de ele geçirebildiler. Bu tarihten önce iç bölgeler direniş hareketlerinin elindeydi. Aynı şekilde İngilizler, Berbere ve Zayla dışında kalan diğer iç bölgelere 1920`ye kadar hâkim olamamışlardır.

B. SÖMÜRGEÇİ İŞGALCİLERE KARŞI SAVAŞAN DİRENİŞ HAREKETLERİ

1. Şeyh Mohamed Abdullah Hassan ve Direnişi

Mohamed Abdullah Hassan, 1856`da Buhoodle şehrinin yakınlarında yer alan bir köyde dünyaya geldi.¹⁴⁶ Babası Kur`ân-ı Kerim öğreticisi olduğu için ona erken yaşta Kur`ân-ı Kerimi ezberletmiştir. Gençlik döneminde ise bölgedeki din âlimlerinden Arapça, edebiyat ve dini ilimleri tahsil etmiştir. Ardından dini bilgisini artırmak için Doğu Afrika`daki en büyük İslâm merkezlerinden biri olan Harar ve Mogadişu`yu ziyaret ederek dini ilimleri okumaya devam etmiştir.¹⁴⁷ Ayrıca, Sudan ve Nairobi gibi Afrika`da farklı ülkelere seyahatlerde bulunmuştur.

Mohamed Abdullah Hassan, birkaç arkadaşı ile birlikte 1892`de hac ibadetini yerine getirmek için Mekke`yi ziyaret etmiştir.¹⁴⁸ Hac ibadetini eda edikten sonra

¹⁴⁴ Haji Mukhtar, a.g.e., s. 204.

¹⁴⁵ Mohamed Osman Omar, *The Scramble in The Horn Of Africa: Somali History (1827-1977)*, Somali Publications Mogadishu: 2001, s. 306

¹⁴⁶ Şeyh Ahmed Abdullahi Riraash, *Keşfü`ş-Südül An Târihi`ş-Somal ve Memelikuhum`ş Sab`a*, Government Printing Agency, Mogadishu: 1974, s. 184

¹⁴⁷ İ. M. Lewis, *Modern History of Somalia: Nation & State in the Horn of Africa*, Westview press, USA: 1988, s. 65

¹⁴⁸ Faarax Maxamed Jaamac, *Garbadaubkii Gumeysiga*, Wasaarada Hidaha iyo Tacliinta Sare, Mogadishu: 1978, s. 75

Mekke`de kalmaya karar vererek oradaki âlimlerden fikih, hadis ve tefsir gibi ilimleri almıştır. Mekke`de kaldığı süreçte Sudan`dan gelen ve Salihîye tarikatının kurucusu olan Mohamed bin Salah ile tanışmıştır. Onun sohbetlerine bir müddet iştirak ettikten sonra Salihîye tarikatına katılmaya karar vermiştir.¹⁴⁹ Mekke`ye gelirken Kadirîye tarikatına mensup olan Mohamed Abdullah, yeni tanıştığı tarikatını beğenerek hocası ile bir süre vakit geçirdi. Ayrıca, Hicaz`da kaldığı süreçte Filistin gibi diğer Arap bölgelerini de gezdiği rivayet edilmektedir. Hocası Mohamed bin Salah`tan izin alarak Salihîye tarikatını Somali`de yaymak için Mekke`den ayrılmıştır.

Bu dönemlerde, Müslümanların koruyucusu olan Osmanlı Devleti`nin zayıf duruma düşmesiyle İslâm Dünyası`nın birçok bölgesi Avrupalı sömürgecilerin hâkimiyeti altına girmiş bulunuyordu. İngilizler, Kuzey Somali`de koloni faaliyetleri yürütürken, Güney Somali İtalya işgali altında idi. Aynı şekilde Somali`nin batı bölgelerinde ve binlerce yıl İslâm ilim merkezi olan Harar, Avrupalı devletlerin desteği ile Hristiyan Habeş Krallığı`nın hâkimiyetine girmişti. Sömürgeci devletler Mogadişu, Zeyla ve Berbere olmak üzere tüm ülkedeki limanları kontrol ediyorlardı. Böyle bir dönemde 1895`te Mekke`den Somali`ye dönmek üzere Berber Limanı`na inen Şeyh Mohamed Abdullah bölgedeki İngiliz memurlarının ondan vergi istemesiyle karşılaştı.¹⁵⁰ Kendi topraklarında vergi talep edilmesine sinirlenen Mohamed Abdullah yabancı memura “Sen buraya gelirken vergiyi kime verdin” diye tepki gösterince, daha önce böyle bir soruya muhatap olmayan İngiliz memuru ona “Benimle nasıl böyle konuşursun” diyerek onu zincirlemek istediye de tartışmalarda yerli tercüman, İngiliz memura “Bu deli bir hoca” diyerek onu bırakmaya ikna etmiştir.¹⁵¹

Şeyh Mohamed Somali`ye döndüğü bu zor dönemde, Avrupalı kiliseler ülkede misyonerlik faaliyetleri yürütüyordu. İngilizler, fakir ve yetim çocukları alarak Berbere`de kurdukları Misyoner okullarda okutarak dinlerini değiştirme gayreti gösteriyordu. Aynı zamanda Fransa Katolik misyonerleri, Berbere`de

¹⁴⁹ Lewis, a.g.e., s. 66

¹⁵⁰ Robert L. Hess, The “Mad Mullah and Northern Somalia”, *The Journal of African History*, c. 5, S. 3, 1964, s. 419

¹⁵¹ Jaamac, a.g.e., s. 76

1891'den beri bulunuyordu. Belçikalı Baba Cypraina'nın liderlik ettiği bu Misyonerler tüm bölgede okullar açarak Somali çocuklarını Hristiyan yapmaya çalışıyordu.¹⁵² Şeyh Mohamed, bir gün Misyonerlerin okullarında okuyan bir çocukla karşılaşmış ve ona ismini sormuş. Çocuk, "benim adım John" diyerek cevap vermiş.¹⁵³ Bunu esefle karşılayan Şeyh Mohamed, Somali çocuklarının İslâm kimliklerini kaybettiklerini fark etmiştir. İngilizlerin Müslümanlar üzerinde yürüttükleri din değiştirme faaliyetlerinin devam etmemesi gerektiğini anlayan Şeyh, İngilizlerin zulüm ve faaliyetlerini gördükten sonra, Somali gençleri onlardan kurtarabilmek için çalışmalara başlamıştır. İlk çalışmaları camilerde insanlara sohbet vermek olmuştur. İslâm dinini terk etmemeleri için gençlere sürekli sohbetler verirken aynı zamanda Berbere'de Salihîye tarikatını yayma faaliyetlerini sürdürüyordu.¹⁵⁴ Şehirdeki halkın gönüllerini kazanan Şeyh Mohamed, büyük bir cemaat toplamıştır. Fakat Somali'de uzun bir zaman bulunan Kadiriye tarikatına mensup âlimler, onun getirdiği Salihîye tarikatının büyümesini istemeyerek ona karşı çıkmaya başlamış, getirdiği yeni tarikatın da asılsız olup İslâm'da yeri olmadığını iddia etmişlerdir. Şeyh Mohamed ile diğer âlimler arasında yaşanan tartışmalar büyüyünce 1897'de bölgedeki tüm âlimlerin iştirakiyle onun yeni getirdiği tarikatın İslâm'daki konumu hakkında görüşülmek üzere büyük bir kongre düzenlenmiştir. Kongreye, Şeyh Mohamed'in eski hocası Şeyh Abdille Arusi ve Şeyh Maddar gibi büyük âlimler de katılmıştır.¹⁵⁵ Toplantıda Salihîye tarikatının İslâm'daki yeri ve doğruluğu ele alınmıştır. O, bir yandan tüm soruları yanıtlarken, diğer yandan ülkenin içerisinde bulunduğu vaziyete dikkat çekerek halkı ve vatani kurtarmanın en başta âlimlerin sorumluluğu olduğunu beyan etmiştir. Şeyh Mohamed'in derdi bölgedeki Kadiriye veya herhangi bir tarikat ile tartışmak değildi, onun en büyük hedefi, İngilizlerin ülkesinde yürüttükleri koloni faaliyetlerini durduracak yeni nesilleri yetiştirmektir.

¹⁵² Aw Jamac Cumar Ciise, *Taariikhdi Daraawiishta*, Akadimiyada Dhaqanka, Mogadishu: 1976, s.

11

¹⁵³ Lewis, age., s. 67

¹⁵⁴ Saadia Touval, *Somali Nationalism*, Harvard University Press, USA: 1963, s. 52

¹⁵⁵ Lewis, a.g.e., s. 66

İngiliz komutanı bir gün Berbere Camisi'nde ezan okuyan hocayı kendisini rahatsız ettiği bahanesiyle öldürmüştür.¹⁵⁶ Bunu hazmedemeyen Şeyh Mohamed, Caminin önünde insanlara hitap ederek, İngiliz komutanının yaptığı çirkin ve insan dışı fiilleri eleştirmiştir. Ayrıca halka ülkemizi, dinimizi, insanlarımızı ve onurumuzu işgalcilere karşı savunmamız gerektiğini belirtmiştir. Orada bulunan bir casus hemen işgalcilere haber verince İngiliz vali'si Şeyh'i sorguya çekmiş ve ona şehirden izinsiz çıkmama yasağı getirmiştir.

Şeyh Mohamed sonunda, İngilizlerin baskı ve tehditlerinden kurtulmak için Berbere'den ayrılarak Qoryaweyn denilen bir köye taşınmış, yeni merkezini orada yapmıştır. Qoryaweyn'de bir Cami kurarak kendi öğrencilerine ve tüm insanlara dini öğretmeye başlamıştır.¹⁵⁷ Onun talebeleri Somali'nin farklı bölgelerinden ilim tahsil etmek için bir araya gelen öğrencilerdi. Aynı zamanda köylerdeki insanları uyandırmak için İngilizlerin misyonerlik faaliyetlerini anlatıyordu. Şeyh Mohamed ve talebeleri güçlendikten sonra ülkeyi sömürgecilerden kurtarmak için bütün emperyalist güçlere karşı kurtuluş hareketlerini başlattılar. Yeni hareketin ilk faaliyeti tüm bölgelerde dolaşarak aralarında husumet bulunan bazı kabileler arasında barışı sağlamak oldu.

Şeyh Mohamed Abdullah Hassan'ın, yukarıda belirtildiği gibi ilk davet ve hareketin Berbere'de başlamıştır. Ancak İngilizlerinin tehdidi ve baskıları yüzünden şehirden çıkmak zorunda kalmış ve Qoryaweyn denilen bir köyde davetine devam etmiştir. Bir müddet köylerde ve kabilelerde davetini yaydıktan sonra asıl hedefi olan Somali'ye bağımsızlığını kazandırmak için harekete geçmiştir. İlk önce kendi öğrencilerinden ve kabilelerden topladığı askerler ile mücadeleyi başlattı. Daha sonra, Bur'o şehrini ve çevresindeki köyleri kendi kontrolü altına alarak kabilelerle anlaşma yaptı. 1898'de Bur'o'da büyük bir kongre düzenleyerek, Somali'de sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetleri yapan İngilizler, İtalyanlar ve Etiyopyalıları karşı cihat ilan etti.¹⁵⁸ Bu yeni kurtuluş hareketi ile bağımsız ve özgür Somali'yi geri getirene kadar savaşabileceklerini ispatlamış oldular. Bu ilandan sonra, 1920'ye

¹⁵⁶ Abdullah Abdirizak İbrahim, *el-Müslimun ve el-İsti'mar'l-Avrubî li-İfrikîyâ*, Alam'l-Marife, Kahire: 1989, s. 182

¹⁵⁷ Ciise, a.g.e., s. 13.

¹⁵⁸ Abdisalan M. İssa-Salwe, *The Collapse of Somali State: The Impact of Colonial legacy*, Haan Publishing, 1996, London: s. 27, Touval, s. 52

kadar Emperyalist güçlere karşı şiddetli savaşlar yapıldı. Hareket, 1899`da Bur`o ve yakın köylerden taşınarak su ve diğer ihtiyaçlarını temin edebildikleri yer olan Buhodle`de ikamet etmiştir.¹⁵⁹

1899`da, İngilizlere çalışan bir Somalili asker, İngilizlerden kaçarak tüfeğini direniş hareketine satmıştır. Bir müddet sonra Berbere`ye dönen o kişi İngilizlere yakalandıktan sonra tüfeğinin Şeyh Mohamed ve askerleri tarafından çalındığını iddia etti. Bunun üzerine İngilizler hemen hareketin lideri Şeyh Mohamed`e bir mektup göndererek tüfeği geri göndermesini talep etmişlerdir. O da, İngilizlere hiç kimseden silah çalmadığını belirtip, Somali halkını savunacağını ve pişman olmadan Somali`den ayrılmaları gerektiği bildirmiştir.¹⁶⁰ Daha önce, onun bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olan sömürgeciler bu olaydan sonra daha çok endişeye kapıldılar. Sadece Berbere ve Zayla gibi sahil şehirlerini kontrol eden İngilizler korkmaya başlayarak, Şeyh Mohamed`in bölgedeki her faaliyetini Londra`ya bildirmeye başladılar. Şeyh`in kurduğu bu yeni hareket, insanların sevgisini kazanarak kısa bir sürede büyümüştür. O kısa sürede Direniş hareketini temsil eden şura, komutanlar ve beş binden fazla askerden oluşan bir orduyu kurmuştur.¹⁶¹ Şeyh Mohamed`in güçleri, batılı sömürgeciler gibi modern silah kullanmadıkları için savaşlarda taktik kullanarak daha çok gerilla savaşı yapmayı tercih etmişlerdir. Hareketin başarısı 1900 yılında 6 bin asker ile Etiyopya`nın hâkimiyetinin altına giren Jigjiga şehrini fethetmek oldu.¹⁶² Şehri Etiyopya`dan alan Şeyh Mohamed, bir süre sonra stratejik hareket ederek şehri terk etti. Jigjiga saldırısı Etiyopya Krallığı`nı büyük bir korku ve panik içine düşürdü. Aynı şekilde, ortaya çıkan bu yeni hareketin gücünü gördükten diğer sömürgeci devletlerin de endişeleri artmaya başladı.

Etiyopya Kralı Menelik, yeni direniş hareketini ortadan kaldırmak için İngilizlere bir anlaşma teklif etmiştir. Londra, Etiyopya`nın teklifini olumlu değerlendirerek bölgedeki en büyük tehdit olarak gördüğü harekete son vermek için hazırlıkları hızlandırmıştır. İngiltere, ona karşı ilk operasyonu 1901`de General Eric Sywayne komutanlığında İngiliz, Afrikalı ve Hindistanlı askerler ile başlatmıştır.

¹⁵⁹ Lewis, a.g.e., s. 70

¹⁶⁰ Lewis. a.g.e., s. 68

¹⁶¹ Salwe, a.g.e., s. 29

¹⁶² Lewis, a.g.e., s. 71, Jaamac, s. 81

Ayrıca Etiyopya da onlarla beraber hareket ediyordu.¹⁶³ Sömürgeciler, Somali`de ilk defa onlara karşı direniş hareketi başlatan Şeyh Mohamed`ten yana çok endişeliydiler. İngiliz Kraliyeti bölgedeki en önemli şehir olan Berbere`yi kaybetmemek için Hindistan ve Afrika`dan ordu sevk etmiştir. Çünkü Aden ve Hindistan`daki askerlerin gıda ve yemekleri Berbere`den temin ediliyordu. Somalili halk, hayvancılıkla uğraştığı için Berbere `den hayvanları Aden ve Hindistan`a kadar ihraç etmekteydi. Bu yüzden Somali`deki kolonisi için endişelenen İngilizler, direniş gösteren bu yeni harekete hızlı bir şekilde son vermek istiyordu.

1901-1904 tarihleri arasında İngiliz Devleti ve Şeyh Mohamed dört kere savaşı karşı karşıya gelmişlerdir.¹⁶⁴ Gerilla savaşı ile birçok kere mağlup olan düşman güçler, bu savaşların çoğusunu kaybetmiştir. 1901`de Afbakeyle, 1901`de Beerdhig Muharebesi, 1903`te Gumburo Muharebesi ve 1904`ta Jidbaale Savaşı iki taraf arasında vuku bulan en büyük savaşlardır.¹⁶⁵ Direniş hareketine karşı İngilizlerin arasında Hindistanlı, Afrika kökenli ve yerel Somalililer de kullanılıyordu.¹⁶⁶ Ocak 1901`den beri savaş hazırlıkları yapan İngilizler, Somalililere karşı ilk savaşı 1901`da Losanod yakınında Afbakeyle denilen bir yerde gerçekleştirmiştir. General Sweyne komutanlığındaki askerler direniş hareketine son vermek için yola koyuldular. Sweyne`nin askerleri Afbakeyle`de karargâhını kurup yerleştiler. Bu bölgelerde güçlü olan Şeyh Mohamed ve askerleri 3 Haziran 1901`de İngilizlerin güzergâhına baskı düzenlemiş, saatlerce devam eden şiddetli savaşta, İngiliz askerleri dayanamayıp güzergâhtan kaçarak mağlup olmuşlardır.¹⁶⁷ İki tarafta da ölü ve yaralıları olsa da İngilizler daha çok kayıplar vermiş ve Sweyne komutasındaki askerler ilk yenilgisine uğramıştır. Şeyh Mohamed ve askerlerinin, İngilizlere karşı yaptığı ilk savaş zaferle sonuçlanmış ve çok sayıda tüfek ve diğer mühimmatlar elde edilmiştir.

Şeyh Mohamed`in gücünü fark eden İngilizler, tekrar güçlü bir ordu hazırlayıp Temmuz 1901`de onları ortadan kaldırmak için hareketin merkezi olan

¹⁶³ Jaamac, a.g.e., s. 82, Lewis s. 72

¹⁶⁴ M. Elfasi, *General History Of Africa VI Africa Under Colonia Domination 1880-1935*, University California Press, USA: 1985, s. 85

¹⁶⁵ Salwe, a.g.e., s. 30

¹⁶⁶ Said S. Samatar, *Oral Poetry and Somali Nationalism*, Cambridge University press, London: 1982, s. 122

¹⁶⁷ Ciise, a.g.e., s. 54-55

Fardhiddin'e saldırma kararı aldılar. Fakat düşmanın geleceğini haber alan Şeyh Mohamed, güzergâhı boşaltıp onların gelişini bekledi. İngiliz ordusu hareketin merkezine girer girmez dört taraftan saldırı emrini verdi. Kimin baskınına uğradıklarını dahi anlamaya fırsat kalmadan düşman güçler yenilgiye uğratıldı.¹⁶⁸ Somali hareketi ikinci kez ganimet olarak sayısız silah ve mühimmat elde etti. Somalililer, sömürgecilere karşı savaşırken kullandıkları silahların çoğunu Etiyopya ve İngilizlerden ganimet olarak almışlardır. Birkaç kere yenilgiye uğrayan düşmanlar, Ocak 1903'te Etiyopya ve İtalya ile anlaşma yaparak Somalililere karşı birleştiler. Etiyopya batıdan ordu gönderirken İngilizler de İtalya sömürgesi altında olan Hoybo ve Berbere'den ordu sevk etti.¹⁶⁹ 1903 Nisan ayında İngilizler ve Şeyh Mohamed'in arasında çıkan en büyük üçüncü savaş ise Galkayo yanında olan Gumburu'da gerçekleşmiştir.¹⁷⁰ Mağlup durumuna düşen düşmanlar sadece Gumburu Muharebesinde üç yüzden fazla asker kaybetmişlerdir.¹⁷¹ Sömürgecilere karşı büyük bir direniş sergileyen Somalililer 1904'e kadar hiçbir koloni güç tarafından yenilmemiştir. İngilizlere galip gelmeleri de onlara büyük bir özgüven kazandırmıştır.

İngiliz Devleti, birkaç kere Şeyh Mohamed'in hareketi karşısında başarısız olunca Somali'deki komutanını değiştirerek Charles Egerton adlı yeni bir komutan atamıştır. Egerton, ordu güzergâhını Jidbaale denilen bir yerde kurmuş ve bölgedeki faaliyetleri hızlandırmıştır. Son dönemlerde, düşmanları ile girdiği tüm savaşları kazandığı için büyük bir özgüven içinde olan Somalililer Jidbaale'ye yeni yerleşen orduyu ortadan kaldırmak için 9 Ocak 1904'te sabahın erken saatlerinde büyük bir saldırı düzenlemişlerdir. Yeni bir taktikle onları bekleyen İngiliz askerleri Somalilileri ilk defa yenilgiye uğratmış ve bu savaşta hareketin yedi bin askeri şehit olmuştur.¹⁷² Direniş hareketi bu mağlubiyet sonrasında büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve zayıf duruma düşmüştür. Somali direniş hareketi bu mağlubiyetten sonra askerleri ve tüm aileleriyle birlikte Somali'nin kuzeydoğusunda bulunan Hint Okyanusu sahillerine taşınmıştır.

¹⁶⁸ Ciise, a.g.e., s. 56

¹⁶⁹ Jaamac, a.g.e., s. 86

¹⁷⁰ Samatar, *Oral Poetry and Somali Nationalism*, s. 123

¹⁷¹ İbrahim, a.g.e., s. 188

¹⁷² Samatar, *Oral Poetry and Somali Nationalism*, s. 125

İtalyanların himayesi altında olan sahil bölgelerine yerleştikten sonra Şeyh Mohamed, İtalya Devleti tarafından mektuplar almıştır. Bu mektuplarda İtalyanlar onunla barış anlaşması imzalamak istediklerini belirtmişlerdir. O ve Aden`deki İtalya konsolosu birbirlerine karşılıklı gönderdikleri mektuplar sonucunda nihayet bir anlaşma yapmaya karar verdiler. İtalya`nın Aden konsolosu anlaşmada aynı zamanda İngiltere ve Etiyopya`yı da temsil ediyordu. Mart 1905`te Şeyh Mohamed ve İtalya arasında İlig Barış Anlaşması imzalanmıştır. Aynı yıl 24 Mart`ta ise anlaşmanın bir parçası Berbere`de İngilizler ve hareket temsilcileri arasında imzalandı.¹⁷³ Aynı zamanda anlaşma gereği hareket, Eyl`den Nugal`a kadar kendi idaresi altına bırakılmıştır. Onun sömürgecilerle barış anlaşması imzalamasının en büyük nedeni ise Jidbaale Savaşındaki yenilgiden sonra yeniden toparlanmak için belli bir zamana ihtiyaç olmasıydı. Şeyh Mohamed, İtalya kolonisi olan Majertenya bölgesine yerleştiği için İngilizlerin yeni siyaseti onu sahil bölgelerde tutmaktı. Fakat hiçbir şey onların düşündüğü gibi olmadı. Hareket birkaç yılını Eyl`de geçirdikten sonra 1909 yılında sahilden taşınarak iç bölgelerde bulunan Taleh`e yerleşti ve orada güzel bir saray yaparak hareketini yeniden güçlendirmeye başladı.¹⁷⁴

1909`da, hareketin eski dış ilişkileri sorumlusu olan Abdullahi Shariri, Şeyh Mohamed`in eski hocası ve Salihye tarikatının kurucusu Mohmed bin Salah` tarafından geldiği iddia edilen bir mektup, hareket içinde büyük bir kriz yaratmıştır. Shahri`nin getirdiği mektupta Mohamed bin Salah, Şeyh Mohamed Abdullah Hassan`ın, Salihye tarikatını ve İslâm`ı kullanarak, dine aykırı şeyler yaptığı için tarikatı temsil etmediğini haber veriyordu.¹⁷⁵ Abdullahi Shariri hareketten çıktıktan sonra, İngiliz ve İtalyanlarla işbirliği yaparak, Şeyh Mohamed`i bitirmek maksadı ile yalan bir mektup uydurduklarına dair rivayetler de vardır. Onun yaptığı bu propaganda yüzünden hareket içinde çatışma ve kargaşa çıkmıştır. Hareketin yanında yer alan birçok kabile, Abdullah`ın propagandasının etkisi altında kalarak bazıları hareketten ayrılma kararı alırken bazıları da Şeyh Mohamed`e karşı çatışmaya

¹⁷³ Mohamed Osman Omar, *Somali past and present*, Somali publications PVT, Mogadishu: 2006, s. 114

¹⁷⁴ Roland Oliver, *the Cambridge history of Africa: From 1870 to 1905*, c. 6, Cambridge University Press, London: 1985, s. 678

¹⁷⁵ Margaret Castagno, *Historical Dictionary of Somalia*, The Scarecrow Press, USA: 1975, s. 137

girmişlerdir.¹⁷⁶ Hareket, kısa bir süre iç çatışma ve karmaşıklıklardan etkilense de onlara galip gelerek gücünü toparlamayı başarmıştır.

İngilizler, yeni savaflara girmeye müsait olmadıkları için, onunla yeni bir barış anlaşması imzalamak için General Reginal Wingate ve Rudolf Stalin'i gönderdiler. Direniş hareketinin karmaşadan yeni çıkmasını fırsat olarak değerlendiren İngilizler 'Ya bizimle barış anlaşması imzalayacaksınız ya da sizi savafla bitireceğiz' demiştir. Fakat Şeyh, onların istedikleri bu anlaşmayı reddetmiştir. Onunla anlaşma sağlayamadıkları için İngilizler, tüm iç bölgelerden çekilip sadece Kuzey Somali sahillerindeki şehirlerde kalmak zorunda kalmışlardır.¹⁷⁷

Şeyh Mohamed, 1910-1914 yıllarında güçlenerek Somali'nin güneyinde Beledayne ve Şabele bölgesine kadar ulaşarak tüm Somali iç bölgelerini kendi hâkimiyetine almıştır.¹⁷⁸ İngilizler, 1912'de Berbere'nin ticaretinde önemli olan bazı iç bölgeleri kendi kontrolü altına almak için büyük bir ordu hazırladılar. Richard Cofield'nin komutanındaki ordu ve Şeyh Mohamed'in askerleri 9Ağustos 1913'te Bur'o yanında olan bir yerde karşılaştılar. İngilizler ve Somali direniş hareketi arasında çok şiddetli bir savaş yaşandı. Bu savaş sonucunda düşman orduları yenilgiye uğramış ve İngiliz askerlerinin komutanı Richard Cofield'in da dâhil olduğu sayısız İngiliz askerleri öldürülmüştür.¹⁷⁹

1913'te Etiyopya Kralı Menelik vefat ettikten sonra yerine geçen Liju Su, ailesinin aslen Müslüman olduğunu öğrendiğinde o da İslâm'a girmiştir. Yeni kral ülkenin başkentini Adisababa'dan Harar'a taşıyarak Müslümanlarla arasındaki ilişkilerini güçlendirmiş ve Şeyh Mohamed ile iyi ilişkiler kurmuştur. Etiyopya Kralı, harekete silah yapımında yardımcı olacak Emil Kirkshk adlı bir Alman teknisyen göndermiştir.¹⁸⁰ Ayrıca Osmanlı Devleti, 1895-1920'e kadar Avrupalı sömürgecilere karşı direnen Şeyh Mohamed ve liderlik ettiği Somalililere destekler vermiştir.

¹⁷⁶ Samatar, *Oral Poetry and Somali Nationalism*, s. 128

¹⁷⁷ Touval, a.g.e., s. 54

¹⁷⁸ Samatar, a.g.e., s. 133

¹⁷⁹ Ibrahim, a.g.e., s. 202, Lewis, a.g.e., s. 77

¹⁸⁰ Lewis, a.g.e., s. 78

Mehmet Ali Paşa, Somalililere destek olmak için 1916`da Taleh`e gelmiş ve 1916`dan 1920`ye kadar Telih`te bulunmuştur.¹⁸¹

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra, Şeyh Mohamed hareketini ortadan kaldırmak için Londra`da yeniden konuyu ele aldı. Uzun süren bir toplantının ardından, Somali direnişçi hareketine son vermek için havadan, denizden ve karadan 1920`de büyük bir saldırı planı yaptı.¹⁸² İngilizler, Şeyh Mohamed`i yirmi yıla aşkın süren savaşlarda yenemedikleri için savaş uçakları kullanmak zorunda kaldı. Bunun üzerine İngiliz Devleti 1920`de Berbere`de savaşta kullanılacak uçaklar için üç havalimanı yaptırıp operasyona katılacak 20 savaş uçağı hazırlattı.¹⁸³ Düşmanlar, 1920`de hareketin merkezi olan Taleh`e büyük bir saldırı yaparak havadan bombalamaya başladı. Daha önce uçak tecrübesine sahip olmayan Somalililer panik içine girdiler. Kara ve havadan Talih`e saldıran İngilizler Somali direniş hareketine 1920`de son verdi.¹⁸⁴ Somalililer, Avrupalı sömürgecilere karşı istiklal mücadelelerine ondan sonra Kuzey ve Güney Somali`de devam etmiştir.

2. Bimal Hareketi

Somali`de, sömürgeci güçlere karşı direniş hareketleri en çok din âlimleri liderliğinde yapılmıştır. Kuzeyde Şeyh Mohamed Abdulle Hassan İngilizlere karşı savaşırken Güney Somali`de Şeyh Hassan Barsane, Şeyh Abdi Nur Abikar ve Şeyh Aweys gibi âlimler İtalyanlara karşı direniş göstermişlerdir. İngiltere ve İtalya`nın baskıları ile Zanzibar Sultanlığı, güney Somali sahillerini İtalyanlara vermiştir. Somalililer ise, İtalyanların ilk geldiği yıllardan itibaren kendi bağımsızlığını korumak için direniş hareketleri kurmuşlardır. Bimal Hareketi, Güney Somali bölgelerinde İtalyanlara karşı savaşan en büyük hareket idi. Bu kurtuluş hareketi, 1893`te İtalyanların ülkeye ilk girişinin hemen ardından onlara karşı örgütlenmeye başlayıp insanları kendi tarafına çekmeyi başardı. İtalyanlar, Ekim 1893`te Merke şehrini işgal etmek için ilk geldiklerinde İtalya komutan Maurizio Talamone yerli halk tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Böylelikle halkın onlara karşı sergilediği net tavrı görmüş oldular. Bu olay sonucunda İtalyanlar şehrin bütün önde gelenlerini

¹⁸¹ Samatar, *Oral Poetry and Somali Nationalism*, s. 134

¹⁸² Lewis, a.g.e., s. 79

¹⁸³ Omar, a.g.e., s. 123

¹⁸⁴ Charles L. Gesheker, ‘‘Ant-Colonialism and Anti Class Formation: The Eastern Horn of Africa before 1950’’, *The International Journal of African Historical Studies*, c. 18, S. 1, 1985, s. 17. (1-32)

tutuklayıp Eritre'ye sürgün etmiştir. Ayrıca bununla kalmayarak Merke ve yanındaki köyleri bombalamışlardır.¹⁸⁵ Bunun ardından Bimal Hareketi, İtalyanların işgal ettiği Merke şehrini muhasara ederek diğer bölgelerle arasındaki iletişimi kesmiş, bu sebeple sömürgeciler sadece deniz yolunu kullanmak zorunda kalmıştır.

İtalyanların Somali sorumlusu Vincenzo Filonardi, Somali direnişçilerine karşı başarısız olması Somali'den çekilerek istifa etmesine neden oldu ve yerine Antonio Cecchi geçti.¹⁸⁶ Bimal hareketi, 1895'den sonra İtalya sömürgesine karşı faaliyetlerini arttırmış ve düşmanın Mogadişu'dan dışarı çıkmasına izin vermemiştir. 1896'da Mogadişu'dan dışarı çıkan İtalyanlar, Lofole denilen yerde iken Bimal hareketi tarafından büyük bir saldırıya uğradı. Bu saldırıda İtalyanların Somali sorumlusu ve Benadir Şirketinin sahibi Antonio Cecchi'nin de dâhil olduğu 15 kişi öldürüldü.¹⁸⁷ Bir yıl sonra da 1897'de İtalyanların Merke sorumlusu Travis, hareket tarafından suikast ile öldürüldü. Bunun sonucunda İtalyanlar onun intikamını almak için büyük bir ordu ile köylere saldırarak Cezire, Golley ve Raas gibi köyleri ateşe verdi.¹⁸⁸

1906'ya gelindiğinde Bimal hareketi, Şeyh Abdi Abikar Gafle ve Mursal Abdi Yusuf liderliğinde güçlenerek daha kurumsal bir örgüt haline geldi.¹⁸⁹ Aynı zamanda bu yıllarda Kuzey Somali'de sömürgecilere karşı mücadele eden Şeyh Mohamed ile güzel ilişkiler kurdular.¹⁹⁰ İki hareket, milletin bağımsızlığı için savaşmak üzere birlikte hareket etmeye başladılar. 1907'de İtalya ordusu Pesenti komutanlığında Mooyale köyünde toplantı yapan kabile reislerini tutukladı. Bu olayın hemen ardından Bimal hareketi İtalyanların Danane merkezine hücum ederek güzergâhı yerle bir etti.¹⁹¹

İtalya, 1908'de Güney Somali bölgelerinde mücadele eden gruplara son vermek için Eritre'den Somali'ye Majör Antonio Di Giorgio komutasında büyük bir

¹⁸⁵ Salwe, a.g.e., s. 20

¹⁸⁶ Salwe, a.g.e., s. 21

¹⁸⁷ Omar, *The Scramble in Horn of Africa...* s. 305

¹⁸⁸ Mohamed, *Taariikda Somaliya*, s. 87

¹⁸⁹ Sawle, a.g.e., s. 22

¹⁹⁰ Virginia Luling, *The Social structure of Southern Somali Tribes*, Yayınlanmamış Doktora Tezi University of London: 1971, s. 199

¹⁹¹ Sawle, a.g.e., s. 23

ordu sevk etmiştir.¹⁹² Uzun hazırlıklar sonrasında, Güney Somali`de onlara karşı mücadele eden Somalililer Fiinloow savaşında mağlup olarak savaş son bulmuştur.¹⁹³ İtalyanlar, bütün ülkeyi ancak 1920`den sonra kendi hâkimiyetine alma şansı bulmuşlardır. Uzun süren mücadelelerde sömürgecilere karşı direniş gösteren en önemli şehirler Merke, Celib ve Addadey olmuştur.

3. Şeyh Hassan Barsane Hareketi

Şeyh Hassan Barsane sömürgecilerin işgalini kabul etmeyen büyük Somalili din adamlarından biridir. Şeyh Hassan, küçük yaşta Kur`ân-ı Kerimi öğrendikten sonra Güney Somali`nin farklı şehirlerinde dini ilimleri tahsil etmiştir. 1880`li yıllarda hac ibadetini yerine getirmek için Mekke`ye gitmiştir. Hicazda bulunduğu süreçte, Sudanlı Mohamed Ahmed el-Mahdi ve Şeyh Mohamed bin Salah el-Reşid gibi İslâm Dünyası`nın önde gelen birçok âlimleriyle tanışmıştır.¹⁹⁴ Şeyh Hassan, 1890`da öğrencileri ve taraftarları ile birlikte Jama`a Mubarek`ta merkezini kurmuş,¹⁹⁵ merkeze ve kontrol ettiği tüm bölgelere İtalyanların girmelerine izin vermemiştir.

1924`de İtalya`nin Somali valisi, Mario De Vicchi di Val Cismon, Güney Somali`deki bazı direnişçileri mağlup ettikten sonra geride kalan Şeyh Hassan gibi diğer Somalilileri de silahsızlandırmak istemiştir.¹⁹⁶ Fakat Şeyh Hassan İtalyanların taleplerini reddederek, kendi topraklarını savunacağını belirterek sömürge yönetimine şu cevabı vermiştir:

“Mesajını aldım ve ne istediğini anladım. Biz senin emirlerine itaat etmeyiz. İtalya Devleti`nin kendi kanunları var, bizim de kendi kanunlarımız vardır. Bizim kurallarımız, Allah ve Peygamberimizin koyduğu kurallardır. Biz kanunlarımızdan başkasını hiçbir zaman kabul etmiyoruz. Eğer bizimle savaşmak için topraklarımıza gelerseniz, biz de sizinle savaşırız. Allah dedi ki; Allah`ın izniyle büyük gruplara galip gelen nice küçük gruplar vardır. Dünya bizim umurumuzda değil, dinimiz ve vatanımız uğrunda ölmeye hazırız.”¹⁹⁷

¹⁹² Sawle, a.g.e., s. 23

¹⁹³ Haji Mukhtar, a.g.e., s. 19

¹⁹⁴ Haji Muhtar, a.g.e., s. 209

¹⁹⁵ Haji Muhtar, a.g.e., s. 209

¹⁹⁶ Mohamed Trunji, *Somalia The Untold History 1941-1969*, Looh Press, London: 2015, s. xxxiv

¹⁹⁷ Trunji, a.g.e., s. xxxiv, <http://www.baraawepost.com/understanding.htm>

Şeyh Hassan hareketi, İtalyanlara karşı yürüttükleri faaliyetlerini en çok Yukarı Şebile ve Hiiraan bölgelerinde göstermiştir. Somalililer, İtalyanlar gibi modern silahlara sahip olmadıkları için savaşlarda daha çok vur kaç taktiğini kullanıyorlardı. Şeyh Hassan 1924`te Hariireele yapılan savaşta İtalyanları büyük bir kayba uğratmıştır. Aynı yıl Somali direnişçileri ile İtalyanlar, Buluburte`de karşılaşmış ve düşman geri çekilmek zorunda kalmıştır. Şeyh Hassan, öğrencileri ve taraftarlarıyla birlikte Somalililerin namusunu ve dinini korumak için uzun mücadeleler vermişlerdir. Onların gücü kısıtlı olsa da, sömürgecilerden kendi topraklarını korumaktan hiçbir zaman vazgeçemediler. İtalyanların Somali vali`si De Vicchi`nin direnişçilere son vermek için yaptığı hiçbir plan işe yaramadı ve Şeyh Hassan`nin gösterdiği başarılar karşısında şaşkınlığa uğradı. İtalyanlar, Somalili direnişçilere son vermek için büyük bir ordu hazırlayıp göndermiş. Fakat bu ordu da ilk gün yapılan savaşta mağlup olarak meydanı terk etmiştir. Savaşın ikinci günde Beledveyn tarafından gönderilen büyük bir takviye ordusu, hareketin güzergâhını basarak Şeyh Hassan`i yakalamıştır. Onu Mogadişu`ya getirip hapsedmişlerdir. Şeyh Hassan hapishanede İtalyanların yaptıkları işkenceler nedeniyle 1928`de hayatını kaybetmiştir.¹⁹⁸ Kendisi, bugün Somalililer arasında büyük bir kahraman olarak tanımlanmaktadır. Mogadişu`da Şeyh Hassan Barsane hatırasını yaşatmak için onun adını taşıyan birçok kurum bulunmaktadır.

C. SÖMÜRGE KARŞITI SİYASİ PARTİLER

1. Somali Gençler Birliği

İtalya, Doğu Afrika`da Somali ve Eritre ülkelerini işgal ederek bölgede kendi kolonisini kurmuştur. İkinci Dünya Savaşında, Afrika`da İtalya`nın yenilmesiyle 1941`de Cibuti hariç bütün Somali toprakları İngiltere`nin hâkimiyeti altına girmiştir. Her ne kadar ikisi de sömürgeci devletler olsa da bütün ülkenin tek bir devlete bağlı olması Somalililerin arasındaki irtibat ve ilişkileri güçlendirmişti. Halk daha önce sömürgecilerin yaptıkları sınırlar ve sıkı kontroller nedeni ile birbirleriyle temasa geçemiyordu. Ancak 1941`de ülkenin tek yönetimin altına girmesi ile halk arasında sosyalleşme ve milliyetçilik duygusu daha fazla yayılmaya başladı. Bu dönemlerde Afrika`da patlak veren özgürlük hareketleri ve Somali üzerinde mücadele eden

¹⁹⁸ Haji Muhtar, a.g.e., s. 210

Avrupa ülkeleri, Somalili gençlerde Somali'nin özgürlüğünü siyasi ve diplomasi yoluyla arayan örgüt ve siyasi partiler ortaya çıkarmıştır.

Somalili gençler, kendi kaderimizi kendimiz belirleyeceğiz düşüncesiyle bir araya gelerek Mogadişu'da 15 Mayıs 1943'te Somali Gençler Kulübü(SYC) olarak ilk modern cemaati kurmuşlardı.¹⁹⁹ Somali'nin kaderini değiştiren bu örgüt, sömürgecilerin perde arkasındaki planlarını bozan ve milliyetçilik duygusu taşıyan 13 genç ile başlamıştır. 13 kişi tarafından kurulan bu örgütün Yasin Haji Osman Sharmaarke, Abdulkadir Şeyh Sakavidin ve Haji Mohamed Huseyn'nin fikri ve motivasyonu ile kurulduğu rivayet edilmektedir.

Somali Gençler Kulübü'nün ilk başkanı Abdulkadir Şeyh Sakawidin olmuştur.²⁰⁰ Kulübün ilk faaliyetleri eğitimden mahrum kalan Somalili gençlere eğitim vermek ve toplumun ilgisini uyandırmak için sosyal faaliyetler yapmak olmuştur. Somalili gençler, insanlara sömürgecilerin gerçek plan ve maksatlarını anlatmak için ülkenin değişik bölgelerine giderek halka yönelik kongreler yapıyorlardı. Bu çalışmalar sonucunda Somali halkının gönlünü kazanıp örgüte katılan ve destek olan insanların sayısı her geçen gün artıyordu. 1946'da kulüpte kayıtlı üyelerinin sayısı 26 bine kadar çıkmıştır.

Somalililerin yaşadığı bütün bölgelerde faaliyet gösteren örgüt tüm illerde şube açmayı başararak 1947'de insanlar arasında etkin bir role sahip oldu. Örgütün tüm bölgelerdeki üyeleri Mogadişu'da bir kongre yaparak ülkenin geleceğini tartıştılar. Ayrıca kongrede kulübün gelecekteki siyaseti de değerlendirildi. Bütün bölgelerden gelen delegelerin katıldığı bu kongrede örgütün ismi değiştirilerek Somali Gençler Birliği(SYL) oldu. Siyasi gücü de elde ederek bir partiye dönüşen²⁰¹ Somali Gençler Birliği, tüm Somalilileri eşit olarak görüyor ve kabileciliğe karşı çıkıyordu. Örgüt, ismiyle beraber vizyon ve misyonunu da değiştirerek yeni hedefler ortaya koydu. Bu hedefler:

- Bütün Somalililerin özgürlüğü ve bağımsızlığını getirmeye çalışmak

¹⁹⁹ Cabdi Jamac Aw-adan, *Waayahii Soomaaliya: Bogag ka mid ah Tarikhda Soomaaliyeed*, colombus: 2004, s. 221

²⁰⁰ Trunji, s. 13

²⁰¹ Abdi İsmail Samatar, *Africa's First Democratic Somali's Aden A. Osman and Abdurizak H. Huseen*, İndian University Press, İndiana: 2016, s. 41

- Kolonilerin parça parça ettiği tüm Somalilileri tek devlet altında birleştirmek
- Sömürgecileri ülkeden çıkarmak
- Kabilecilik ve bütün ayrımcılığa karşı savaşmak
- Eğitim seviyesini yükseltmek, modern fikirleri yaymak ve bütün Somali haklarını korumaktır.²⁰²

Somali Gençler Birliği, Somalililer arasında milliyetçilik ve vatanseverliği yayarak bütün Somalilileri kapsayacak bir devlet kurmayı hedefliyordu. Bu süreçte, İkinci Dünya Savaşında mağlup edilen İtalya'nın Afrika'da oluşturduğu koloni ülkelerinin statüsü tartışılıyordu. Neticede son kararı Birleşmiş Milletler'in vereceği hususunda anlaşmaya varıldı. Yani savaştan önce İtalya'nın sömürgesi olan Libya, Eritre ve Somali'nin geleceği ve bağımsızlık durumu Birleşmiş Milletlerce görüşülüp karara bağlanacaktı. İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, İngiliz Somalisi denilen Kuzey Somali, Güney Somali (eski İtalya kolonisi) ile Batı Somali Bölgesi ve Kenya sınırlarında olan Kuzey Doğu (NFD) bölgesi'nin İngiltere vesayeti altında olması şartı ile gelecekte Somalililere tek devlet olarak bağımsızlık verilmesini önerdi. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nda kazananlar ve Birleşmiş Milletler'de veto sahibi olan Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından bu fikir reddedildi.²⁰³ 1941'de tüm Somalilileri kendi hâkimiyetine alan İngilizler, Somalililere bağımsızlık verdikten sonra onları İngiliz Milletler Topluluğu'na almak ve böylece ülkedeki çıkarlarını korumak istiyordu.

Somali'nin çıkarları hususunda anlaşamayan güçler 1946'da sadece İtalya'nın eski kolonisi olan Güney Somali'nin geleceğini belirlemek için Birleşmiş Milletler'de tartışılıp karar verilmesi hususunda anlaşmaya vardılar.²⁰⁴ Somali'nin diğer bölgeleri ise sömürgeci ülkelere bırakılmıştır. Somali, beşe bölünüp dört ayrı ülke tarafından istila edilen tek Afrika ülkesidir.

Birleşmiş Milletler'de Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Sovyetler Birliği ve İngiltere temsilcilerinden oluşan dört kişilik bir komisyon kuruldu. Komisyon durumlarını incelemek ve karara bağlamak üzere Libya, Eritre ve Somali'ye

²⁰² Şeyh Ahmed Abdullahi, *Keşfü's-Südü'l An Târihi's-Somal ve Memelikuhum's Sab'a*, s. 228

²⁰³ Samatar, *Africa's First Democracy*, s. 42

²⁰⁴ Omar, *Somali past and present* s. 138

gönderilmiştir. Komisyonun hazırlayacağı rapor Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulup nihai karar orada verilecekti.²⁰⁵ Birleşmiş Milletler'de devam eden gelişmeleri takip eden Somali Gençler Birliği, 1947'nin son aylarında Somali'nin beş bölgesinden gelen delegeler ile Mogadişu'da istişare ederek bütün Somalililerin nasıl bir devlet çatısı altında toplanacağını ele alıp tartıştı. Ayrıca siyasi ve barışçıl bir şekilde istiklalini arayan Somalili gençler, yakında Mogadişu'ya gelecek komisyonu, Somali'nin parçalanmaması için ikna etmeye çalışacaklardı.

Birleşmiş Milletler'in kurduğu komisyon, Somalililerin bakış açısını ve Somali'nin geleceğine dair görüşlerini almak için Ocak 1948'de Mogadişu'yu ziyaret etti.²⁰⁶ Somali Gençler Birliği, 11 Ocak 1948'de komisyona Somali'nin birleştirilmesi ve özgürlüğünün verilmesi gerektiğini göstermek maksadı ile Mogadişu'da büyük bir protesto düzenledi. Somalililerin en büyük talebi tekrar İtalya'nın yönetimine verilmemeleri idi. Ayrıca Somalililer, eğer bağımsızlığa kavuşana kadar vesayete girmeleri gerekiyorsa, bütünü ve birliği korumak için toplu vesayete girmek istiyorlardı. İtalyanlar da, Somali gençlerinin bağımsızlık mücadelelerini engellemek için ellerinden gelen her şeyi yapıyordu. BM Komisyonu Mogadişu'da olduğu süreçte Somali halkının sömürgecilere karşı tavrını görmüştü. Ayrıca ortaya çıkan olaylarda 53 İtalyan hayatını kaybederken 14 Somalili şehit düştü.²⁰⁷ Komisyon Mogadişu'da iken Somali Gençler birliği, Hamar Gençler Birliği, bütün örgütler ve onların önde gelen siyasi temsilcileri ile görüşerek fikirlerini almışlardı.²⁰⁸

İngilizler, bütün Somalilileri kendi vesayetine alma planı diğer güçler tarafından kabul edilmeyince, ikinci planı devreye sokarak kendi çıkarlarını korumak için Somali'yi bölmeye karar verdiler. 1948'de Etiyopya ile yapılan anlaşmada Ogaden ve Havd bölgeleri onlara verildi.²⁰⁹ İngiltere, Somalililerin birlik, özgürlük ve bağımsızlık mücadelelerini görmezden gelerek Batı Somali Bölgesi'ni Etiyopya'ya teslim etmiştir. Emperyalist güçlerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında

²⁰⁵ Omar, a.g.e., s. 1

²⁰⁶ Haji Mukhtar, s. 153, İ. M. Lewis, "The New East African Republic of Somalia", *The World Today*, c. 16, S. 7, 1960, s. 289

²⁰⁷ Trunji, a.g.e., s. 47

²⁰⁸ Samatar, *Africa's First Democratic*, s. 45

²⁰⁹ Federal Division, *Somali A country Studies*, s. 51

kurdukları Birleşmiş Milletler, Somalililerin özgürlük mücadelelerini yok sayarak, 1884`te olduğu gibi sömürgecilerin yeniden Somali topraklarını paylaşmalarına ses çıkarmayarak seyirci kalmıştır.

BM Genel Kurulu, 21 Kasım 1949`da İtalya`nın eski sömürgesi olan ülkelerin geleceği ile ilgili aldığı kararlar şunlardır:

- Libya`ya üç yıl içinde bağımsızlık verilecektir.
- Eritre Etiyopya`ya teslim edilecektir.
- Güney Somali, Birleşmiş Milletler`in gözetimi altında İtalya`nın yönetiminde olacaktır.²¹⁰

BM. Genel Kurul, Somalililerin istek ve taleplerine kulak vermeyerek Uluslararası vesayeti altında Güney Somali`yi İtalyanlara teslim etmişti. BM. Genel Kurulu kararlarının onaylanmasından andan başlamasından 10 yıl sonra Somalililer bağımsızlarına kavuşacaklardı. Ayrıca Mısır, Filipinler ve Kolombiya`dan seçilen 3 kişilik komite BM temsilcisi olarak İtalyanlara danışman olacak ve onları takip edecekti.²¹¹ Komite, Mogadişu`da merkezini açarak İtalyanları kontrol ediyor ve her yıl Birleşmiş Milletlere rapor sunuyordu.

Yurtiçinde ve yurtdışında özgürlük mücadelesi veren Somali Gençler Birliği en büyük hayal kırıklığına uğratıldıysa da hedefinden asla vazgeçmedi. Somalili gençlerin lideri olan Abdullah İsse, bütün siyasi gelişmelerden haberdar olmak ve Somalililerin hakkını aramak için uzun zamandır New York`ta bulunuyordu. Abdullah BM Genel Kurulunun aldığı kararları Somalililere iletince bütün ülkede kararlara karşı protestolar yapıldı. Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı ile İngilizler, 1 Nisan 1950`de Güney Somali yönetimini, İtalya`ya devretmiştir.²¹² Karara göre ülke 1950`den 1960`a kadar İtalya`nın yönetiminde kalacak ve belirlenen tarihte ülke bağımsızlığına kavuşacaktı. İtalyanlar, ülkeye gelir gelmez Somali Gençler Birliği`ni susturmak için tehdit etmeye başladı. Somali Gençler

²¹⁰ Mohamed, *Taariikhda Somaliya*, s. 116

²¹¹ Omar, *Somali past and Present*, s. 147

²¹² Paolo Tripodi, "Back to the Horn: Italian Administration and Somali's Troubled Independence", *The International Journal of African Historical Studies*, c. 32, S. 3, 1999, s. 360

Birliği'nin en aktif üyelerinden biri olan Abdurezak Haji Huseyn, Baydhobo`da hiçbir suçu olmadan işkence görerek birkaç ay ceza evinde tutulmuştu.²¹³

Somali halkı, Birleşmiş Milletler kararlarından sonra, çok büyük bir hayal kırıklığı yaşasa da yılmadı ve istiklal arayışlarına devam etti. Somali Gençler Birliği'nin hedefi, beş bölgeye bölünüp dört ülkeye koloni olarak verilen bütün Somalilileri birleştirip Büyük Somali Devleti'ni kurmaktı. Güney Somali`de olduğu gibi Kuzey Somali`de de Somali Ulusal Birliği, özgürlük mücadeleleri vermekteydi. Birleşmiş Milletler, Somali'nin 1960`ta bağımsız olacağını ilan ettiği için İtalyanların, ülkedeki yönetimi 1960`a kadar Somalililere yavaş yavaş devretmeleri gerekiyordu. Bu doğrultuda 1954`te ülkede yerel yönetim Somalililere devredilmiştir. Uluslararası güçlerin planı doğrultusunda 1960`ta sadece Güney Somali`ye bağımsızlık verilmesine karar verildi. Ancak Somali gençleri, bütün Somalililer arasında pan-Somalizm ideolojisini yaygınlaştırarak hedeflerinin Büyük Somali Devleti'ni kurmak olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bu düşünceyle 1954`te icat edilen Somali Bayrağı da tüm Somalilileri temsil edecek şekilde tasarlanmıştır. Somali Bayrağı mavi zemin üzerine yerleşimli beş köşeli bir beyaz renkli yıldızdan oluşur. Yıldızın köşeleri, Somalililerin yaşadığı 5 bölgeden olan; eski İtalyan Somali'si, eski İngiltere Somali'si, Fransa Somali'si (Cibuti), Etiyopya'daki Ogaden bölgesi ve Kuzey Doğu Kenya'daki Somalilileri temsil etmektedir. Farklı sömürgecilerin elinde bulunan bu bölgelerden İngiliz ve İtalya sömürgesi olan Güney ve Kuzey Somali 1960`ta egemenliğini kazanmıştır. Diğer bölgelerin Somali`ye katılması, Somali Cumhuriyeti'nin bir sonraki hedefi olmuştur.

Somali Gençler Birliği, 1956`da ilk İç Yönetim Hükümetini kurarak Abdullah İsse'yi Başbakanlık görevine getirdi.²¹⁴ Beş bakandan oluşan hükümet, ülke hâlâ Birleşmiş Milletler'in vesayeti altında olduğu için sadece iç siyasette sorumlu idi. Ülke 1954`ten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Birleşmiş Milletler'in finansları ve destekledikleri programlar ile ekonomisini ve eğitim durumunu geliştirmiştir. 1960`a yaklaşıldığında İngiliz ve İtalya Somalilileri birleşip tek devlet

²¹³ Samatar. a.g.e., s. 53

²¹⁴ İ. M. Lewis, "Pan-Africanism and Pan-Somalism", *The Journal of Modern African Studies*, c. 1, S. 2, 1963, s. 150

olmak için hareketlerini hızlandırdılar. 1958`de Somali Gençler Birliği ve Kuzey Somali`deki uzantıları olan Somali Ulusal Birliği Mogadiğu`da pan-Somalizm Kongresi`ni düzenleyerek, kuzey ve güney bölgelerinin tek devlet olacağına dair ilk sinyalleri verdiler. Nisan 1960`ta iki bölgenin liderleri açıkladıkları ilk resmi bildiri de, iki mıntıkanın birleşeceğini açıkladılar.²¹⁵

2. Somali`de Ortaya Çıkan Diğer Partiler

XIX. Yüzyılda, Emperyalist devletlerin işgali ile egemenliğini kaybeden Somali halkı, hiçbir zaman sömürgecilere boyun eğmemiş, daima onlara karşı direniş göstermiştir. Şeyh Mohamed Abdulle Hassan ve Şeyh Hassan Barsane gibi kahramanların yaptığı kurtuluş savaşları ile ülkede bulunan sömürgeciler hiçbir zaman rahat nefes alamamıştır. Somali`de, dini liderler Avrupalılara karşı uzun zaman direniş mücadelesi verdiler. Fakat Avrupa sömürgecileri uçaksavarlar gibi son model silahları kullanarak onların mücadelesini zayıflatmışlardır.

Somali Gençler Birliği tekrar bağımsızlıklarını barışçıl ve siyasi bir biçimde aramayı denemiş ve başarmıştır. Ülkenin farklı bölgelerinde, Somali Gençler Hareketi gibi milletin özgürlüğünü arayan birçok siyasi cemiyet ve örgüt ortaya çıkmıştır. İngiliz himayesi altındaki Kuzey Somali halkının sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmelerini sağlamak maksadı ile Somali Ulusal Topluluğu uzun zamandır faaliyet göstermekteydi.²¹⁶ Söz konusu örgüt 1951`de ismini Somali Ulusal Birliğine dönüştürerek, ülkenin egemenliği için mücadele edecek bir siyasi örgüte dönüştü. Onların en büyük hayâli, Bütün Somalilileri bağımsız tek bir yönetim altında birleştirmek, kabileciliği bitirmek, insanları sosyal, politik ve ekonomik olarak geliştirmektir.²¹⁷ Bu örgüt, Mogadiğu`da kurulan Somali Gençler Birliği ile aynı ideolojiye sahip olup onun Kuzey Somali`deki uzantısı idi. Aynı zamanda, İngilizlerin Etiyopya`ya devrettiği Havd ve Ogaden bölgelerinde Etiyopya`nın uyguladığı haksız vergi ve işgalden halkı kurtarmak için siyasi mücadele yürüten Somali Ulusal Cephesi 1954`te kurulmuştur.²¹⁸

²¹⁵ Samatar. a.g.e., s. 82

²¹⁶ Abdi İsmail Samatar, *The State and Rural Transformation in Northern Somaliland 1884-1986*, University of Wisconsin Press, USA: 1989, s. 77

²¹⁷ Salwe, a.g.e., s. 53

²¹⁸ Sawle, a.g.e., s. 54

Fransa sahillerinde (Cibuti), Mahamud Harbi liderliğinde Somalililer Somali Demokratik Birliği adı altında birleşip Fransızlardan istiklallerini istediler. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Cibuti ziyaretinde ona karşı protesto düzenleyerek bağımsızlıklarını talep ettiler. Fakat sömürgeci devlet, Somalililere saldırarak onlarca insanı öldürmüş ve beş binden fazla insanı zincire vurmuştur. Mahamud Harbi ve bazı arkadaşları 1957`de Fransa işkencesinden kaçarak Mogadişu`ya gelmişlerdi.²¹⁹ İşgalci ülkeler, Somali Gençler Birliği`nin faaliyetlerini ortadan kaldırmak için her türlü yolu deniyordu. Ayrıca yabancı koloniler para kullanarak bazı Somalilileri kullanıyordu. İtalyanlar, Mogadişu`da faaliyet gösteren Digil & Mirifli Partisini destekleyerek bu partiyi özgürlüklerini isteyen diğer Somalili gençlere karşı kullanmaktaydı²²⁰. Bunlar kolonilerin ülkede kalmaları için kampanyalar yapıyordu. Fakat insanlar onlara kulak vermeyerek, en büyük maddi ve manevi desteklerini Somali Gençler Birliğine vermekteydi. Somali Gençler Birliği dönemin iyi eğitim almış gençleri tarafından yönetiliyordu. Aynı ideolojiye sahip olan genç örgütler birleşerek tüm Somalilileri kapsayacak Büyük Somali Devleti`ni kurmak için aynı hedef için mücadele verdiler. İngiltere sömürgesi olan Kuzey Somali 26 Haziran 1960`ta bağımsızlığını kazanırken, İtalya`nın kolonisi olan Güney Somali ise aynı yılın 1 Temmuz`unda istiklalini elde edip aynı günde Kuzey Somali ile birleşmiş ve Somali Cumhuriyeti`ni kurmuşlardır.

²¹⁹ Samatar, a.g.e., s. 79

²²⁰ Farah, a.g.e., s. 1

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIKTAN GÜNÜMÜZE SOMALİ

A. SOMALİ CUMHURİYETİNİN KURULUŞU

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Somali'de istiklalini siyaset ve barış yoluyla arayan örgütler ve siyasi partiler ortaya çıkmıştır. Bu örgütler kitlelere hitap ederek halkı bağımsızlık fikri çerçevesinde uyandırmışlardır. İngiliz müstemlekesi olan Kuzey Somali'de 1930'lu yıllardan beri Somali Ulusal Topluluğu İngilizlere karşı siyasi mücadele yürütüyordu. Aynı şekilde İtalya sömürgesi altında olan güney bölgelerinde ise Somali Gençler Birliği 1943'ten itibaren bağımsızlığı kazanmak için siyasi faaliyetler yürütüyordu.

Somali'yi işgal eden emperyalist güçler ülkeyi beş ayrı bölgeye bölmüşlerdi ve bununla birlikte Somalililerin yeniden birleşip tek devlet kurmalarına da imkân vermiyorlardı. Batı Somali bölgesi Etiyopya'ya devredilirken diğer Somalilileri parçalayarak birtakım küçük ülkeler oluşturmak niyetindeydiler. Fakat farklı sömürgeler altında yaşayan Somalililer, bir Büyük Somali Devleti kurmak için mücadeleler veriyorlardı. Bu yüzden Kuzey ve Güney Somali iki farklı bölgede Avrupalı devletlerin egemenliği altında oldukları için bu iki bölgede muhtelif siyasi örgütler istiklal mücadeleleri veriyordu. İtalya Somali'sinde en büyük siyasi parti Somali Gençler Birliği iken kuzeyde Somali Ulusal Birliği faaliyet gösteriyordu. Somali'nin siyasi liderleri, 16-25 Nisan 1960 tarihinde millet ve vatani birleştirmek için Mogadişu'da bir araya gelmiş ve konuyu ele almışlardır. İki bölge bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra birleşecekleri hususunda muvafık olmuş ve şu bildiriye yayınlamışlardır:

- İngiltere müstemlekesi olan Kuzey Somali ve İtalya sömürgesi olan Güney Somali 1 Temmuz 1960'ta birleşip Somali Cumhuriyeti kurulacaktır.

- Yeni Devletin sistemi parlamenter sistem olacaktır.
- İki bölgenin meclisleri birleştirilecek ve Somali Cumhurbaşkanı seçilecektir.
- Mogadişu, Somali'nin başkenti olacaktır.
- Kurulacak ilk hükümet koalisyon hükümeti olacaktır.²²¹

Kuzey Somali, 1884'ten 1960'a kadar İngiliz müstemlekesi olmuştur. Somalililerin yaptığı uzun istiklal mücadelesi sonucunda 1960 yılında sömürgeciler Somalililere bağımsızlıklarını geri vermek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda İngiltere'nin Sömürgecilik Bakanı, Kuzey Somalililerin taleplerini kabul ettiğini ve 1960 yılında onlara bağımsızlıklarını vereceklerini resmen açıklamıştır.²²² Böylece Kuzey Somali 26 Haziran 1960'ta egemenliğini elde etmiştir.

Hargeysa'da düzenlenen bağımsızlık törenine Mogadişu'dan gelen Somali Gençler Birliği başkanı Aden Abdulle Osman ve arkadaşları başta olmak üzere binlerce insan katılmıştır. Bu törende Somali şairi Abdullah Sultan Timaade'nin, Somali Bayrağı ve ülkenin istiklali için söylediği şiir unutulmaz olmuştur. Bundan dört gün sonra yani 1 Temmuz'da İtalya müstemlekesi olan Güney Somali bağımsızlığını ilan etmiştir.²²³

1 Temmuz tarihi hem güney tarafın istiklalini kazandığı hem de iki bölgenin birleştiği ve Somali Cumhuriyeti'nin kurulduğu gündür. Bu yüzden istiklal gecesinde Mogadişu'da düzenlenen bağımsızlık ve birlik törenine sayısız insan iştirak etmiştir. Kuzey Somali'deki siyasi partiler Mohamed Haji İbrahim İgal liderliğinde buraya gelerek Somali Cumhuriyeti'ni kurmak için törende bulundular. Kutlamalar Mogadişu ile sınırlı değildi; bütün ülkede halk coşku içindeydi.

Ertesi gün, iki bölgeden seçilen bütün milletvekilleri bir araya getirilerek yeni Somali Meclisi kurulmuştur. Kuzeyden Meclise giren en büyük partiler Somali Ulusal Birliği ve Somali Birleşik Partisi iken, güneyden Somali Gençler Birliği, Digil & Mirifle partisi ve Büyük Somali Birliği girmiştir. Meclis resmi işlemlerine

²²¹ Mohoamed İbrahim Mohamed *Taariikda Soomalaiya: Dalkii Filka Weyna*, Mogadishu: 2000, s. 136-37

²²² Yunus, a.g.e., s. 189

²²³ İ. M. Lewis, *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History and Society*, Columbia University Press , İndia: 2008, s. 33

ivedilikle başlamış; ilk Somali Abdullah Jama Qalib'i de ilk meclis başkanı olarak seçilmiştir.²²⁴ Milletvekillerinin ilk görevi Kuzey ve Güney Somali'nin birleşmesini onaylayarak resmileştirmek olmuştur. Bu, Somalililerin uzun zamandır verdiği özgürlük mücadelesinin ilk meyvesi olmuştur. Kurtuluş ve istiklal mücadelesi veren Somalililer beş parçaya ayrılan bütün Somalilileri kapsayacak tek bir devlet kurmayı hedeflediyse de uluslararası güçler buna müsaade etmedi ve ancak iki bölgeyi birleştirebildiler. Fakat diğer bölgeleri ülkeye katmak yeni Devletin en büyük göreviydi.

Milletvekilleri, ülkenin yeni anayasası halk tarafından onaylanana kadar, Aden Abdulle Osman'ı ülkeyi yönetecek geçici Somali cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. Kendisi de bir yıl çalışacak olan hükûmeti kurmak üzere başbakanlık makamına kendi partisinden olan Abdirashid Ali Şarmarke'yi atamıştır. Yeni başbakan, partilerden oluşan yeni koalisyon hükûmetini kurmuş, bir yıl sonra, Haziran 1961'de de yeni cumhuriyetin ilk anayasası halka sunulmuştur. Bazı muhalif partiler karşı çıktılarsa da yapılan referandum sonucunda yeni anayasa seçmenler tarafından kabul görmüştür.²²⁵

Yeni anayasada Somali Cumhuriyeti kurulduktan sonra sınır dışında kalan ve diğer devletlerin hâkimiyeti altında bulunan Somali topraklarındaki egemenlik hakkının barışçıl yollarla aranması fikri ve bütün Somalilileri birleştirecek Büyük Somali İdeolojisi öngörülmüştür.²²⁶ Çünkü istiklalini kazanıp bu Devleti kuran sadece Kuzey ve Güney Somali bölgeleri idi. Bu yüzden sınır dışında kalan toprakların iadesi Devletin hedefi olmuştur.

Anayasanın onaylanmasıyla ülkenin yeni cumhurbaşkanının seçilmesi için işlemler başlamıştır. 123 milletvekilinden oluşan meclis, ülkeyi yönetecek olan yeni lideri seçecekti. Somali'de gerçekleşen bu ilk cumhurbaşkanlığı seçiminde Aden Adulle Osman ve Şeyh Ali Jimale olmak üzere sadece iki aday yarıştı. Her ikisi de Somali Gençler Birliği partisinden geliyorlarsa da, Şeyh Ali, parti içindeki muhalif milletvekillerinin lideri idi. Ayrıca mecliste bulunan Somali Ulusal Birliği ve Büyük

²²⁴ Abdi İsmail Samatar, *Africa's First Democrats*, s. 93

²²⁵ İ. M. Lewis, *Understanding Somalia and Somaliland*, s. 35

²²⁶ Mohamed Osman Omar, *The Road to Zero Somali's Self-Destruction*, Haan Associates London: 1992, s. 54

Somali Birliği partileri ona destek veriyordu. 6 Temmuz 1961'de gerçekleşen bu seçimin ilk turunda her iki aday eşit oy alınca birinci turda kimse kazanamamış, seçimin ikinci turunda tekrar kimse galip gelmeyince üçüncü ve son tura geçilmiştir. Adan Abdulle Osman, son turda 62 oy alarak Somali'nin ilk cumhurbaşkanı olmaya hak kazanmıştır.²²⁷ Yeni cumhurbaşkanı, Abdirashid Ali Sharmarke'yi başbakanlık görevine tekrar getirdi. Son yılda bu görevde bulunan Abdirashid yeni kabinesini oluşturmak için istişarelere başlamış ve uzun fikir alışverişleri sonucunda koalisyon hükümetini kurmuştur. Başbakan, dönemin en büyük siyasetçilerinden biri olan Mohamed İbrahi İgal, Şeyh Ali Jimali, Abdullahi İsse ve Abdulkadir Zoppo'yu hükümete almıştır.

Somali egemenliğini kazanmışsa da ülke uzun zamandır Avrupa müstemlekecilerinin elinde olduğu için yeni kurulan Somali Devleti'nin, ülkenin altı yapısını, ekonomisini ve eğitimini inşa etmesi ve güçlendirmesi gerekiyordu. Ayrıca halkın yüzde doksanının okumamış olması ayrı bir sıkıntı idi. Dolayısıyla yeni hükümeti zor bir dönem bekliyordu. Ayrıca bu yıllarda dünyada devam eden soğuk savaş, Somalililerin dış politikasını az da olsa etkilemiştir. Doğu ve Batı bloklarına katılmadan tarafsız bir siyaset takip eden Somali, yeni dostlar kazanmaya çalışıyordu. Aynı şekilde Abdirashid hükümeti orduya özen göstererek Somali ordusunu güçlendirmek yönünde politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda 1963 yılında Sovyetler Birliği ile askeri bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca onun döneminde ülkenin değişik bölgelerinde gereken devlet kurumları inşa ederek ülkenin altı yapısı güçlendirilmiştir.

Meclisin birinci döneminin bittiği 1964'te ülkede genel seçime gidilmiştir. Seçime yirmiden fazla parti katılma imkânı bulmuştur. İktidar partisi olan Somali Gençler Birliği oyların %51'ini alırken, Somali Ulusal Kongresi %20, Somali Demokratik Partisi ise %10 ile meclise girmiştir.²²⁸ Yeni dönemin başlamasıyla Somali cumhurbaşkanı bu kez başbakanlık görevini Abdurrezak Haji Huseen'a vermiştir.

²²⁷ Samatar, *Africa's First Democrats*, s. 104

²²⁸ Samatar, *Africa's First Democrats*, s. 124

Huseen, 1943 yılından beri Somali Gençler Birliği içinde aktif rol oynamış biri idi. Ayrıca son hükümette de içişleri bakanlığı görevinde bulunmuştur. Abdurezak'ın kurduğu ilk hükümet, meclisteki siyasi çekişmeler nedeniyle güvenoyu kazanamamıştır. Fakat sonrasında 27 Eylül 1964 tarihinde kurduğu yeni hükümet, meclisten güvenoyu almıştır.²²⁹ Yeni başbakan, milletvekillerinin önünde kendi programını sunarken Somalililerin birliği için çalışacağına, hâlâ diğer ülkelerin hâkimiyetinde yaşayan Somalililerin haklarını arayacağına, yolsuzluk ve rüşvete karşı savaşıacağına ve ekonomiyi güçlendirerek halkının refahını da yükselteceğine söz vermiştir.²³⁰

Abdurezak, 1964-1967 yılları arasında kamu hizmetlerini artırmıştır. Ayrıca halkına, ülkenin her köşesinde adaletli bir şekilde devlet hizmetlerinden yararlanma imkânı vermiştir. Söz verdiğı gibi ülkeyi zedeleyen yolsuzluğu en aza indirmiştir. Abdurezak, rüşvet ve adaletsizliğe karıştığını gördüğu kişileri memurluktan çıkarıyordu. Söz verdiğı gibi yolsuzluğa karşı mücadelesi kararlıkla yürütmüş ve kendi hükümetinde yer alan üç bakanı, rüşvet ve yolsuzluk nedeniyle görevden uzaklaştırmıştır.²³¹

Abdurezak Haji Huseen, başbakanlık döneminde kamu hizmetlerini tamamen siyasetten bağımsız bir hâle getirmeyi başarmıştır. Onun döneminde, ülkenin eğitimi, sivil hizmetleri ve dış siyaseti gelişmiş ve Somali, Afrika ülkelerinde en hızlı gelişen ülkelerden biri olmuştur. Dönemin batı ve doğu bloklarının hiçbirine katılmayarak orta yol bir politika izlmeyi tercih etmiştir. Somali İslâm dünyasında ve bölge siyasetinde önemli roller oynamıştır. 1966 yılında İslâm İşbirliği Teşkilatı'nın ilk kongresi Mogadişu'da düzenlenmiştir. Ayrıca Somali Devleti, Afrika'da müstemlekelere karşı mücadele veren örgütlere maddi ve manevi destekler vermeye başlamıştır.

²²⁹ Samatar, *Africa's First Democratic*, s. 144

²³⁰ Samatar, a.g.e., s. 144

²³¹ Samatar, a.g.e., s. 158

2. KUZEY VE GÜNEY SOMALİ'NİN BİRLEŞMESİ VE OLUMSUZ SONUÇLARI

Kuzey ve Güney Somali bölgeleri uzun zaman iki farklı sömürgecinin hâkimiyeti altında kalmıştır. İngiltere ve İtalya devletleri, bölgede kendi siyasetlerini, kültürlerini ve dillerini yaygınlaştırmak için asimilasyon politikası izlediler. Yönetim sistemleri farklı olan bu devletler ülkeden ayrıldıktan sonra Somalilileri olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Çünkü halk iki farklı devlet yapısına alışmış ve dolayısıyla bağımsızlıktan sonra yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Yeni Somali Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla bütün memurlar ve ordular birleştirildi. Bu yüzden ilk yıllarda halk arasındaki uyum (entegrasyon) kolay sağlanamadı. Bu bağlamda ortaya çıkan en büyük problem, devlet kurumlarında hangi dilin kullanılacağı olmuştur. Bütün halkın konuştuğu Somalice yazılı bir dil olmadığı için resmi dil olarak kullanılamıyordu. Bu yüzden resmi kurumlarda eski İngiltere sömürgesi olan Kuzey Somali'de İngilizce yaygın iken, güneyde İtalyanca kullanılıyordu.²³² İnsanlar bu dilleri konuşmadığı için ilk yıllarda hangi dilin kullanılacağına dair büyük sorun ve anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Somali Devleti, bu dil sorununu gidermek için Somalice'nin yazılması için gayret etmiş; fakat 1972'ye kadar bunu başaramamıştır.

Ülkenin başkentinin Mogadişu olmasıyla birlikte kuzey bölgelerdeki halkın başkent ile iletişimi oldukça azaldı. Zira şehirlerarası kara yolları iyi değildi ve çok zorluk çekiliyordu. Bundan dolayı Mogadişu ve Hargaysa arasındaki yol birkaç gün alıyordu. Bu da halk arasındaki ilişkilerin azalmasına neden oluyor ve onları olumsuz etkiliyordu.²³³

Aynı şekilde cumhuriyetin ilk yıllarında mahkemelerde büyük sorunlar yaşanıyordu. Kuzey Somali'de İngiltere kanunlarından ve Hindistan ceza kanunlarından yararlanılırken güney tarafında İtalya kanunları etkili idi.²³⁴ Bu da iki bölgenin birleşerek merkeze bağlı bir devlet olma süreci içerisinde mahkemelerde çelişkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı şekilde polis ve asker kuvvetleri iki ayrı devletten eğitim almış ve farklı prensiplere sahiplerdi. Bu da iki bölgenin

²³² Saadia Touval, *Somali Nationalism*, Harvard University Press, USA: 1963, s. 114

²³³ Mohamed Trunji, *Somalia The Untold History 1941-1969*, Looh Press, London: 2015, s. 387

²³⁴ Mahmud Yusuf Muse, *el-Kabile ve Eseruha fi-Siyaseti's-Somal fi'l-Fitre 1960-1997*, Hartum: 1999, s. 82

emniyet güçlerinin karıştırılarak birleştirilmesi sonucunda bu iki güç arasında uyum sağlanamayıp anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonrasında bu problem 1961’de Kuzey Somali bölgelerine mensup üst düzey askerlerin darbe girişiminde bulunmalarına yol açmıştır. Bunların çoğunun, iki bölgenin askerlerinin bir araya getirilmesinin ardından entegrasyon sağlanamadığı için Kuzey Somali’nin ayrı bir devlet olmasını istedikleri ortaya çıktı. Darbe girişimi kısa sürede püskürtülmüş ve bu işlere karışan bütün askerler mahkemeye çıkartılarak ceza evine gönderilmiştir.

3. SOMALİ VE ETİYOPYA ARASINDAKİ SINIR ÇATIŞMALARI

1960’ta Somali Cumhuriyeti kurulduktan sonra yeni Devletin en büyük hedefi hâlâ diğer devletlerin işgali altında yaşayan Somalililerin haklarını aramak ve onları ülkeye dâhil etmektir. Bu toprakların çoğu İngilizler tarafından Etiyopya ve Kenya’ya devredilmişti. Diğer Avrupalı sömürgeciler de İngiltere’nin izlediği siyaseti destekliyordu. Somali Devleti kayıp haklarını barışçıl yollarla aramaya devam etmiştir. Ancak Somalililerin bu arayışı, onların bütün Avrupalı devletlerle ilişkilerini olumsuz yönde etkiliyordu. Çünkü onlar, Afrikalılar için koydukları sınırların değiştirilmesini istemiyorlardı. Müstemlekecilerin Afrika’ya gelmelerinden istifade eden Etiyopya Devleti de yeni kurulan Somali Devleti’ni en büyük düşmanı olarak görüyordu. Etiyopya Devleti bölgede yeni Somali Devleti’nin kurulmasıyla işgal ettiği Batı Somali bölgesinde olağanüstü hal ilan etmiş ve halka yaptığı baskıları da artırmıştır. Somali Devleti, Ocak 1962’de Afrika liderlerin bir araya geldiği Logos kongresi’nde Afrikalılar arasında yaşanan sınır anlaşmazlıklarını dile getirmiştir.²³⁵

1963’te İngiltere, NFD (Northern Eastern Front District) bölgesinde yaşayan Somalililerin taleplerini reddederek onların Kenya’da kalmasına karar vermesiyle İngiltere ve Somali Devleti arasındaki ilişki gerilemiş, bu da Somali’nin, İngiltere Devleti ile olan ilişkilerini kesmesini yol açmıştır.²³⁶

²³⁵ Abdisalan M. İssa-Salwe, *The Collapse of Somali State: The Impact of Colonial legacy*, Haan Publishing, 1996, UK: s. 67

²³⁶ Mohamed Haji İbrahim İgal, ‘‘Somalia: Nomadic Individualism and the Rule of Law’’, *African Affairs*, c. 67, S. 268, 1968, s. 223-224

1963'ta Adisababa'da düzenlenen Afrika Birliği Örgütü'nün ilk toplantısında Somali ve Etiyopyalı liderler arasında gerçekleşen sınırla ilgili sert konuşmalar nedeniyle toplantıda gerilimli anlar yaşanmıştır. Son yıllarda güçlenen Somali Devleti'nin askerleri Kenya ve Etiyopya'ya büyük endişeler yaratmıştır. Somalilileri en büyük düşmanı olarak gören Etiyopya, Ocak 1964'te Somalililere büyük saldırılar düzenleyerek resmi olmayan sınırda şiddetli savaşlar başlatmıştır.

Etiyopya askerleri Hargeysa da dâhil olmak üzere bazı Somali şehirlerini bombalamışlardır.²³⁷ Somalililerin Etiyopya askerlerine karşılık vermesiyle savaş şiddetlendi. Üç ay devam eden savaş iki tarafa da büyük kayıplar verdirmiştir. Bölgede patlak veren bu savaş sonrasında Sudan cumhurbaşkanı İbrahim Aboud ve Afrika Birliği'nin arabuluculukları sayesinde ateşkes antlaşması yapılmıştır.²³⁸ Fakat ateşkesten sonra da iki ülke arasındaki sınır anlaşmazlığında kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Aynı yılda Etiyopya ve Kenya Somali'den gelecek her tehdide karşı birlikte askeri harekât yapacakları konusunda anlaşmışlardır. Aynı şekilde Kenya, İngiltere ile Bamburi Antlaşması'nı imzalamış, böylece İngilizler, Somali'den saldırı olursa gelirse yardıma geleceklerini beyan etmişlerdir.²³⁹ Afrika Boynuzu'nda yaşanan bu anlaşmazlık ve savaş krizlerinin müsebbibi İngiltere'dir. Çünkü İngiltere, Müslüman olan Somalililerin mıntıkadaki yegâne devlet olmalarını engellemek için onları parçalamış ve Somali'ye ait olan bazı bölgeleri komşu Hıristiyan ülkelerine vermiştir. Bu da mıntıkada bitmeyecek krizlerin yaşanmasına neden olmuştur.

4. ABDİRASHADİ ALİ SHARMARKE'NİN CUMHURBAŞKANI OLUŞU

1961'de ülkenin cumhurbaşkanlığına seçilen Adan Abdulle Osman'ın altı yıllık görev süresinin bitmesiyle, 1967'de ikinci başkanlık seçimi için partiler kampanyalar başlatmışlardır. Bu seçimde ikisi de aynı partiden gelen iki aday yarışmıştı. Adaylardan birisi görevde bulunan cumhurbaşkanı iken diğeri de eski başbakan Abdirashid Ali Şarmarke idi.

²³⁷ Trunji, a.g.e., s. 469

²³⁸ Abdullahi Yusuf Ahmed, *Halgan iyo Hagardaamo Taariikh Nololeed*, Scansom Publishers, Stockholm: 2012, s. 45, Trunji, a.g.e., s. 470

²³⁹ Trunji, a.g.e., s. 470

Seçimin ilk iki turunda kimse kazanamamış; son turda ise Adan Abdulle Osman 57 alırken, Abdirashid 63 oy alarak Somali'nin cumhurbaşkanı olmuştur.²⁴⁰ Eski cumhurbaşkanı Adan, seçim sonuçlarını kabul etmiş ve görevini terk etmiştir. Böylece Adan Abdulle Osman Afirka'da Demokratik seçimleri kabul eden Afrikalı lider olmuştur.

Abdirashid Ali Sharmarke, Mohamed Haji İbrahim İgal'ı yeni başbakan olarak atamıştır. İgal, başbakanlık döneminde Somali Devleti ile batı arasındaki ilişkileri yeniden güçlendirmiştir. Ayrıca Kenya ve Etiyopya'ya ziyaretler yaparak sınır anlaşmazlığını barışçıl yollarla çözmeye gayret etmiştir.

Yeni hükümet 1963'den beri Devletin diplomatik ilişkisinin bulunmadığı İngiltere ile arasındaki sorunu ortadan kaldırarak iki ülke arasındaki ilişkiyi yenilemiştir. Bu yıllarda Kuzey Somali bölgelerini şiddetli kuraklık çarpmıştır. Bu durumu yakından takip etmek için bölgeyi ziyaret eden Abdirashid Ali Sharmarke 15 Ekim 1969'da korumaları tarafından suikast yolu ile öldürülmüştür.

4. SİYAD BARRE YÖNETİMİNDE SOMALİ

Somali'de bağımsızlığın kazanıldığı tarihten 1969 yılına kadar yöneticiler demokratik yollarla yönetime gelmiştir. Sivil hükümetler halkın beklediği gibi olmasa da ülkenin ekonomi, eğitim ve siyaset bakımından geliştirilmesi için çaba göstermiştir. Siyasi partilerin artmasıyla, seçim dönemlerinde yaşanan problemler de artmıştır. Darbe olmadan önce 1968 yılında gerçekleşen son seçime 70'ten fazla siyasi parti katıldı. Seçim sırasında ortaya çıkan olaylarda 40'tan fazla insan hayatını kaybetti. Seçimlerdeki problemler ve İgal hükümetinin büyük Somali ideolojisini bırakarak Etiyopya ve Kenya ile ilişkilerini düzeltme yoluna giderek Kenya ile sınır anlaşması yapması, ordu dâhil olmak üzere birçok Somalilinin öfkesine yol açmıştır. Durum böyle iken, Somali Cumhurbaşkanı Abdirashid Ali Sharmarke Kuzey Somali'de bulunan Las Anod ziyaretinde 15 Ekim 1969'da kendi korumaları tarafından öldürülmüştür.

Meclis, ülkeyi ortaya çıkan bu kargaşadan kurtarmak için yeni cumhurbaşkanını seçme işlemlerini başlatmıştır. Bu doğrultuda milletvekilleri 21

²⁴⁰ Samatar, *Africa's First Democrats*, s. 182

Ekim günü sabah saatlerinde meclis binasına toplanacaklardı. Fakat aynı gün 21 Ekim saat 03.00’te askerler; bütün devlet kurumları, başbakan, bakanlar ve tüm siyasi liderleri tutuklayarak yönetime el koydu.²⁴¹ Yapılan darbe ile birlikte bütün siyasi partiler kapatıldı. Anayasa, meclis ve hükümet feshedilerek ülkeyi yönetecek olan ve üst düzey askerlerden oluşan bir konsey kuruldu. Tüm yasama ve yürütme güçleri Mohamed Siyad Barre liderliğindeki askerlerden oluşan ve yeni kurulan Yüce Devrim Komisyonu’na (YDK) devredilmiştir. 23 kişiden müteşekkil komisyonun üyelerinin çoğu üst düzey komutanlardan oluşuyordu.²⁴² Yönetimi ele alan askerler, Mohamed Siyad Barre’yi YDK başkanı ve Somali Cumhurbaşkanı olarak seçmişlerdir.

Bu komisyon; yargı, yasama ve yürütme olmak üzere bütün yetkileri bu elit grubun elinde toplamıştır. Yeni rejim, sivil devletleri yolsuzluk ve rüşvetle suçladı. YDK, ülkeyi gerileten kabilecilik, yolsuzluk, rüşvet ve adaletsizliği bitireceğine söz vermiştir. Dış siyaset ile ilgili de mevcut uluslararası anlaşmaların geçerli olacağını belirtmiştir. Somali Kurtuluş Hareketlerine destek vereceklerini ve büyük Somali ideolojisine sahip çıkıp Somalililerin birliğini arayacaklarını söylemişlerdir. Ayrıca yeni iktidar ülkenin adını “Somali Demokratik Cumhuriyeti” şeklinde değiştirmiştir.²⁴³ Bunlar ilk yıllarda kabilecilik ve yolsuzluğa karşı şiddetle savaşmışlardır. Somali milliyetçiliğini on plana çıkarmışlardır. Bu da halktan büyük destek bulmalarını sağlamıştır.

1963’ten itibaren Somali ve Sovyetler Birliği arasında birçok askeri antlaşmaların imzalanması, Somalili subay ve astsubayların Rusya’da askeri eğitim almasını sağlamıştır. Somali Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ülkenin askerlerin çoğu Sovyetler Birliği’ne eğitime gidiyor ve ordu içinde komünist düşünceler yayılıyordu. Bu yüzden, darbe gerçekleşikten sonra devrim yapan askerler Somali’yi tamamen doğu bloğuna çevirmişlerdir. Devrim lideri ve Somali Cumhurbaşkanı Mohamed Siyad Barre, 1970’te, askeri darbenin birinci yıl dönümünde, Somali’nin ideolojik

²⁴¹Albert P. Blaustein, Gisbert H. Flanz, *Constitutions of The Countries of the World: Somali Democratic Republic*, Oceana Publications INC., USA: 1981, s. 6, Lewis, *Modern History of Somalia*, s. 207

²⁴²Omar, *Somali past and present*, s. 159

²⁴³Helen Chapin Mertz, *Somali a Country study*, Federal Research Division, Library of Congress, USA: 1993, s. 37

olarak Sovyetler Birliği'ne bağlı bilimsel sosyalizmi benimsediğini resmen açıklamıştır.²⁴⁴

Yeni rejim Sovyetler Birliği, in ve Kuzey Kore gibi komünist ülkelerle ilişkilerini geliştirdi. Siyad Barre, yeni ideoloji ile birliğimizin güçlenmesi, kendine güven (self-reliance) ve kendi kendine yetinme (self-help) gibi sloganlarla insanları heyecanlandırarak ülkede yeni projelerine imza atmıştır. Ayrıca Yeni Sosyalist yönetim, ülkede bulunan fakat iktidar olamayan Somali Demokratik Birliği gibi sosyalist partiler ve kişileri yanına almıştır.²⁴⁵

Sosyalist devlet ülke çapında halkla ilişkiler ofisleri açarak sosyalist ideolojiyi yaymaya çalışmıştır. Bu kapsamda Mohamed Siyad Barre, Kuzey Kore ve in gibi birçok Sosyalist ülkelerde olduğu gibi kendisini kahraman, kurtarıcı ve Somali atası gibi göstermeye çalışmıştır. Kendi otoritesini ve yeni ideolojisini korumak için Ulusal Güvenlik Servisi (National Security Service) gibi yeni istihbarat teşkilatları kurmuştur.²⁴⁶ Aynı şekilde Yüce Devrim Komisyonu'nun 1970 yılında çıkardığı kanunla Ulusal Güvenlik Mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkeme, suç işleyenlerin yanı sıra devrime karşı gelenleri de yargılıyordu. Askeri rejim, insanların fazla tanımadığı komünist fikirler getirdiyse de ilk yıllarında ülkede yaptığı yeni projelerle halkın gönlünü kazanmıştır. Ayrıca Somalizmi n plana çıkartarak kabileciliğe dayalı sosyal yapıyı değiştirmeye gayret etmiştir. Bu da halk tarafından sevilmesine vesile olmuştur.

1970'li yıllarda Somali eğitim ve ekonomide çok hızlı bir şekilde gelişmiştir. lke genelinde Devletin getirdiği yeni projelerle okullar, yeni devlet kurumları, hastaneler ve yeni kara yolları yapılmıştır. Bu kalkınma projelerinin çoğu dış güçlerin yardımına ihtiyaç duyulmadan yeni rejimin getirdiği kendi kendine yetinme sloganı ve politikası çerçevesinde halk tarafından inşa edilmiştir. Devlet memurları, öğrenciler, polis ve halkın muhtelif statülere sahip her bir vatandaşı ücret karşılığı olmadan bu projelere dâhil olmuştur. Kısa sürede eğitime katılma fırsatı bulan öğrencilerin sayısı artmıştır. Bunun yanında Devletin idari kurumlarında istihdam edilecek insanlara eğitim verilen Somali Geliştirme ve İdare Enstitüsü

²⁴⁴ Lewis, *Understanding Somalia and Somaliland*, s. 39

²⁴⁵ Salwe, a.g.e., s. 73

²⁴⁶ Mertz a.g.e., s. 52

kurulmuştur.²⁴⁷ Aynı şekilde Siyad Barre iktidara gelmeden önce subay ve astsubayların yetiştirildiği askeri okullar pek fazla değildi. Kendisi geldikten sonra bu ihtiyaçları gidermek için Halane Hava Okulu ve Jaalle Siyaad Askeri Akademisi'ni kurulmuştur.

Devrim lideri ve Somali Cumhurbaşkanı Siyad Barre'nin Somali'ye kazandırdığı en büyük şey ise Somali dilinin alfabetini oluşturmak oldu. Ondan önce Somalice sadece konuşulan bir dil idi. Devlet ofislerinde İtalyanca, İngilizce ve Arapça kullanılıyordu. Aynı şekilde okullarda da farklı dillerde eğitim veriliyordu. Bu da insanları olumsuz yönde etkilemekteydi. 1960'tan itibaren iktidara gelen devletler bu dil sorunu çözmek istemiş fakat bir türlü başaramamışlardı. Uzun bir dönemde alfabe seçimi konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Fakat Siyad Barre iktidara geldikten sonra 1972'de Somali alfabetini oluşturarak Somali dilinin yazıda da kullanılmasını sağlamıştır.²⁴⁸ Rejim dünyanın birçok ülkesinde kullanılan Latin alfabetini uygun görmüştür. İlk altı ayda bütün devlet memurlarına öğretilmiş, daha sonra 1973'te yeni alfabenin ülkede yaygınlaştırılması için tüm okullar kapatılmış ve büyük bir kampanya çerçevesinde bütün öğretmen ve öğrenciler köylere dağılmışlardır. Bir yıl süren kampanya sonucunda Somalice yurt çapında yaygınlık kazanmıştır. Aynı yılda devlet kurumlarında bütün sömürgeci diller yasaklanmış, ülkenin resmi dili ve eğitim dili Somalice olmuştur.

Somali Devleti'nin Bilimsel Sosyalizm fikrini beğenmesiyle ülkede yatırım yapan bazı yabancı şirketler devletleştirildi. Bu firmalar çoğu ülkeyi sömüren İtalya ve İngilizlerin elinde idi. Bununla birlikte ekonomiyi geliştirmek için tarıma yatırımlar yapılmıştır. Aynı şekilde hayvancılıkla uğraşan insanlar da tarıma teşvik edilmiştir. Bu doğrultuda binlerce insan verimli ve tarıma uygun olan Güney Somali bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Siyad Bare Mogadişu'da büyük sanayi bölgesi oluşturarak sanayiye önem vermiştir. Ayrıca ülkenin değişik sektörlerini geliştirmek için 1974'te beş yıllık geliştirme projesi uygulanmıştır.

Somali 1970'li yıllarda dünyada ve bölgede etkili bir ülke haline gelmiştir. 1972 yılında Tanzanya ve Uganda arasında yaşanan anlaşmazlığı çözmeye

²⁴⁷ Lewis, *Modern History of Somalia*, s. 212

²⁴⁸ Salwe, a.g.e., s. 72

başarmıştır. Ayrıca Portekiz sömürgesi altında yaşayan Angola ve Mozambik gibi bazı Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olmuştur. Aynı yıllarda 1974'te Siyad Barre'nin davetiyle bütün Afrika devlet başkanları Afrika Birliği'nin yıllık toplantısı için Mogadişu'da bir araya gelmişlerdir. Somali, etkisini sadece Afrika'da değil, aynı zamanda Arap Birliği'ne katılarak Orta Doğu'da da güçlendirmiştir. Böylece Somali, Arap Birliği'ne üye olan Arapça konuşmayan tek ülke oldu. Son yıllarda ekonomik ve askeri alanda güçlenen Somali, Ogaden bölgesinde ortaya çıkan sorunları dolayısıyla Etiyopya ile karşı karşıya gelmiştir. Etiyopya'nın işgal ettiği bu bölgede yaşayan Somalilere yönelik Etiyopya Devleti tarafından yapılan katliamların artmasıyla Somali Devleti duruma müdahil olmak zorunda kalmıştır. İki ülke arasında yaşanan gerilim 1977 yılında bölgede en şiddetli savaşların cereyan etmesine neden olmuştur.

6. OGADEN SAVAŞI VE SONUÇLARI

Ogaden Savaşı 1977-1978 yıllarında Somali ve Etiyopya arasında yaşanan, Sovyetler Birliği'nin Etiyopya yanlısı olarak savaşa katılmasıyla Somali'nin yenilmesi ve askeri birliklerini bölgeden geri çekmesiyle sonuçlanan maliyeti yüksek bir savaş olmuştur. Bu savaş yakın tarihte Afrika Boynuzu'nda gerçekleşen en şiddetli savaş idi. Bölgede uzun tarihten beri Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında dine dayalı savaşlar yaşanıyordu. XIX. yüzyılda Avrupalı sömürgeciler bölgeye geldikten sonra Etiyopya'ya destek vererek Oromo, Harar ve Ogaden (Batı Somali) Bölgesi'ni işgal etmesini sağladılar. Bu tarihten önce Etiyopya (Habeşistan) Krallığı sadece Etiyopya'nın dağlık bölgesinde idi. Fakat Doğu Afrika'da bulunan tek Hıristiyan krallığı olmasından dolayı Avrupalıların sempatisini kazanmış ve sınırlarını genişletmesi için gereken destekleri vermişlerdir.

Etiyopya'nın bu bölgeleri işgal ettiği tarihten itibaren Somalililer katliamlara ve bitmek bilmeyen işkencelere maruz kalmışlardır. İşgalin başlangıcından beri yerli halkın Etiyopya'ya karşı yürüttüğü kurtuluş savaşları devam ediyordu. Bunun en belirgin örneği 1895-1920 yıllarında İngiliz ve Etiyopya sömürgecilerine karşı direnen Mohamed Abdullah Hassan'dır. 1960'ta Somali Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasıyla

dış politikasını hâlâ sömürgecilerin idaresi altında bulunan üç Somali bölgesini kendi topraklarına katarak genişleme siyaseti üzerine bina etmiştir. Bu bağlamda 1961'de halkın oylamasıyla kabul edilen Somali Cumhuriyeti'nin anayasasına kayıp Somali topraklarının alınması ve bütün Somalililerin birleştirilmesini öngören bir madde konulmuştur. Yeni Somali Devleti'nin dünya devletleri arasına katılması Etiyopya'yı endişelendirmiş, bu da Ogaden bölgesinde yaşayan halka düzenli olarak uyguladığı zulüm ve baskıların artmasına sebep olmuştur.

Somali'de 1960'tan 1969'a kadar iktidarda bulunan sivil hükümetler, kayıp toprakları barışçıl yollarla aramıştır. Fakat bu, orduda bulunan üst düzey askerleri rahatsız ediyordu. Hükümet, söz konusu topraklar ile ilgili bir türlü tatmin edici sonuç elde edemeyince bu, askerlerin darbe yapmalarını hızlandırmıştır.

1969'da askeri darbe ile iktidarı ele geçiren Mohamed Siyad Barre Somalilileri tek bir bayrak altında toplamayı amaçlayan Büyük Somali politikasına daha önceki sivil hükümetlerden daha yoğun bir şekilde ağırlık vereceğini açıklamıştır. Siyad Barre'nin yönetime gelmesiyle Afrika Boynuzu'nda yaşanan sıcak gelişmeler artmıştır. Ayrıca Etiyopya'da askeri darbe yaşanması ve rejim değişikliğinin gerçekleşmesiyle bölgedeki kriz daha da büyümüştür.

Somali Devleti, sınır anlaşmazlığı yaşadığı komşu ülkelerden, kültür, din ve soy birliği içinde olduğu Somalililerin barışçıl şekilde kendilerine iade edilmesini talep etmiştir. Aynı şekilde Somali, durumu Afrika Birliği'ne taşıyarak krizin çözülmesini istemiştir. Bu dönemde Ogaden bölgesinde yaşayan Somali kabileleri, Batı Somali Kurtuluş Cephesi (Western Somali Liberation Front) adı altında birleşerek uzun zamandır kurtuluş savaşları yapıyordu. Siyad Barre barışçıl yollarla bir sonuç elde

edememiş; dolayısıyla bölgede istiklal mücadelesi veren bu hareketlere verdiği destekleri artırmıştır.²⁴⁹

Sovyetler Birliği, Afrika Boynuzu'nda büyüyen bu gerginliği istemiyorlardı. Çünkü bu iki ülke de Sosyalist devletler idi ve Sovyetlerin Afrika'daki en büyük ortaklarıydı. Aslında Sovyetler, bölgede Somali, Etiyopya ve Güney Yemen'in dâhil olacağı ortak bir Sosyalist Federal Devlet kurmak niyetindeydi. Küba devlet başkanı Fidel Castro ve Sovyetler Birliği'nin dışişleri bakanı, Mart 1977'de Somali Cumhurbaşkanı Siyad Barre'yi bu konuda ikna etmek için Mogadişu'ya ziyarette bulundular.²⁵⁰ Bu plan diğer devletler tarafından onaylandıysa da Somali'nin Ogaden konusunun ilk önce çözülmesi gerektiği noktasında ısrar etmesi sebebiyle plan sonuçsuz kalmıştır. Bu fikrin devam etmemesi, Somali ve Sovyetler Birliği arasındaki güven bağı etkilemiştir. Bundan sonra Sovyetler, Somali ile ilişkilerini azaltarak Etiyopya tarafına eğilmiştir. Ayrıca Sovyetler, 1977'de Moskova'dan Somali'ye gönderilmesi planlanan silah ve mühimmatları da iptal etmiş, bu da iki eski müttefik arasındaki güvensizliği büyütüştür. Bu yıllarda Ogaden bölgesine bakarsak, Somali Devleti'nin desteklediği Batı Somali Kurtuluş Cephesi ile Etiyopya Devleti arasındaki savaşın derinleştiği, bölgedeki Somalilerin Etiyopya'dan kurtarıldığı ve önemli şehirlerin Somali cephesinin eline geçtiği bir dönem olduğunu görürüz.

Somali Devleti, 1977 yılının temmuz ayında Ogaden bölgesinde devam eden savaşa katıldığını resmen açıklamıştır. Somali ordusu en büyük taarruzlarını Hargaysa ve Dollow şehirlerinden başlatarak hızlı bir şekilde Etiyopya'nın içine ilerlermiştir. Somali Devleti, savaşa dâhil olduktan kısa bir süre sonra Jigjiga, Godey, Dhagahbuur ve Diridava gibi bölgedeki en önemli şehirleri kendi kontrolü altına almıştır.²⁵¹ İki ülke de sosyalist olmasına rağmen Sovyetler, Etiyopya tarafını seçmişlerdir. Bunun

²⁴⁹ Donan R. Jackson, *Jimmy Carter and Horn of Africa: Gold War Policy in Ethiopia and Somalia*, McFarland & Company, USA: 2007, s. 73

²⁵⁰ Lewis, *Modern History of Somalia*, bkz, s. 232-33

²⁵¹ Salwe, a.g.e., s. 85

üzerine Somali Devleti, Sovyetlerle olan ilişkilerini askıya almıştır. 13 Kasım 1977'de konuyla ilgili açıklama yapan Somali Enformasyon Bakanı, Somali-Sovyet Dostluk Antlaşması'nın feshedildiğini ve ülkede bulunan bütün Sovyet vatandaşlarının sınır dışı edileceğini açıklamıştır.²⁵²

Somali, Etiyopya askerlerini yenerek hedefine ulaşmış ve bütün Batı Somali bölgesi'ni almıştır. Fakat zafer kutlayışı uzun sürmedi. Sovyetler Birliği, Etiyopya'nın yanında tavır alarak 1978 yılının ocak ayında resmen savaşa katılmıştır. Sovyetler Birliği başta olmak üzere Libya ve Kuba gibi Sosyalist ülkeler de, Etiyopya'ya yardım edecek olan askeri birlikler göndermişlerdir. Kuba, Somali'ye karşı savaştan önce 11 bin asker bölgeye sevk etmiş, Sovyetlerin son model savaş uçakları da bizzat muharebeye katılarak Somali'nin bölgedeki tüm güzergâhını bombalamıştır. Ayrıca Sovyetlerin Etiyopya'ya verdiği askeri yardımın bir milyardan fazla olduğu dikkate alındığında bu savaşın ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Sovyetlerin gönderdiği bu askerler ve üst düzey danışmanlar yardımıyla Etiyopya tekrar kendini toparlamış ve kaybettiği bölgeleri geri almıştır. Sovyetlerin son anda gerçekleşen bu müdahalesiyle Somali bölgeden geri çıkmak zorunda kalmıştır. Somali Devleti, askerlerini 4 Mart 1978'de Etiyopya'dan resmen geri çekmiştir.²⁵³

Somali'nin savaştan son anda yenik olarak çıkması, Ogaden bölgesinden bir milyondan fazla Somalili mültecinin Somali'ye akın etmesine yol açmıştır. Bütün ekonomisini savaşa harcayan Somali Devleti bu mültecilerle baş edememiş ve BM'den yardım istemiştir. Ayrıca savaştan yenik ayrılmalarıyla moral bozukluğuna uğrayan Somali askerleri kendi içlerinde güvensizlik yaşamış ve bu başarısızlıktan cumhurbaşkanını sorumlu tutmuşlardır. Savaştan kısa süre sonra bazı üst düzey Somali komutanları darbe girişimde bulunmuş fakat başarılı olamamışlardır. Böylece 1980'den sonra Somali Cumhurbaşkanı Mohamed Siyad Barre'e

²⁵² Bilge Şahin, *Somali'de Devletsizlik Deneyimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara: 2013, s. 74

²⁵³ Brian William Chorley, *The Territorial Sovereignty and the Problem of Weak States since 1945*, yayımlanmamış Doktora Tezi, The Ohio State University, USA: 2014, s. 206

karşı muhalif olan siyasetçiler ve üst düzey askerlerin sayısı gitgide artmıştır.

7. SOMALİ'DE İÇ SAVAŞA DOĞRU

Somali'nin Ogaden Savaşı'nda yenik düşmesi, 1969'dan beri ülkeyi tek başına yöneten Siyad Barre için bir kırılma noktası olmuştur. Halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap veremeyen rejimin, Ogaden Savaşı'nın kazanılmaması sonucunda toplum ile irtibatı kopmuştur. Siyad Barre yönetimine karşı ilk cephe örgütlenmesi General Abdullah Yusuf Ahmed tarafından 1979 yılında başlatılmıştır. Kendisi ilk önce darbe girişiminde bulunarak yönetime el koymak istemiş fakat başarısız olduktan sonra komşu ülkelere kaçıp Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi'ni (SSDF) kurmuştur.²⁵⁴ Bu cephe, Etiyopya'nın desteğiyle sınırda rejime karşı faaliyetler başlatmıştır. Birkaç yıl sonra, eski İngiltere sömürgesi olan kuzey bölgelerinde ağırlıklı olarak faaliyet gösteren Somali Ulusal Hareketi (SNM) Londra'da kurulmuştur.²⁵⁵

Siyad Barre bu hareketleri bastırmaya yönelik şiddetli politikalara başvurmuşsa da rejime karşı eleştiriler oldukça çoğalmış ve halk cephelere verdiği desteği ziyadesiyle artırmıştır. Bunun sonucunda 1989'a doğru gelinirken Kuzey Somali'de Siyad Barre rejimi ve muhalif cepheler arasında şiddetli çatışmalar gerçekleşmiş ve iktidara karşı ortaya çıkan cepheler çoğalmıştır.

1989'da Roma'da buluşan Güney Somali'de yaşayan kabilelere mensup siyasi ve üst düzey askerler, Siyad Barre rejimine karşı savaşacak Birleşik Somali Kongresi'ni (USC) kurmuşlardır.²⁵⁶ Bu grup muhalif cephelerin en güçlü ordusunu toplayarak Etiyopya sınırından savaş başlatmış ve kısa süre içinde birçok bölgeyi kendi denetimi altına almıştır. 1990'a gelindiğinde, muhalif cephelerin gücü ve kontrol ettikleri bölgelerin

²⁵⁴ Abdurahman Abdullahi, *Tribalism, Nationalism and İslam: The Crisis of Political Loyalty in Somalia*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, McGill University, Montreal: 1992, s. 84

²⁵⁵ Abdullahi, s. 85

²⁵⁶ Abdisalan Sheikh, Hassan, *Taariikhda Soomaaliya iyo Tartanka Qabiilka*, Liino Typesetters LTD, Nairobi, 2004, s. 72,

oranı artmıştı. Son yıllarda rejimden kaçıp cephelere katılan üst düzey asker ve siyasetçiler çoğalmıştı. Bu da onların daha güçlü olmalarını sağlamıştır. Bütün bu cepheler Etiyopya ve bazı Avrupalı devletler tarafından finans ediliyordu.

Ogaden Savaşı'ndaki yenilgisi dolayısıyla ekonomik kriz içine giren rejim, muhaliflerin yaptığı saldırılarla baş edemiyordu. 1991'de muhalif cepheler başkent Mogadişu'yu ele geçirerek Siyad Barre'yi iktidardan uzaklaştırmışlardır.²⁵⁷ Böylece 21 yıldır devam eden diktatörlük yönetimine son verilmiştir.

Ancak muhalif grupların ortak hedefi ve siyaseti olmadığı için boşalan otoriteyi dolduramadılar. Ayrıca bu gruplar kendi aralarında siyasette anlaşamadığı için birbirlerine karşı mücadele etmeye başladılar ve ülkeyi iç savaşa sürüklediler.

1991'de Siyad Barre hükümeti yıkıldı. Fakat birleşemeyen muhalif cepheler arasında şiddetli savaşlar başladı. Bunun neticesinde milyonlarca Somalili, Kenya, Yemen ve Avrupa ülkelerine kaçmıştır. Mogadişu'da başlayan savaşlar diğer bölgelere de yayılmıştır. İlk başta muhalif cepheler arasında olan savaş kabile savaşlarına dönüşmüş ve bu savaşlar 2000 yılına kadar devam etmiştir. Ayrıca ülkede bu süreçte, yani 1991'den 2000'e kadar merkezi bir devlet kurulamadı. Bu karışıklardan faydalanan el-Kaide gibi terör örgütleri de kendilerine zemin bulmuşlardır. 2000 yılında Cibuti'de BM ve uluslararası aktörler desteğiyle uzun yıllar sonra ilk Somali geçiş hükümeti kurulmuştur.

²⁵⁷ Hassan, a.g.e., s. 75

SONUÇ

Bu çalışmada Somali halkının sömürgeciler karşısındaki bağımsızlık mücadeleleri(1895-1960) adı altında Avrupalı sömürgecilerin Somali'yi işgal etmesi ve bunu hiçbir şekilde kabul etmeyen Somalililerin emperyalist güçlere karşı özgürlük mücadelelerinin anlatılması amaçlanmıştır. 1890'dan sonra sömürgecilere karşı direnen kurtuluş hareketleri ve siyasi örgütler ortaya çıkmıştır..

1869'da Süveyş kanalının açılmasıyla Kızıldeniz ve Aden Körfez'i, doğu ve batı arasındaki ticaret için önemli bir geçiş yolu olmuştur. Burayı kontrol etmek için rekabet içinde olan Avrupalı Devletler Afrika Boyunuzu'ndaki faaliyetlerini artmışlardır. Bu bağlamda İngiltere, Kuzey Somali bölgelerini işgal ederek buradan Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ni kontrol etmek istedi. Sahilde bulunan Berbere Limanı'nı merkezi yapan İngilizler ülkedeki sömürgecilik ve misyonerlik faaliyetlerini buradan yönetmiştir. Afrika sömürgeciliğinde İngiltere'nin en büyük rakibi olan Fransa, Cibuti sahillerine yerleşmiştir. İtalya ise Benadir sahillerinde kendi sömürgesini kurmuştur. Afrika paylaşımında yer alan tek Afrika ülkesi olan Etiyopya ise İngiltere'nin desteğiyle Batı Somali (Ogaden) bölgesi'ni işgal etmiştir. Böylece Somali; beş bölgeye ayrılarak dört ülke tarafından işgal edilen tek Afrika ülkesi olmuştur.

Sömürgeci devletlerin ülkede yaptığı insanlık dışı faaliyetlere tahammül edemeyen Somalililer onlara karşı direnişe başladılar. Şeyh Mohammed Abdullah Hassan kurduğu direniş hareketi ile İngiltere, İtalya ve Etiyopya'ya karşı uzun süre mücadele vermiştir. Bu hareket, İngilizleri Somali'nin iç bölgelerinden arındırarak kendi kontrolü altına almıştır. Aynı şekilde Güney Somali'de Şeyh Hassan Barsane din âlimlerinin önderliğinde İtalyanlara karşı direnmişlerdir.

Somalililer İkinci Dünya Savaşı sonrasında Somali Gençler Birliği ve Somali Ulusal Birliği gibi örgüt ve siyasi partiler kurup, istiklal mücadelelerini barışçıl ve siyasi yollarla aramaya başladılar. Bu örgütler bütün ülkede şubeler açarak halktan

büyük destek bulmuşlardır. Somali Gençler Birliği farklı sömürgeci devletler altında olan bütün Somalililerin arasında Pan-Somalism ideolojisini yayarak tüm Somalilileri birleştirecek Büyük Somali Devleti`ni kurmayı hedeflediler. Ancak yapılan mücadelelere rağmen 1960`ta İngiltere Somali`si olan Kuzey ve İtalya Somali`si olan Güney Somali bölgeleri bağımsızlığına kavuştu. İki ayrı devlet olarak istiklali verilen bu iki bölge birleşerek Somali Cumhuriyeti oldular. Sınır dışında kalan diğer Somali bölgelerini arayarak Büyük Somali Devleti`ni kurmak yeni devletin hedefi olmuştur.

KAYNAKÇA

- ABDULLAHİ Abdurahman, *Tribalism, Nationalism and İslâm: The Crisis of Political Loyalty in Somalia*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, McGill University, Montreal, 1992.
- AGLİON Raoul, “French Colonial Policy”, *World Affairs*, c.107, S. 2, 1944, ss. 78-81.
- AHMED Yusuf Ahmed, *Halgan iyo Hagardaamo Taariikh Nololeed*, Scansom Publishers, Stockholm: 2012.
- AHMED, Christine Choi, “God, Anti Colonialism & Drums: Sheikh Uways and Uwaysiyya”, *Ufhamu: Journal of African studies*, 1989, c. 17(2) University Of California, ss. 96-117.
- AKALIN Durmuş, “Somali`de Berbera Limanı ve Osmanlı Devleti`nin Bölge Üzerindeki İddiaları (1839-1894)”, *Tarih İncelemeler Dergisi*, c. 29, S. 1, 2014, ss. 1-35.
- ALİ İbrahim, *The Origin and history of the Somali people*, Punite Books, Cardiff: 1993.
- ARNOLD, Thomas Walker, *The Preaching of Islam*, 2. bsk, Constable & Company Ltd, London: 1913.
- AW-ADAN Cabdi Jamac, *Waayahii Soomaaliya: Bogag Ka mid ah Tarikhda Soomaaliyeed*, colombus: 2004.
- BAZİNE, Abdullahi Salim, *İntişâru`l-İslâm fi İfrikiyye Cunûbi`s-Sahra*, Dârul-Kütüb-i el-Vataniye Bingâzî: 2010.
- BOAHEN, A. Adu, *General History Of Africa VI Africa Under Colonia Domination 1880-1935*, University California Press, USA: 1985.
- BLAUSTEİN Albert P., Gisbert H. Flanz, *Constitutions of The Countries of the World: Somali Democratic Republic*, Oceana Publications INC., USA: 1981.
- BRİDGES Roy, “The Visit of Frederick Forbes to Somali Coast”, *The International journal of African Historical Studies*, c. XIX, S. 4, 1986, ss. 679-691.
- CANNON Katie Genva, “Cristian Imperialism and the Transatlantic Slave Trade”, *Journal of Feminist Studies In Religion*, c. XIV, S. I, 2008, ss. 127-134.
- CIİSE Aw Jamac Cumar, *Taariikhdiı Daraawiishta*, Akadimiyada Dhaqanka, Mogadishu: 1976.

- CHİTTİCK, Neville, “Medieval Mogadishu”, *Studies in History, Trade and Society on the Eastern Coast of Africa*, 1982, Frobenius-Institute, ss. 45-62
- CHORLEY Brian William, *The Territorial Sovereignty and the Problem of Weak States since 1945*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Ohio State University, USA: 2014.
- EL-EYDURUSİ, Eydurus bin Şerif, *Buğyetü'l-Âmâl fi-Târihi's-Somal*, Al-Salam Press, Mogadishu: 1952.
- ELFASİ, M. *General History of Africa III Africa from Seventh Century to the Eleventh Century*, University of California Press, USA: 1988.
- ERDOĞAN Uygur, Fatma Uygur, “Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine bir Araştırma”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 17, S. 3, 2013, ss. 273-286.
- EL-FEYTURİ, Atiye Mehzum, *Dirâsât fi-Târih-Şarki-İfrikiiyye ve Cunûbi's-Sahra*, 1. bsk, Daru'l-Kütüb el-Vataniye, Bingâzi: 1998.
- FERRO Marc, *Sömürgecilik Tarihi, Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, çev. MunaCedden, İmge Kitabevi yay. 1. bsk., İstanbul: 2002.
- GASSANELLİ Lee, “Writing Local Somali History İn The Travel Narrative Of Charles Guillain (1846-48)”, *Journal Of African Cultural Studies*, c. 18, S. 1, 2006, ss. 57-71.
- GASTAGNO Margaret, *Historical Dictionary of Somalia*, the Scarecrow Press, USA: 1975.
- GESHEKTER Charles L., “Ant-Colonialism and Anti Class Formation: The Eastern Horn of Africa before 1950”, *The International Journal of African Historical Studies*, c. 18, S. 1, 1985, ss. 1-32.
- GEYS, Fethi, *El-İslâm ve'l-Habeşe Abra't-Târih*, Mektebetü'n-Nehze el-Mısıriyye Neşriyâti, Kahire: 1998.
- GODSALL Jon, R., “Richard Burton’s Somali Expedition, 1854-55”, *Journal of Royal Asiatic Society*, c. XI, S. 3, 2001, ss. 135-173.
- HADDEN Roberto Lee, *The Geology of Somalia: a Selected Bibliography of Somalian Geology, Geography and Earth Science*, US Army Corps of Engineers, Virginia: 2007.
- HACCAC, Mohamed Ferid Sayid, *Safahât min Târihi's-Somal*, Dâru'l-Ma'arif, Kahire: 1983.
- HAJİ MUKHTAR, Mohamed, *Historical Dictionary of Somalia*, the Scarecrow Press, USA: 2003.

- EL-HAMEVÎ, Yakut, *Mucemü'l-Büldân*, c. III, Dâr Sedar, Beyrut: 1977.
- HASSAN Abdisalan Sheikh, *Taariikhda Soomaaliya iyo Tartanka Qabiilka*, Liino Typesetters LTD, Nairobi: 2004.
- HEES Robert L., The “Mad Mullah and Northern Somalia”, *The Journal of African History*, c. 5, S. 3, 1964, ss. 415-433.
- HERSÎ, Ali Abdirahman, *The Arab Factor in Somali History*, University Of California, Los Angeles: 1977.
- HISKETT, Mervyn, *The Course of İslâm in Africa*, Edinburgh University Press, Edinburgh: 1994.
- İBN-İ BATUTA, *Rihletü İbn-i Batuta*, c. I, 1.bsk, Dâru'l-İhya-i ÜLûm, Beyrut: 1986.
- İBN-İ HİŞAM, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2. bsk, c. I, Darü-l-Kütüb el-Arabî, Beyrut: 1990.
- İBRAHİM Abdullah Abdirizak, *el-Müslimun ve el-İsti`mar`l-Avrubî li-İfrikiyâ*, Alam`l-Marife, Kahire: 1989.
- İGAL Mohamed Haji İbrahim, “Somalia: Nomadic Individualism and the Rule of Law”, *African Affairs*, c. 67, S. 268, London: 1968, ss. 223-224.
- İLMÎ Ahmed Ali, *The History of Social Movements in Somalia through the Eyes of Our Elders within Diasporic Context*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Toronto, Toronto: 2014.
- JAAMAC, Faarax Maxamed, *Garbaduubkii Gumeysiga*, Wasaarada Hidaha iyo Tacliinta Sare, Mogadishu: 1978.
- JACKSON Donan R., *Jimmy Carter and Horn of Africa: Gold War Policy in Ethiopia and Somalia*, McFarland&Company, USA: 2007.
- KALTİE J. Scott, *The Partition of Africa*, 2. bsk, Edward Stanford, London: 1895.
- KAVAS Ahmet, *Osmanlı-Afrika İlişkileri*, Kitabevi yayınları, İstanbul: 2011.
- KAVAS Ahmet, “Sömürgecilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: İslâm Araştırmalar Merkezi (İSAM), 2009, c. 37, ss. 394-397.
- KHAPOYA Vincent B., *The African Experience*, 4.bsk, Routledge, USA: 2016.
- LEWIS, İ. M., *Modern History of Somalia: Nation & State in the Horn of Africa*, Westview press, USA: 1988.
- Peoples of the Horn of Africa: Somali, Afar and the Saho*, Haan Associates, London: 1994

- *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History and Society*, Columbia University Press, India: 2008.
- Pan-Africanism and Pan-Somalism”, *The Journal of Modern African Studies*, c. 1, S. 2, 1963, ss. 147-161
- “The New East African Republic of Somalia”, *The World Today*, c. 16, S. 7, 1960, ss. 287-296.
- LULİNG Virginia, *The Social structure of Southern Somali Tribes*, Doktora Tezi University of London: 1971.
- MARTİNO Revigilo Della, Martino, *The United Nations İtaly And Somali Relation 1948-1969*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Utrecht University, 2014.
- MERTZ Helen Chapin, *Somali A Country Study*, Federal Research Division, Library of Congress, USA: 1993.
- MOHAMED Mohamed İbrahim, *Taariikda Soomaaliya: Dalkii Filka Weynaa ee Punt*, Mogadishu: 2002, s. 65.
- MOHAMED, Abdulbasit Şeyh İbrahim, *ed-Da`vetü`l-İslâmiye ile`s-Somal* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), al-Madinah İnternational University, Malesia: 2014.
- MUSE Mahmud Yusuf, *el-Kabile ve Eseruha fi-Siyaseti`s-Somal fi`l-Fitre 1960-1997*, Hartum: 1999.
- EN-NUKİRİ, Mohamed Abdullah, *İntişâru`l-İslâm fi Şarki-İfrikiyye ve Munâhezatu`l-Garbi leh*, Daru`l Marih, Riyad: 1982.
- OMAR Mohamed Osman, *The Road to Zero Somali`s Self –Destruction*, Haan Associates London: 1992.
- , *The Scramble in the Horn of Africa: History of Somalia (1827-1977)*, Somali Publications, Mogadishu: 2001.
- , *Somali Past and Present*, Somali Publication PVT, Mogadishu: 2006.
- OLİVER, Roland, *The Cambridge History Of Africa*, c. III, Cambridge University Press, London: 1977.
- OLİVER Roland, *the Cambridge history of Africa: From 1870 to 1905*, c. 6, Cambridge University Press, London: 1985.
- ÖZEL, Ahmet, “Afrika (Din/Doğu Afrika İslâmiyet)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi(DİA)*, İstanbul: İslâm Araştırmalar Merkezi, 1988, c.1, ss. 435-439
- EL-ÖMERİ, Şihâbüddîn ibnu Fazlulah, *Mesâlikü`l-Ebsar fi Memâliki`l-Emsâr*, c. IV, 1. bsk Daru`l-Kütüb`l-İlmiye, Lübnan: 2010.

- PERİPLUS, Çev. SCHOFF Wilfred H.(çev) *The Periplus of the Erythraean Sea: Travel and Trade in the Indian Ocean by Merchant of the First Century*, Longmans, Green and co, London: 1912.
- PETERSEN, Andrew, *Dictionary of İslâmic Architecture*, London: 1996
- PROTHERO G. W., G.W, *İtalian Somaliland*, H.M. Stationery Officer, London: 1920.
- PROTHERO, G.W., *British Somaliland and Socotra*, H.M. Stationery Office, London: 1920.
- PUTMAN Diana Briton, Mohamed Cabdi Noor, *The Somalis Their History And Culture*, Washington DC: The Refugee Service Center, 1993.
- RİRASH, Şeyh AHMED Abdullahi, *Keşfü's-Südül An Târihi's-Somal ve Memelikuhum's Sab'a*, Devlet Basım Ajansı, Mogadishu: 1974.
- RİRASH, Mohamed Abdulahi, "Effects of Sixteenth Century Upheavals on The History of Horn" *In proceedings of the Third International Congress of Somali Studies*, edited by Anarita Puglielli, 1988, Rome: Pensiero Scientifico, ss. 251-56 [http://dspace-roma3.caspur.it/bitstream/2307/1026/5/34 M.%20A.%20RIRASH%20%20Effects%20of%20sixteenth%20century%20upheavals%20on%20the%20history%20of%20the%20horn.pdf](http://dspace-roma3.caspur.it/bitstream/2307/1026/5/34_M.%20A.%20RIRASH%20%20Effects%20of%20sixteenth%20century%20upheavals%20on%20the%20history%20of%20the%20horn.pdf), (Erişim 20-10-2017).
- SAMATAR Said S., *Oral Poetry and Somali Nationalism*, Cambridge University Press, London: 1982.
- SAMATAR Abdi İsmail, *Africa's First Democratic Somali's Aden A. Osman and Abdirizzak H. Huseen*, İndian University Press, İndiana: 2016.
- , *The State and Rural Transformation in Northern Somaliland 1884-1986*, University of Wisconsin Press, USA: 1989.
- SALWE Abdisalan M. İsse, *The Collapse of Somali State: The Impact of Colonial Legacy*, Haan publishing, London: 1996.
- SMİTH Robin Brooke, *The Scramble for Africa (Documents and Debates)*, Macmillan Education LTD, London: 1987.
- Somali Government, *The Portion of Somali Territory under Ethiopian Colonization*, Government Publications, Mogadishu: 1974.
- SURA Ahmed, *es-Somal el-kebir.ed'dâr el-kavmî li Tab'a ve'Neşr*, Kahire: 1959.
- ŞAHİN Bilge, *Somali'de Devletsizlik Deneyimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara: 2013.
- ŞAKİR, Muhmut, *et Tarih el-İslâmi*, c.16, 2. Bsk, el-Mektebe el-İslâmî Beyrut: 1997.

TRÍPODÌ Paolo, *The Colonial Legacy in Somalia: Roma and Mogadishu from Colonial Administration to Operation Restore Hope*, Macmillan Press LTD, London: 1999.

-----“Back to the Horn: Italian Administration and Somali`s Troubled Independence”, *The International Journal of African Historical Studies*, c. 32, S. 3, 1999. ss. 359-380.

TOUVAL Saadia, *Somali Nationalism*, Harvard University Press, USA: 1963.

TRUNJÌ Mohamed, *Somalia The Untold History 1941-1969*, Looh Press, London: 2015.

AL-YADOOMÌ Hussain, *The Strategic Importance of Bab Al-Mandab Strait*, US Army of War Collage, Pennsylvania: 1991.

YUNUS Mohamed Abdu`l-Munim, *es-Somal Vatana ve Şaban*, Dâr-el-Nahze el-Arab, Kahire: 1962.

EKLER

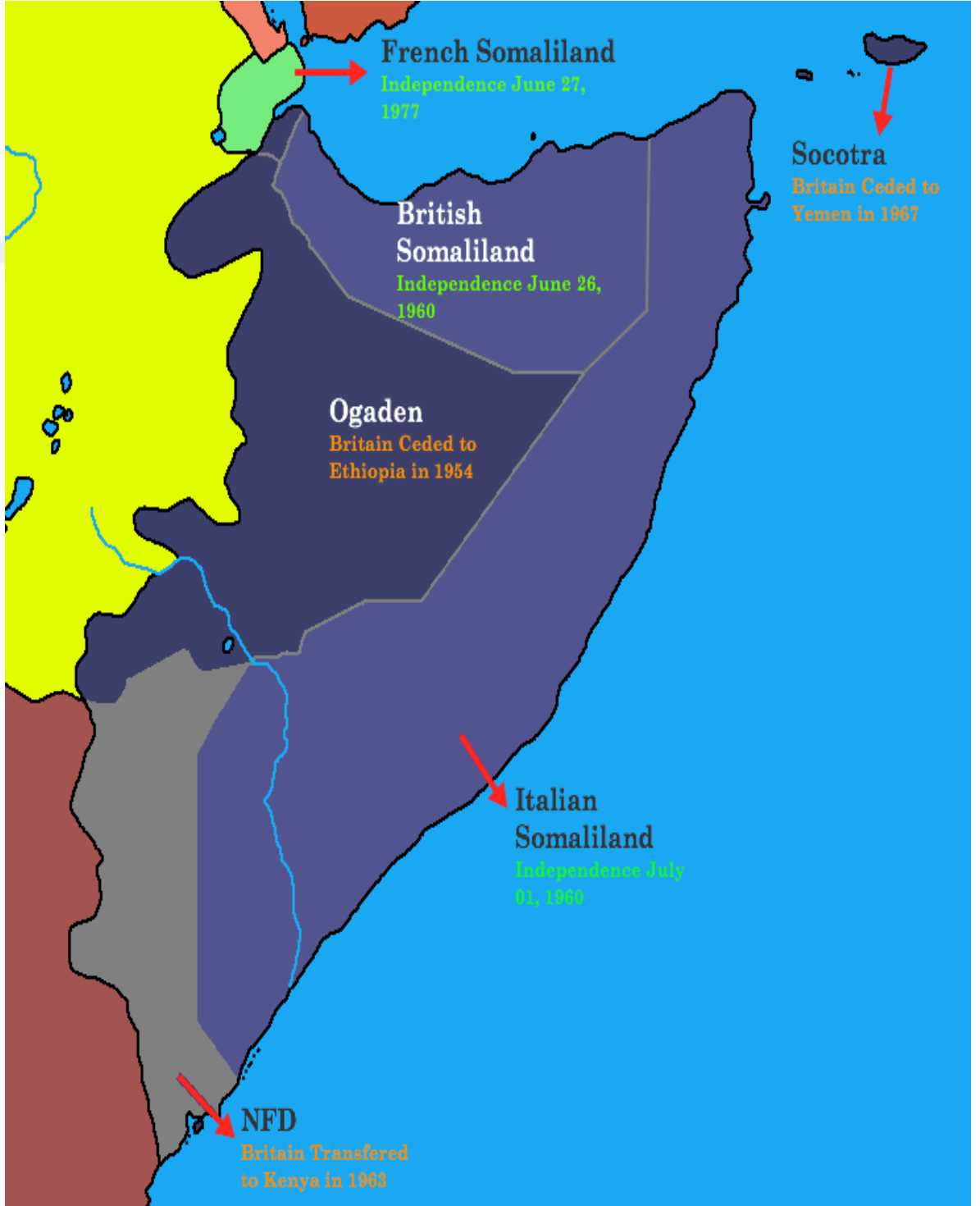
EK.1. Somali Halkının Yaşadığı Bölgelerin Haritası

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Traditional_area_inhabited_by_the_Somalis.png

EK. 2. Sömürge Döneminde Somali Haritası

https://i0.wp.com/arrimaha.com/wp-content/uploads/2018/04/greater_somalia.png

EK. 3. Somali Cumhuriyeti'nin Jeopolitik Haritası

<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/somalia>

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Abdisalan ELMİ SH. ALİ
Tez Adı	Somali Halkının Sömürgeciler karşısındaki Bağımsızlık Mücadeleleri (1895-1960)
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	İslâm Tarihi
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı	Prof. Dr. M. Asım YEDİYILDIZ
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☒ 2 yıl ☐ 3 yıl ☐ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih:
12.09.2018

elmiş